معارف وزیرلیگی

تعلیمی نصاب و معلم تربیه‌لش

مرکزی معینیتی

تعلیمی نصاب انکشافی و درسلیک

کتابلر تألیفی عمومی ریاستی

اۉزبیک تیلی

بېشینچی صنف درسلیک کتابی

باسیلگن ییلی: ۱۳۹۶ هـ . ش.

درسلیک کتاب‌لر معارف وزیرلیگی‌گه تیگیشلی بۉلیب، بازارده آلدی- ساتدی‌گه اجازه بیریلمه‌یدی. متخلف‌لر بیلن قانونی معامله بۉله‌دی.

معارف وزیرلیگی

تعلیمی نصاب و معلم تربیه‌لش

مرکزی معینیتی

تعلیمی نصاب انکشافی و درسلیک

کتابلر تألیفی عمومی ریاستی

اۉزبېک تیلی

بېشینچی صنف درسلیک کتابی

(۵ - صنف)

باسیلگن ییلی: ۱۳۹۶ هـ . ش.

متن مؤلفلری: محمدحلیم یارقین، برهان‌الدین نامق، غلام‌سخی وکیلزاده، حفیظ الله رحیق و نصرت الله عثمانی

علمی و مسلکی ادیتور: محمد حلیم یارقین

تیل، گرامر و فعالیتلر مؤلفی: دکتور شفیقه یارقین

دیپارتمنت باشلیغی: معاون مؤلف اتوب الله قویاش

دینی، سیاسی و فرهنگی کمیته‌سی:

- معارف وزیرلیگی تعلیمی نصاب یوکسلتیریش و درسلیک کتابلر تألیفی ساحه‌سیده مشاور حبیب‌الله راحل
- اسلامی تعلیم و تربیه بؤلیمی نینگ عضوی فیض محمد عثمانی
- فرهنگ بؤلیمی باشلیغی عبدالحمید عاطف

دوکتور شفیقه یارقین نظری آستیده

تېکشیرووچی: الحاج حیات الله عثمانی

نظارتچی کمیته سی:

- معارف وزیرلیگی تعلیمی نصاب، معلم تربیه‌لش و ساینس مرکزی نینگ معینی دکتور اسدالله محقق
- تعلیمی نصاب یوکسلتیریش پروژه سی نینگ مسؤولی دکتور شیر علی ظریفی
- تعلیمی نصاب یوکسلتیریش و درسلیک کتابلر تألیفی عمومی ریاستی سرپرستی دکتور محمد یوسف نیازی

کمپوز و دیزاین: نجیب الله نیازی

بسم الله الرحمن الرحيم

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی | دا عزت د هر افغان دی
کور د سولې کور د تورې | هر بچی یې قهرمان دی
دا وطن د ټولو کور دی | د بلوڅو د اوزبیکو
د پښتون او هزاره وو | د ترکمنو د تاجکو
ورسره عرب، گوجر دي | پامیریان، نورستانیان
براهوي دي، قزلباش دي | هم ایماق، هم پشه یان
دا هیواد به تل ځلیږي | لکه لمر پر شنه آسمان
په سینه کې د آسیا، به | لکه زړه وي جاویدان
نوم د حق مو دی رهبر | وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بسم الله الرحمن الرحیم
معارف وزیری نینگ پیامی

انسان‌نی احسن تقویم‌ده یره‌تگن و اونگه سؤزلش کوچینی بغیشله‌گن و بیلیم و اندیشه بیلن آراسته اېتگن الله‌گه بې‌نهایت ثنا و صفت‌لر و انسانیت‌نینگ بویوک معلمی و هدایت و یاختی‌لیک و رحمت کېلتیروچی اسلام دینی‌نینگ اولوغ پیغمبری حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم گه چېک‌سیز درودلر بؤلسین.

هر بیر جامعه‌ده تعلیم و تربیه هر بیر اؤزگریش‌نینگ باشله‌نیش نقطه‌سی و رواجله‌نیش توپ تاشی دیر. تعلیم و تربیه‌نینگ اساسی هدفی انسان‌نینگ بالقوه کوچینی حرکت‌گه سالیش و اونینگ ایچکی استعدادلرینی یاریتیش دیر.

درسلیک کتاب‌لر تعلیم و تربیه‌نینگ اینگ مهم عنصرلریدن بیری سنله‌دی. کتابلر هردایم ینگی بیلیم و اؤزگریش‌لر و علمی انکشاف‌لر بیلن بیرگه و جامعه احتیاج‌لری‌گه ماس‌لشتیریب مهیا و تألیف اېتله‌دی و درسلیک کتابلر دینی و اخلاقی تربیه‌لش بیلن بیرگه حاصل بؤلگن بیلیم‌لرنی تاثیرلی یؤریق‌لر آرقه‌لی اؤقووچیلرگه انتقال بېریش ظرفیتی و مهارتی‌گه قادر بؤلیشی لازم.

قؤلینگیزده‌گی کتابلر، شو اساسده تالیف و تنظیم اېتیلگن دیر. معارف وزیرلیگی هردایم ینگی تربیه‌لش یؤریق‌لری اصولی‌گه تَیَه‌نیب، اؤلکه‌نینگ تعلیمی نصاب و درسلیک کتابلرینی اسلام مبین دینی اساس‌لری، ملی هویتی‌نی سقله‌شی و علمی معیارلرگه مطابق تیارلب، اؤقووچیلرنینگ استعدادینی برچه اخلاقی و علمی زمینه‌لرده یاریتیب، اولرنینگ اؤیلش، ابتکار و تجسس حِس‌لرینی کوچه‌یتیریش‌گه اینتیله‌دی. بحث قیلیش و روادارلیک، اؤلکه سېورلیک تؤیغوسینی کوچلنتیریش، مهربانلیک، کېچیریم و بیرلیک فرهنگی‌نی رواج‌لنتیریش معارف وزیرلیگی‌نینگ ینه بیر ایستک‌لریدن بؤلیب، اولرنی درسلیک کتابلرده نمایان اېتیش کېره‌ک.

درسلیک کتابلرنینگ مسلکی اؤقیتووچیلری بؤلمه‌گن صورتده، نظرده توتیلگن هدف‌لرنی بیلدیره آلمه‌یدی. اؤقیتووچی، تعلیم و تربیه‌نینگ اېنگ مهم رکنلریدن بیرته‌سی بؤلیب، اؤرگه‌تیش و تربیه‌لش برنامه‌لرینی آلغه آلیب باریب باره‌دی. اؤلکه میزده‌گی قرانغولیک و نادانلیککه قرشیلیک بیلدیرگن تعهدلی، ایچ کویر و یخشی اؤقیتووچیلردن، تعلیمی نصاب‌نی اخلاص و انیقلیک بیلن تطبیق اېتیب، اؤلکه‌میزنینگ باله‌لری و یاش‌لرینی بیلیم، اخلاق و معنویت‌نینگ اېنگ یوکسک چوقّیسینی فتح اېتیش‌گه رهنما بؤلیشلرینی آرزو اېته‌من.

مردم‌نینگ جدی یاردمی بؤلمه‌گن صورتده اؤلکه‌میزنینگ اؤرگه‌تیش تیزیمی‌نینگ کامیابلیگی ناممکن دیر. شونده‌ی افغانستان‌نینگ برچه شریف ملتی، اینیقسه عایله‌لر و عزیز اؤقووچیلرنینگ آته-آنه‌لریدن معارف هدفلری‌نینگ تحققی تؤغریسیده هېچ قنده‌ی یاردم‌لشیش‌لریدن واز کېچمس‌لیکلرینی ایسته‌یمن. همده برچه حرمتلی بیلیمدانلر، قدرلی یازووچیلر، تعلیم و تربیه متخصصلری و اؤقووچیلرنینگ آته-آنه‌لریدن درسلیک کتابلرنی یخشی‌لشتیریش تؤغریسیده اېزگو نظرلر و پیشنهادلر و معارف وزیرلیگی‌نینگ قؤله‌ی نقدلرینی ارائه اېتیب، یاردم بېریش‌لرینی ایسته‌یمن.

اوشبو درسلیک کتاب‌نی تیارلش، تألیف و چاپ قیلیش‌ده زحمت چېککن معارف و زیرلیگی‌نینگ برچه بیلیمدان مؤلف‌لری و اداری و فنی ایشلاووچی‌لریدن همده درسلیک کتابلرنی چاپ و ترقه‌تیشده یاردم بېرگن برچه ملّی و خلق ارا اداره‌لرگه صمیمی منّت‌دارچیلیک بیلدیریش‌نی لازم بیله‌من.

اداغده نهایت مهربان تینگری تعالی‌دن معارف مقدس آرمانلرینی تحقق اېتیش‌ده مېن‌گه یاردم بېریشینی التماس اېته‌من. **إنه سمیع قریب مجیب**

دکتور اسدالله حنیف بلخی
معارف وزیری

فهرست

سان	عنوان	بیت
۱	رحملی ذات	۱
۲	نعت	۶
۳	اۉقووچیلر بیلن سۉزلشوو	۱۰
۴	اینگ شیرین و اینگ اچیق نرسه نیمه؟	۱۳
۵	پارلمان	۱۷
۶	کېلینگ موزیم نی کۉره یلیک	۲۲
۷	حضرت عمر فاروق (رضی الله عنه) رعیت پرورلیگی	۲۶
۸	آمو دریا	۳۱
۹	تینچلیک اهمیتی	۳۵

۱۰	آلتین تربوز	۴۰
۱۱	ساغلیک نی سقلش	۴۴
۱۲	باغدارلیک	۴۷
۱۳	لطفی هروی	۵۲
۱۴	واکسین فایده‌لری	۵۷
۱۵	تیلویزیون	۶۱
۱۶	مهمان دۉستیک	۶۶
۱۷	بابر باغی	۷۰
۱۸	لطیفه	۷۵
۱۹	ددیل‌لیک	۷۸
۲۰	کوره‌ش	۸۱
۲۱	سبزمن (سوزوان)	۸۵
۲۲	قیش فصلی	۸۸
۲۳	شعر	۹۲
۲۴	کشته‌چیلیک	۹۵
۲۵	نادم قیصاری	۹۸
۲۶	بیلیم	۱۰۲
۲۷	قۉشنی‌لر حقی	۱۰۵
۲۸	تریاک ضررلری	۱۰۸
۲۹	لغتلر	۱۱۴

بیرینچی درس

هدفلر:

۱- الله(جل جلاله) نینگ اَیریم صفتلری، همده یره‌تگن نرسه‌لری حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- درک گپ‌لردن سۉراق گپ و اونینگ تېسکری‌سینی توزیش.

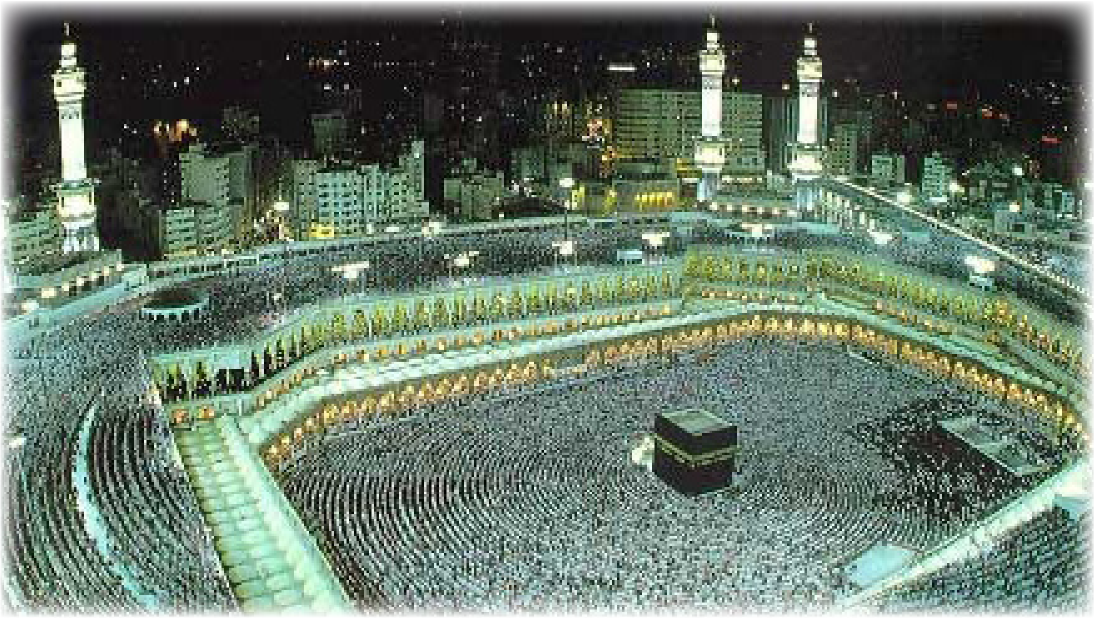

سۉراقلر:

۱- الله(جل جلاله) صفت‌لریدن بیر نېچته‌سینی اَیتینگ!

۲- یېر، کۉک و برچه مخلوقات‌نی کیم یره‌تگن؟

رحملی ذات

اویدن چیقیب، استه- سېکین درختلر تمان قدم قۉیدیم. کۉم-کۉک درختلرنینگ ییراقلری هیلپیرر ایدی.

درخت‌لردن بیری نینگ یانیده چیرایلی بیر گل‌نی کۉریب، اونگه: «قنده‌ی گۉزه‌ل و چیرایلی گل سن!» دېدیم. گل تبسم قیلیب: «مېن چیرایلی و گۉزه‌ل من، لېکن مېنی یره‌تگن ذات نهایت گۉزه‌ل و چیرایلی دیر» دېدی.

تانگ ییلی گل‌لر ایپارینی هر تمانگه سېپیب، گل ییراق‌لرینی محبت قۉلی بیلن سِیلب اۉتر ایدی. «ییل، قنچه‌لر مهربان سن!» دېدیم، اونگه.

ییل، گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سیلب: «مین مهربان‌من، لیکن مینی یره‌تگن ذات نهایت مهربان و رحملی دیر» دیدی.
بیردنیگه آسمانده بولوت کۉریندی. بولوتلر بیر- بیریگه قۉشیلیب، یاغمیر یاغه باشله‌دی. اگر دان و درختلرگه یاغمیر یاغمسه، اولر سووسب؛ اریقلر، دریالر و بولاقلر سووی قوریب قالر. شونده انسان، حیوان و اۉسیملیک‌لر تیریک قاله آلمس.
شوچاغده بولوتلر گولدیره‌ب: «الله(جل جلاله) انسان و برچه یره‌تگن نرسه‌لرینی یخشی کۉره‌دی و اولرگه مهربان دیر. اگر الله(جل جلاله) نینگ لطف و مهربانلیگی بۉلمسه، بیز بولوتلر، یاغمیر و قارنی یاغدیرالمس ایدیک» دیدی.
اویگه قیتیب کیلدیم. آته-آنه م بیر کتابنی اۉقیب، مضمونی حقیده سۉزلشیب اۉلتیرگن ایکن‌لر.
اولرگه: «سیزلرگه رحمت! برچه نرسه‌لرنی بیله‌سیزلر» دیب، ایتدیم.
شونده، آته م مهربانلیک بیلن: «باله جانیم! همه نرسه نی بیله دیگن الله(جل جلاله) دیر. او، یخشیراق تورموش‌نی خواهله‌یدیگن کیشینی یخشی کۉره‌دی» دیدیلر.

اساسی توشونچه:

الله(جل جلاله) حقیده معلومات تاپماقچی بۉلگن باله، گل، تانگ ییلی و بولوتلر بیلن سۉزلشه‌دی. اولر، باله گه الله(جل جلاله) نینگ چیرایلیگی، مهربانلیگی و مخلوقلرینی یخشی کۉریشی حقیده معلومات بیره‌دیلر. سۉنگره او، آته- آنه‌سیدن الله(جل جلاله) حقیده سۉره‌یدی. آته- آنه‌سی اونگه الله(جل جلاله) نینگ برچه نرسه‌لرنی بیلیشی و الله(جل جلاله) نی قه‌ییرلردن تاپیب آلیش ممکن‌لیگی حقیده معلومات بیره‌دیلر.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی تاووش چیقرمسدن اۉقیب، سۉنگی پاراگراف نینگ مفهومینی اَیتیب بېرینگ!

۲- الله(جل جلاله) یره تگن نرسه‌لرنینگ اۉنته‌سی آتینی یازیب، سۉنگره باشقه‌لرگه ایتیب بېرینگ!

۳- قوییده‌گی سۉزلر معناسینی سۉزلیک‌دن تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

پیراق، تبسم، ایپار، بیردنیگه، کۉرستگیچ برماق

۴- متندن ایسته‌گن جمله‌نگیزنی تنلب یازینگ؛ یازگن جمله‌نگیزنی باشقه‌لرگه اۉقیب بېرینگ و تنلشینگیز دلیلی نی هم اَیتینگ!

اوی تاپشیریغی:

درس متنیدن کۉنگلینگیز خواهله‌گن ایکّی پراگرافنی کتابچه‌لرینگیزگه چیرایلی خط بیلن کۉچیریب، سۉنگره مفهومینی یازینگ!

گرامر قاعده‌لری:

۱- اویدن چیقیب، استه- سېکین درختلر تمان قدم قۆیدیم.
قه‌یېردن چیقیب، استه- سېکین درختلرتمان قدم قۆیدیم؟
۲- گل، تبسم قیلیب: «مېن، چیرایلی و گۉزه‌ل من» دېدی.
گل، تبسم قیلیب، نیمه دېدی؟
۳- یېل، گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سِیلب: «مېن مهربان‌من، لېکن الله(جل جلاله) نهایت مهربان دیر» دېدی.
کیم، گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سیلب، کیم نهایت مهربان دیر، دېدی؟
۴- آته- آنه‌م بیر کتاب اۉقیب، مضمونی حقیده سۉزلشیب تورگن اېکن‌لر.
کیم‌لر بیر کتابنی اۉقیب، مضمونی حقیده سۉزلشیب اۉلتیرگن اېکن‌لر؟
یوقاریده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ! بیرینچی جمله «قه‌یېردن؟» ایکّینچی جمله «نیمه؟»، اوچینچی و تۉرتینچی جمله‌لر «کیم؟» سۉزلری آرقه‌لی سۉراق گپ‌گه اۉزگرگن دیر.
شونده‌ی درک گپ‌لرنی «کیم؟، نیمه؟، قنده‌ی؟، قه‌یېرده؟، قیسی؟، قچان؟، قنچه؟...» کبی سۉزلر بیلن سۉراق گپلرگه اۉزگرتیریش ممکن.

سۉزلشوو:

اۉقووچیلر ایکّی گروپ‌گه بۉلینیب، الله(جل جلاله) صفتلری حقیده اۉز ارا سۉزلشسین‌لر. هر گروپ الله(جل جلاله) صفتلریدن نېچیته‌سینی یازسین، سۉنگره هر گروپدن بیر کیشی، یازگن‌لرینی باشقه‌لرگه اۉقیب بېرسین.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی اۉقیتووچی استه- سېکین اۉقیسین. اۉقووچیلر دقت بیلن اېشیتیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرسین‌لر:

* باله، کیم نینگ حقیده همه نرسه‌نی بیلماقچی ایدی؟
* اویدن چیقیب، درختلر تمانگه قنده‌ی قدم قۆیدیم؟
* تانگ یېلی نیمه‌لرنی هرتمانگه سېپیب، نیمه‌لرنی محبت قۉلی بیلن سیلب اۉتر ایدی؟
* کیم گل‌لر ایپاری بیلن یوزیمنی سیلب، «مېن مهربان من لېکن الله(جل جلاله) نهایت مهربان دیر» دېدی؟
* بیردنیگه آسمانده نیمه کۉریندی؟ سۉنگره نیمه بۉلدی؟

* بولوتلر گولدیره‌ب، نیمه دېدی؟
* اویده آته– آنه‌سی نیمه حقده سۉزلشیب اۉلتیرگن ایدیلر؟
* او، آته‌سیدن کیم حقیده سۉره‌دی؟
* آته‌سی اونگه نیمه دېب، جواب بېردی؟

۲– درس متنیدن بیرنېچه جمله‌نی تنلب یازینگ، سۉنگره یازگن جمله‌لرینگیزدن سۉراق گپلر توزینگ!

۳– تۉرتته سۉراق جمله یازینگ، سۉنگره اولردن درک جمله توزینگ!

۴– قوییده‌گی جمله‌نی (کیم، قچان، قنده‌ی، قه‌یېرگه، نیمه قیله‌دی) سۉراق سۉزلر بیلن جمله‌لرگه اۉگیرینگ:

آلتونساچ هرکون شوق– ذوق بیلن مکتب گه باره‌دی.

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی جمله‌لرنی (قیسی؟، نیمه؟، قنده‌ی؟، کیم؟) سۉراق سۉزلری یاردمیده سۉراق گپلرگه اۉزگرتیریب، کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ:

۱– بهار فصلیده هوا ملایم و یاقیملی بۉله‌دی.

۲– بهار فصلیده گل‌لر آچیلیب، بلبل‌لر سیره‌ی باشله‌یدیلر.

۳– مېن، الله(جل جلاله) نی جوده سېوه‌من.

ایکّینچی درس

هدف:

۱– حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) حقیده قیسقه چه معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲– قره‌مه– قرشی، شکلداش و معناداش سۉزلر تۉغریسیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

سۉراقلر:

۱– یوقاریده‌گی عکس حقیده سۉزلنگ!

۲– حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) نینگ آته– آنه‌لری کیم‌لر بۉلگن؟

۳– حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) نیچه یاشلریده پیغمبرلیک مقامیگه ایریشدیلر؟

نعت

سین ایرورسن محبوب حق، ای نبی‌لر سروری
ای که نورینگ دیر مقدم، هم مؤخر خلقتینگ
ییمریلدی کاخ کسری، اۉچدی گبرنینگ اۉتی
گپ گه کیردی میده تاشلر حقنی اظهار ایله‌دی
سینینگ مدحینگ اۉزکلامیده بیان ایتتی خدا
شرک و ظلم و فسق دنیانی باسیب آلگن ایدی
اۉتدی عمریم ای تمنا، جهل و نادانلیک بیلن

صاحب معراج «اوادنی»، خلایق رهبری
عظمتینگ گه برچه‌حیران انس و جن، دیو و پری
اول زمان دنیاگه کیلدینگ چرخ و چنبر اختری
چین یوره‌ک بیرله ایشانینگ بیلمه‌نگیزلر سرسری
مین‌نیچوک وصفینگ بیان ایلب قیله‌ی روشنگری؟
برچه دن بیردینگ نجات آخرزمان پیغمبری
یا شفیع المذنبین، قوتقز بلالردن بری

رضوانقل تمنا

اساسی توشونچه:

حضرت محمد(صلی الله علیه وسلم) محبوب و صاحب معراج دیرلر، آنه‌دن دنیاگه کېلگن‌لریده کسری نینگ قصری ییقیلیب، گبرلرنینگ اۉتخانه‌سی اۉچدی. او کیشی‌نینگ حقلیگی‌گه میده تاشلر گواهلیک بېرگن. او کیشی‌نینگ صفتینی الله(جل جلاله) اۉزی نینگ مقدس کلامیده بیان قیلگن. حضرت محمد(صلی‌الله‌علیه‌وسلم) شرک، ظلم و فسق– فسادگه قرشی چیقیب، اولرنینگ برچه‌سینی محو و یۉق قیلدیلر.

فعالیتلر:

۱– هر بیرینگیز نوبت بیلن بیر بیتنی بلند تاووش بیلن اۉقینگ و یان صنفداشینگیز اۉشه بیت نینگ معناسینی ایتیب بېرسین.

۲– قوییده‌گی لغت‌لرنینگ معناسینی تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

نبی، معراج، ادنی، مقدم، مؤخر، کسری قصری، گبر، شفیع المُذنِبین، اۉت، اۉتخانه

۳– هر بیرینگیز توزگن بیر جمله‌نگیزنی صنفداشلرینگیزگه اۉقیب بېرینگ!

اوی تاپشیریغی:

نعت شریفنی اۉگیریب، کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ.

گرامر قاعده‌لری:

قویبده‌گی جمله‌لرنینگ خط چیزیلگن سؤزلری‌گه دقت قیلینگ:

۱– دانا دشمن دین نفع امکانی بار و نادان دؤست دین ضرر امکانی کؤپراق.
(نوایی: محبوب القلوب)

۲– فلک‌دن، آسمان‌دن، کؤک‌دن آشگای فخر اېتیب باشیم،
صـــداقت‌لی، قـــدردان، آشـــنا و دؤست و یـــاریـــم بار.
(حبیبی)

۳– اې پری وش گل یـوزینگدن پـرده آل!
کیم غمینگدین کؤزده یاشیم بؤلدی آل!
یـار بـؤلگای‌لـر سـېنگا محشـــر کـونی،
احمـــد مختـــار ایـــله اصحـــاب و آل.
(فضلی)

* یوقاریده‌گی بیرینچی جمله ده ایشله‌تیلگن دانا– نادان، دشمن– دوست، نفع– ضرر، قرمه– قرشی سؤزلر دېیله‌دی.

قرمه– قرشی سؤزلر:

شکل و معناسی بیر– بیریگه اؤخشه‌مس و ضد بؤلگن سؤزلر قرمه– قرشی (متضاد) سؤزلر دیر.

* یوقاریده‌گی ایکّینچی مثالده ایشله‌تیلگن (فلک، آسمان، کؤک) و (قدردان، آشنا، دؤست، یار) سؤزلری معناداش سؤزلر دیر.

معناداش سؤزلر:

شکلی هر خیل و معناسی بیر– بیریگه یقین و اؤخشش بؤلگن سؤزلر معناداش (مترادف) سؤزلر دیر.

* فضلی قلمی گه منسوب تویوقده‌گی، (آل= آلماق، آلیب تشله‌ماق، آل= قیزیل، قیزرگن، آل= قوم، اېل، خاندان) سؤزلری شکلداش سؤزلر دیر.

شکلداش سؤزلر:

تلفظی و یازیلیشی بیر خیل، اما معناسی هر خیل بؤلگن سؤزلر شکلداش (مشابه) سؤزلر دیر.

فعالیتلر:

۱- اۉقووچیلر ایکّی گروپ گه بۉلینیب، بیرینچی گروپدن بیرکیشی، بیرینچی بیت‌نی اۉقیسین و ایکّینچی گروپدن بیرکیشی اونینگ معناسینی ایتیب بېرسین، سۉنگره بونینگ عکسی تکرار اېتیلسین.

۲- قوییده‌گی بیت‌لرنینگ بۉش جایلرینی تۉلدیرینگ:

* سېن اېرورسن محبوب حق ...... صاحب معراج او ادنی، ......
* ای که نورینگ دیر مقدم .... عظمتینگ گه برچه حیران .....

۳- قوییده‌گی سۉزلرنینگ قرمه- قرشی (متضاد) سینی یازینگ:

* کېچه- ....، آق- .... ایسّیق- ....، خام- ....، اچّیق- ....، ېېنگیل- ....

قوییده‌گی سۉزلرنینگ شکلداشی (متشابه) نی تاپیب، معنالرینی یازینگ:

اۉت- ....، آت- ....، قاش- .... سۉز- ....

قوییده‌گی سۉزلرنینگ معناداش (مترادف) سۉزلرینی یازینگ:

ظلم- ....، تیز- ....، کاخ- ....، ایلگری- ....

اوی تاپشیریغی:

قرمه- قرشی، شکلداش و معناداش سۉزلردن بیر نېچته نی کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلتیرینگ!

اوچینچی درس

هدفلر:

۱- ینگی اۉقوو ییلی حقیده توشونچه تاپیش.

۲- سۉز تورکوم‌لریدن فعل حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

سۉراقلر:

۱- ینگی اۉقوو ییلینی قنده‌ی قرشیله‌دینگیز؟

۲- اۉتگن اۉقوو ییلیده نیمه‌لرنی اۉرگندینگیز؟

اۉقووچیلر بیلن سۉزلشو

عزیز اۉقووچیلر، ینگی اۉقوو ییلی‌گه خوش کېلیب‌سیز! تۉرتینچی صنف‌نی بیتتیریب، بېشینچی صنف نی باشله گن لرینگیز اوچون سیزلرگه اولکن موفقیتلر تیله یمن. بېشینچی صنف ده اۉقیله‌دیگن درسلر ینه‌ده قیزیقراق و مهم‌راق دیر، شونینگ اوچون وقت نینگ هرلحظه‌سینی غنیمت بیلیب، بیلیم اۉرگنیش‌گه حرکت قیلیش‌لرینگیز کېره‌ک دیر. بیلیم، توگنمس بایلیک دیر. وقت‌دن اونوملی فایده‌لنگن اۉقووچی، کتاب اۉقیش‌گه هم، اوی تاپشیریق‌لرینی بجریش‌گه هم، آته- آنه‌سیگه یاردم بېریش‌گه هم اولگوره‌دی.

فعالیتلر:

* متن‌دن، آستیگه خط چیزیلگن سۉزلرنی کۉچیریب یازینگ!

* متننی اۉقینگ؛ آستیگه خط چیزیلگن سۉزلرنینگ قیسی سۉز تورکومیگه کیرگنینی ایَتینگ!

گرامر قاعده‌سی:

قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉقیب، خط چیزیلگن سۉزلریگه دقت قیلینگ:

یخشی اۉقووچی مکتب گه کېچیکیب کېلمه یدی. یخشیلردن اۉرنک آلینگ و بیر- بیرینگیز بیلن اۉرتاق بۉلینگ! سبوینچ درس‌گه تیارلنیب کېلدی. او، اوی تاپشیریق‌لرینی بجره‌دی. اۉقیتووچی، سبوینچ‌گه یخشی بها بېردی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده چیزیق بیلن کۉرسه‌تیلگن سۉزلر فعل دیر.

فعل:

ایش، حرکت، حالت و حادثه یوز بېرگنینی معین بیر زمانده بیلدیروچی سۉز، فعل سۉزی دیر.

مثال:

باره‌من، کېله‌دی، یازه‌دی، اۉقیدی، ایشله ماقده، بېرگن ایدیلر، کۉرماقچی‌سیز، آلیب کېلسه، باشلنگ

سۉراقلر:

۱- ایش، حرکت، حالت و حادثه یوز بېرگنینی معین زمانده بیلدیروچی سۉزلر قیسی سۉز تورکوم‌لریگه کیره‌دی؟

۲- حاضر اۉقووچیلر نیمه قیلماقده‌لر؟

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉقینگ و تورلی فعل‌لر بیلن شونگه اۉخشش جمله‌لر توزینگ:

ینگی اۉقوو ییلی باشلندی. بېشینچی صنف‌ده قیرق ایکّی اۉقووچی درس اۉقییدی. اولر، حاضر املاء یازماقده. بېشینچی صنف اۉقووچیلری افاده‌لی اۉقیش و روان یازیشنی بیله‌دیلر.

ب– کۉچیرینگ؛ فعل‌لردن، باشقه جمله‌لر توزینگ:

بیلیم، توگنمس خزینه دیر. مېن اېرته‌لب ساعت آلتی‌ده توره‌من. ساعت اۉن ایکّی‌ده درسیمیز توگه‌یدی. هرکونی اویده ایکّی ساعت درس تیارله‌یمن. مېن بدیعی کتابلرنی هم اۉقییمن.

ج– سۉراقلرگه رد جواب بېرینگ:

اۉرنک:

– سیز کابل‌گه بارگن‌می‌سیز؟

– یۉق، مېن هېچ قچان کابل‌گه بارمه‌گنمن.

– صنف داشینگیز هرکونی مکتب‌گه کېچیکیب کېله‌دی‌می؟

– . . . .

– سیز اۉزبېک تیلیده یازیشنی بیلمه‌یسیزمی؟

– . . . .

– بابر درسگه یخشی تیارلنمه‌یدیمی؟

– . . . .

قوییده‌گی بۉشلیک‌لرنی تۉلدیرینگ:

اۉرنک:

کیم،	نیمه	قیلدی؟
تیمور	کتاب	اۉقیدی
	رسم	چیزدی
	سپورت	قیلدی
	موسیقی	اېشیتدی
	خطا	یازدی

کیم،	نیمه	قیلماقده؟
باتور	ېیمک	ېیماقده
	______	
	______	
	______	
	______	

کیم،	نیمه	قیلماقچی؟
گۉزل	مکتب‌گه	کېتماقچی
	______	
	______	
	______	
	______	

اوی تاپشیریغی:

۱– مکتب‌ده‌گی بیرکونلیک فعالیتینگیز حقیده کمیده بېش سطر کونده‌لیک انشاء یازیب، فعل‌لرنینگ آستیگه چیزیق چیزیب کېلینگ!

۲– فعل تعریفینی یادلب کېلینگ!

تۆرتینچی درس

هدفلر:

۱- سۆز اهمیتی‌نی بیلیش و باشقه‌لر بیلن یخشی مناسبت اۆرنته‌آلیش.
۲- اۆتگن زمان فعلینی اۆرگنیش، جمله و متن‌لرده ایشلته آلیش.

***

سۆراقلر:

۱- شیرین سۆز یا که اچیق سۆز دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟
۲- اۆتگن زمان فعلی‌دن بیرار مثال بیلسنگیز، ایتینگ!

اېنگ شیرین و اېنگ اچّیق نرسه، نیمه؟

کونلردن بیر کون، لقمان حکیم‌نی خۆجه‌یینی اۆز آلدیگه چارلب:

- «مېنگه اېنگ شیرین نرسه‌نی پیشیریب کېلتیر» دېبدی.

لقمان حکیم باریب، تیل پیشیریب کېلتیریبدی.

باشقه بیر کون خۆجه‌یین ینه لقمان حکیم‌نی چارلب:

- «مېنگه اېنگ اچّیق نرسه‌نی پیشیریب کېلتیر» دېبدی.

لقمان حکیم بو قتله هم تیل پیشیریب کېلتیریبدی.

لقمان نینگ بو قیلگن ایشیدن حیرتلنگن خۆجه‌یین، اوندن:

- «اې لقمان، بو نیمه قیلگه نینگ؟ شیرین نرسه دېسم هم، اچّیق نرسه دېسم هم، سېن فقط تیل پیشیریب کېلتیردینگ» دېب سۆره‌بدی.

- «اې خۆجه‌م، تیل دنیاده‌گی اېنگ شیرین نرسه دیر، چون که او بیلن انسانلر جوده شیرین و یاقیملی سۆزلر ایته‌دیلر. شیرین سۆز، کیشی‌لر کۆنگلی‌گه محبت و قووانچ تاپتیره‌دی و انسانلر اره‌سیده دۆستلیک و ایلیق مناسبتلرنی ایجاد قیله‌دی.

عکسینچه، تیل اېنگ اچّیق نرسه هم دیر، چونکه تیلدن چیققن اچّیق سۆزلر، آدملر یوره‌گینی آغریتیب، رنجیته‌دی و حتی که دۆستلرنی دشمنلرگه ایلنتیره‌دی.

هه، عزیز اۆقووچیلر! انسانلرنی بیر- بیری بیلن دۆست و ایناق قیله‌دیگن هم، یاو و یمان قیله‌دیگن هم تیل دیر.

امیر علیشېر نوایی هم شو حقده شونده‌ی دېگن:

هر کۆنگول که تیل سنانیدین جراحت دور، هم یومشاق سۆز و شیرین تیل اونگه مرهم و راحت دور.

اساسی توشونچه:

تیل بیلن هم شیرین و هم اچّیق سۉز ایتیش ممکن. یومشاق و شیرین سۉز انسانلرنی بیر- بیریگه یقین و دۉست قیله‌دی. اچّیق و قۉپال سۉز یوره‌ک‌لرنی آغریته‌دی. کېلینگ، شیرین تیل و معقول سۉز بیلن دۉستلیک و ایناقلیک یره‌ته‌یلیک!

فعالیتلر:

۱- صنفداشینگیز درس متنینی اۉقی یاتگنده دقت بیلن اېشیتینگ!

۲- لقمان حکیم نیمه اوچون هم اچیق و هم شیرین ییمک اَیتیلگنده، فقط تیل پیشیریب آلیب باردی؟

۳- شیرین سۉز طفیلی بیرارکیشی بیلن دۉست‌لشگن یا که بیرار جنجالدن قوتیلگن بۉلسنگیز، باشقه‌لرگه حکایه قیلیب بېرینگ!

۴- اچیق سۉز طفیلی بیرار کیشی‌دن خفه بۉلیب قالگن بۉلسنگیز، صنف‌داشلرینگیزگه ایتیب بېرینگ!

۵- سۉزلیکدن فایده‌لنیب قوییده‌گی سۉزلرنی معنی قیلینگ:

حکیم، خۉجه‌یین، چارلب (چارلماق)، یاقیملی، ایناق، سنان، جراحت، یومشاق، ایلیق، قتله

۶- یوقاریده‌گی سۉزلردن اوچته‌سینی تنلب، مناسب جمله توزینگ!

۷- هرقطاردن بیرکیشی نوبت بیلن توریب، توزگن جمله‌سینی اۉقیسین.

۸- بیرنېچه اۉقووچی، نوبت بیلن اۉقیلگن جمله‌لرنینگ تۉغری یا که ناتۉغریلیگی حقیده فکر بیلدیرسین.

۹- قیزیققن یا ِایسته‌گن ایکی اۉقووچی لقمان و خوجه‌یین نقشینی اۉینه‌سین و دیالوگ نی تمثیل شکلیده اَیتسین.

اوی تاپشیریغی:

امیرعلیشیر نوایی نینگ:

«هر کۉنگول که تیل سنانیدین جراحت دور، هم یومشاق سۉز و شیرین تیل اونگه مرهم و راحت دور» سۉزلری مضمونی اساسیده کمیده بېش سطرلیک بیر متن یازینگلر!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

– لقمان باریب، تیل پیشیریب کېلتیردی.
– لقمان شونده‌ی جواب بېردی.
– امیرعلیشېرنوایی بو حقده شونده‌ی دېگن.
– لقمان ایتدی.
– آته‌م توناکون سفردن کېلدیلر.
– اونی بیر نېچه دقیقه آلدین کۉردیم.

یوقاریده‌گی جمله لرده کېلتیردی، بېردی، دېگن، ایتدی، کېلدیلر و کۉردیم سۉزلری اۉتگن زمان فعللری دیر. بو فعللرنینگ برچه‌سی اۉتگن زمانگه تېگیشلی بۉلگنی اوچون اولر اۉتگن زمان فعل‌لری دېییله‌دی.

اۉتگن زمان فعلی:

ایش– حرکت‌نی سۉزلش پیتیدن آلدین بجریلگن یا که بجریلمه‌گنینی بیلدیره‌دی؛

اۉرنک:

آلدیلر، اوردی، قره مه دیک، قازدینگ، کویله دی، ییقیلدیم، کۉرمه دیم، بارمه دی و باشقه‌لر.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنینگ قه‌ی بیریده اۉتگن زمان فعلی ایشله‌تیلگن:

۱– مېن بازارگه کېته‌من.
۲– او، بازاردن کېلدی.
۳– آیدین، کون بۉیی جاکت تۉقیدی.
۴– اوکه‌م تیلویزیون کۉره‌دی.

ب: یانمه–یان اۉلتیرگن اۉقووچیلر، بیرگه‌لشیب اۉتگن زمان فعلی بیلن ایکّیته جمله توزسین لر. بو جمله لرنینگ بیری مثبت یعنی بجریلیش و باشقه سی منفی یعنی بجریلمسلیکنی انگلتسین.

ج: هرقطاردن بیر کیشی توریب، توزگن جمله‌سینی اۉقیسین و باشقه‌لر او حقده فکر بیلدیرسین‌لر.

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی مناسب سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

– آته‌م سفردن اۉتگن کون . . . .
– مېن اوی تاپشیریغینی . . .، کېین بو ییرگه کېلدیم.
– قوشلر درختدن . . . .

هـ: قوییده‌گی ترتیب‌سیز یازیلگن سۉزلردن، تۉغری بیر جمله توزینگ:
بوگون، کېلدیلر، تانگده، ایکّی مهمان، کیشی
و: قوییده گی جمله لرده تینیش بېلگی لری قۉییلمه گن. بېلگی لرنی مناسب یېرلرگه قۉیینگ:
– آهای بېکتاش
قۉی ایچکی و هۉکیزلرنی هیده‌ب کېل
نېگه مونچه سېکین یوره‌سن تېزراق یوریب کېلسنگ بۉلمه‌یدیمی
مېن دوگانه‌لریم بیلن بیرگه درس اۉقیب اوی تاپشیریغینی بجردیم، کېیین چق–چقلشیب صحبت قوردیک

اوی تاپشیریغی:
الف– قوییده‌گی فعل‌لرنی اۉتگن زمانگه اۉگیرینگ:
باره من، کېله دی، کۉره میز، تیکه سن، یوگوره سیز، کوله دیلر، تماشا قیله میز، ساتیب آله‌دی، قولاق ساله‌من
ب– عین شو فعللرنی اۉتگن زمانگه، اما منفی حالتده هم یازینگ!
ج– فعللرنینگ قیسی‌لری ساده و قیسی‌لری قۉشمه؟ علیحده قیلیب، یازینگ!

بېشینچی درس

هدفلر:

۱- پارلمان و اونینگ اهمیتی حقیده معلوماتگه ایگه بۉلیش.

۲- حاضرگی زمان فعلی‌نینگ تعریفینی اۉرگنیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سۉراق:

۱- عزیز اۉلکه‌میز افغانستانده نېچیته جرگه بار و اولر قیسی جرگه‌لردن عبارت؟

پارلمان

پارلمان سۉزی بیر فرانسوی سۉز بۉلیب، گپیریش و سۉزلش معناسینی انگلته‌دی. اۉتمیشده مذاکره، مباحثه و مناظره قیلیش اوچون توزه‌تیلگن مجلس‌لر و ییغین‌لرنی پارلمان دېگن‌لر.

بوگونگی کونده پارلمان دېگنده، ملی شورا و سنا مجلسی توشونیله‌دی. افغانستانده بو مجلس‌لرنی اولسی جرگه و مشرانو جرگه دېیدیلر، دېمک، پارلمان ایکّی مجلس، یعنی ملت وکیل‌لری مجلسی(اولسی جرگه) و سنا مجلسی (مشرانو جرگه) دن عبارت بۉله‌دی.

پارلمان بوگونگی دموکراتیک دولت‌لرنینگ بیر بۉلیمی‌نی تشکیل اېته‌دی. پارلمان‌نی اولوس اویی هم دېیدیلر، چونکه بو یېرده ملت سَیله‌گن وکیل‌لر و اېل آره‌سیده حرمتگه سزاوار بۉلگن

یاش اولوغلر ایش آلیب باره‌دیلر.

پارلمان نینگ اساسی ایشی قانونلرنی تصویب قیلیش دیر، شونینگ اوچون اونی قانون چیقرووچی کوچ هم دېیدیلر.

پارلمان اعضالری اېل (خلق) تمانیدن سیلنه دی. اولسی جرگه یا ملی شورا دولت نینگ عملگه آشیره دیگن ایشلرینی کوزه‌تیب باره‌دی؛ نظارت اېته‌دی و دولت بودجه سینی تصویب قیله‌دی. ملت وکیل‌لری نینگ سانی مملکت اهالیسی سانیگه قره‌ب بېلگی‌لنه‌دی. حاضرگی اولسی جرگه اعضالری ۲۴۹ کیشی دیر.

مشرانو جرگه یاکه سنامجلسی اېسه، ملی شورا تماندین تصویب اېتیلگن ایشلر و قانونلر تۉغریسیده مشوره و مصلحت بېره‌دی. مشرانو جرگه اعضالری نینگ بیر قسمی سَیلنه دی و باشقه بیر قسمی اېسه، دولت باشلیغی تماندین تعیین لنه دی. افغانستان سنا مجلسی نینگ اعضالری ۱۰۲ کیشی دن عبارت دیر.

اساسی توشونچه:

پارلمان فرانسوی سۉز بۉلیب، گپیریش و سۉزلش معناسینی انگلته دی. پارلمان ایکّی مجلس: اولسی جرگه و مشرانو جرگه دن تشکیل تاپگن. پارلمان نی قانون چیقروچی کوچ هم دېب اته‌یدیلر. پارلمان نینگ اساسی ایشی قانونلرنی تصویب قیلیش و بودجه و حکومت ایشینی نظارت اېتیش دن عبارت دیر.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- پارلمانده نېچه مجلس بار؟

۲- پارلمان مجلس‌لری قیسی‌لر دیر؟

۳- پارلمان نینگ اساسی ایشی نیمه‌لردن عبارت دیر؟

۴- پارلمان قنده‌ی کوچ دېب اتله‌دی؟

۵- پارلمان‌نی نیمه اوچون خلق اویی دېیدیلر؟

۶- پارلمان اعضالری قنده‌ی سَیلنه‌دی؟

۷- سنامجلسی قنده‌ی ایش‌لر تۉغریسیده مصلحت بېره‌دی؟

ب: تۆرت گروپ گه بۆلینیب، پارلمان تۆغریسیده سۆز یوریتینگ؛ هرگروپ دن بیر کیشی صنفداش‌لرینگیزگه اۆز گروپینگیز فکرینی ایتیب بېرسین.

ج: قوییده‌گی ینگی سۆزلرنی سۆزلیک‌دن تاپیب، معناسینی کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:
اۆتمیش، مذاکره، مباحثه، مناظره

اوی تاپشیریغی:

ملت وکیلی خصوصیتلری یا که وکیللرنینگ قنده‌ی سَیله‌نیش حقیده کمیده تۆرت سطرلیک بیر معلومات یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اؤقینگ:

۱- نیمه اؤقیياپسیز؟ (نیمه اؤقی یاتّیز؟)

۲- قرآنکریم اؤقیياپمن. (قرآن کریم اؤقی یاتدیم.)

۳- باله‌لر مکتبده توپ اؤینشه‌یاپدی. (باله‌لر مکتبده توپ اؤینه‌شاتدی.)

۴- قؤیاش چیقماقده.

۵- بابر مکتب گه کېتماقده.

۶- باله لر قیشنی اؤز قیشلاقلریده اؤتکزه یاپتیلر. (باله لر قیشنی اؤز قیشلاقلریده اؤتکزاتدیلر.)

یوقاریده گی جمله لرده گی، اؤقیياپسیز، اؤقیياپمن، اؤینشه یاپدی، چیقماقده، کېتماقده اؤتکزه‌یاپتیلر سؤزلری حاضرگی زمان فعللرینی انگلته‌دی.

حاضرگی زمان فعلی:

حاضرگی زمان (حال) فعلی ایش- حرکت و حالت نینگ سؤزلش پیتیده بجریلیشی و دوام اېتیشی‌نی بیلدیره‌دی.

اؤرنک:

- گؤزه‌ل، دوگانه‌سی بیلن ایشله‌یاپدی.
- توران، بازارگه کېتماقده.
- ایکّینچی، قؤش هیده‌یاپتی.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اؤقیب، حاضرگی زمان فعللرینی کؤرسه‌تینگ:

۱- مرال باقغه بارماقده.

۲- جیران خط یازه‌دی.

۳- سالار فوتبال اؤینه‌دی.

۴- باغبان، باغ نی سوغاره‌یاپدی.

۵- آی نور شعر اؤقیماقچی.

۶- نازلی، گل تېرماقده.

۷- دهقان، خرمن نی ینچه‌یاپتی.

ب: برچه یانمه–یان اۉلتیرگن اۉقووچیلر، حاضرگی زمان فعلی بیلن اوچ– اوچ جمله توزسینلر.

ج: هر چوکیدن فقط بیر کیشی توریب، توزگن جمله‌لردن بیرینی اۉقیب بیرسین.

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی حاضرگی زمان مناسب فعللری بیلن تۉلدیرینگ؛

بیز مکتب . . . . . . ، قیزلر باغچه‌ده . . . . ، دهقانلر قۉش . . . . ، تورسون آت . . . . ، آته م بازار . . . .

هـ: قوییده‌گی ترتیب‌سیز جمله‌لرنی ترتیب گه سالینگ:

دکانیده/ ساتووچی / ماقده / پول / سنه

یاپدی / ییلاق / قه / باره / تورغون

اوی تاپشیریغی:

بوگونگی مکتب فعالیتینگیز حقیده حاضرگی زمان فعلینی ایشله‌تیب، کمیده بیش جمله یازینگ!

آلتینچی درس

هدفلر:

۱- موزیم نیمه‌لیگی و اونینگ علمی و تاریخی اهمیتینی بیلیش و تاریخیمیزگه قیزیقیش.

۲- کېله‌سی زمان فعلی‌نی بیلیش و متن‌لرده ایشلته آلیش.

***

سؤراقلر:

۱- موزیم‌نی کؤرگن‌می‌سیز؟

۲- شهرینگیزده موزیم بارمی؟

کېلینگ، موزیم‌نی کؤره‌یلیک!

بیرکونی آته‌م، مېن و اوکه‌م باتورگه: «سیزلرنی کېله‌سی جمعه کونی موزیم‌گه آلیب باره‌من»، دېدیلر. بیز جوده قووانیب: «موزیم قنده‌ی یېر؟» دېب سؤره‌دیک.

– «موزیم بیر مخصوص عمارت (بنا) بؤلیب، اونده قدیمی و تاریخی بویوم‌لر و نرسه‌لر سقلنه‌دی و نمایشگه قؤییله‌دی» دېدیلر، آته‌م.

شونده، اوکه‌م: «آته جان! اولکه‌میزنینگ قیسی شهرلریده موزیم بار؟» دېب سؤره‌دی، آته‌م دن.

آته‌م اونگه: «کابل، هرات، مزارشریف، قندهار و ینه بیر نېچه کتّه شهرلرده موزیم بار، لېکن اولکه‌میزده‌گی اېنگ کتّه و بای موزیم، کابل موزیمی دیر» دېدیلر.

مېن و اوکه‌م اؤته شوق بیلن جمعه کونینی کوتیب تورډیک. جمعه کونی اېرته‌لب آته‌م‌دن: «قچان موزیم گه کېته‌میز؟» دېب سؤره‌دیم.

آته‌م مېنگه: «قیزیم، ساعت اؤن‌لرده کېته‌میز» دېدیلر.

بیز، موزیم‌گه باردیک. جوده کتّه و چیرایلی بنا اېکن. آته‌م بیز بیلن بیرگه یوریب، هر بؤلیمینی بیرمه- بیر بیزگه کؤرستدیلر. او یېرده اېنگ قدیمگی خطلر، کتابلر، ایدیشلر، کییم‌لر، قورال‌لر، اوی اسباب- انجام‌لرینی کؤردیک. بو نرسه‌لر تاش، یاغاچ، تېمیر، آلتین، کوموش، تېری، قوماش (تکه) و باشقه نرسه‌لردن یسلگن اېدی.

موزیم‌نی تماشا قیلر اېکن‌میز، آته‌م بیزگه: «موزیم‌لر هر بیر اولکه و اولوس نینگ تاریخی کؤزگوسی و ملت‌لر بایلیگی دیر. اونینگ هر بیر بویومی بیزگه اوزاق تاریخدن حکایه قیله‌دی،

شونینگ اوچون، اولر نسلدن- نسلگه سقلهنیب کېلهدی»: دېب معلومات بېردیلر.

موزیمدهگی نرسهلر اؤلکهمیزنینگ تورلی قوملریگه تېگیشلی ایدی. او یېردهگی تورلی مجسمهلر، کشتهچیلیک بویوملری، قدیمگی خطلر نمونهلری و جواهر ایشلنگن تاقینچاقلر مېنگه جوده یاقدی.

اؤشه کونی بیز اوچون خاطرهلی و قووانچلی کون بؤلدی. خدا خواهلهسه، مېن موزیم حقیده کؤرگن- بیلگنلریمنی اېسدهلیک شکلیده یازیب، اونی اؤقیتووچیم و صنفداشلریمگه اؤقیب بېرهمن، دېب نیت قیلدیم.

اساسی توشونچه:

موزیم، قدیمگی تاریخی یادگارلیکلرنی اسرهیدیگن عمارت دیر. موزیملرده اجدادلریمیز یسهگن بویوملر، اولرنینگ هنرمندچیلیگی و مهارتلرینی کؤرهمیز. موزیمدهگی بویوملر بیزنینگ اؤتمیش تاریخ و مدنیتیمیزنی ایتیب بېرهدی.

فعالیتلر:

الف- قوییدهگی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

١- اؤلکهمیز نینگ قیسی شهرلریده موزیم بار؟

٢- سیز قیسی موزیملرنی کؤرگنسیز؟

٣- موزیمده سقلنهدیگن قندهی بویوملرنی بیلهسیز؟

ب- سیزلردن بیرارتهنگیز بوندن ایلگری موزیمنی کؤرگن بؤلسنگیز، باشقهلرگه سؤزلب بېرینگ!

ج- اوچ گروپگه بؤلینیب، موزیم نینگ اهمیتی حقیده بحثلشینگ.

د- هرگروپدن بیر کیشی اؤز گروپینینگ فکر- ملاحظهلرینی باشقهلرگه اَیتیب بېرسین.

ح- قوییدهگی سؤزلرنی سؤزلیکدن فایدهلنیب، معنا قیلینگ:

موزیم، کېلهسی، بویوم، قورال، کېلهجک، تاقینچاق، اېسدهلیک، قوماش.

و- یوقاریدهگی سؤزلردن اوچتهسیگه مناسب جمله توزینگ!

اوی تاپشیریغی:

موزیمنینگ اهمیتی حقیده تؤرت سطرلیک بیر متن یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی سؤزلرنی دقت بیلن اؤقینگ:

باره‌دی، قؤییله‌دی، کېته‌میز، سقلنه‌دی، یازماقچی‌من، اؤقییمن.

یوقاریده‌گی فعل‌لرنینگ برچه‌سی کېله‌سی زمانگه تېگیشلی بؤلیب، اولرنینگ بیرارته‌سی هم اؤتگن زمان یا که حاضرگی زمان فعل‌لری ایمس. بونده‌ی فعل‌لرگه «کېله‌سی زمان فعلی» دېیله‌دی.

کېله‌سی زمان فعلی:

سؤزلب تورگن پیتدن کېین بجریله‌دیگن یا بجریلمه‌یدیگن ایش- حرکت و حالتنی بیلدیره‌دی: مثاللر: کېله‌دی، یازه‌دیلر، بارماقچی، کېته‌من، کېلمه‌یدی، یازمه‌ی‌سیز، کېتمه‌یمیز و باشقه‌لر.

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی جمله‌لرده کېله‌سی زمان فعلینی بېلگی‌لنگ:

۱- بوگون صنفداشیم بیلن اوچره‌شه‌من.

۲- آته‌م سفردن کېلدیلر.

۳- هوا بولوت، یاغمیر یاغه‌دی.

۴- کېلسنگ، یخشی بؤله‌دی.

۵- مېن آته‌م‌گه خط یازدیم.

ب- کېله‌سی زمان فعلی بیلن ایکّی جمله توزینگ!

ج- هرقطاردن بیر کیشی، توزگن جمله‌سینی تخته‌گه یازسین.

د- قوییده‌گی جمله‌لرده‌گی بؤش اؤرین‌لرنی مناسب فعللر بیلن تؤلدیرینگ:

۱- ایرته‌گه مهمانلر . . . .

۲- اؤتگن کونی بازاردن سودا . . . .

۳- وعده قیلیب . . . .

۴- سېن بوگون سفرگه . . . . می؟

ح- قوییده‌گی جمله‌لرده قیسی زمان فعللری بارلیگینی اَیتیب بېرینگ:

۱- مېن مکتب گه کېته‌من، سېن هم کېته‌سن‌می؟

۲- کېل، اولوغ بېککه یاردم بېره‌یلیک!

۳- کېچه، اوی تاپشیریغینی بجردیم، صنفده سېنگه کؤرسته‌من.

و- قوییده‌گی متندن اۏتگن زمان و کېله‌سی زمان فعل‌لرینی اجره‌تیب یازینگ:

«فرصت اۏتدی، ایشلر توگه‌مه‌ی قالدی. اېندی نیمه قیله‌میز؟ یخشی‌سی بابرنینگ قاشی‌گه باره‌یلیک. او یاردم بېرماقچی ایدی. خدا خواهله‌سه، ایکّی‌میز همت قیلسک، ایش بجریله‌دی».

اوی تاپشیریغی:

الف- تۏرت سطرلیک بیر متنده اۏتگن زمان و کېله‌سی زمان فعللرینی ایشله‌تیب یازیب کېلینگ!

ب- قوییده‌گی فعللرنی، کېله‌سی زمانگه اۏگیرینگ:

باردی، کېلدیم، کۏردینگ، آلدیلر، سۏره‌دیک، بجردینگیز

بېشینچی درس

هدفلر:

۱- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) سیرتلری حقیده معلوماتگه ایگه بۉلیش و یخشی سیرتلریدن اۉرنک آلیش.

۲- فعل نینگ میل‌لرینی اۉرگنیش و جمله‌لرده تۉغری ایشلته آلیش.

۳- فعل نینگ انیقلیک میلی (اخباری) نی اۉرگنیش و تۉغری ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) اسلام نینگ نېچینچی خلیفه‌سی ایدی؟

۲- حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) قنده‌ی بیر خلیفه ایدی؟

حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) رعیت‌پرورلیگی

بیر کېچه حضرت عمرفاروق(رضی الله عنه) رعیت نینگ احوالیدن خبر آلیش مقصدیده اویدن تشقریگه چیقدیلر. هوا یاقیملی و آی هر تمانگه یاروغ‌لیک ساچیب، قرانغولیکنی محو ایتیب تورر ایدی. عمرفاروق تېگره‌ک- اطرافگه یورر ایکن‌لر، کۉزلری اوزاقده‌گی بیر چادر (خیمه) گه توشدی. اۉشه تمان یوره باشله‌دیلر. چادر آلدیده بیر غریب کیشی اۉلتیرگن و چادر ایچیدن بیر عیال کیشی‌نینگ آه و ناله‌سی اېشیتیلردی.

حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) او کیشیدن: «سیز کیم‌سیز؟»- دېب، سۉره‌دیلر.

غریب: «مېن بیر کۉچمنچی فقیرمن. صحرالرده یشه‌یمن. یاردم سۉره‌گنی امیرالمؤمنین یانلریگه کېلدیم» دېدی.
حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) آه و ناله نینگ سببینی سۉره‌دیلر.
فقیر کۉچمنچی: «مېنینگ عیالیم بۉله‌دی. اونی توغوروق دردی توته یاپتی»، دېدی.
حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه): «عیالینگ یانیده، بیرار کیشی بارمی؟» دېب، سۉره‌دیلر.
– «یۉق» دېدی، کۉچمنچی.
حضرت عمر فاروق(رضی الله عنه) کۉپ شاشیلینچ حالده اویلریگه قیتیب کېلدیلر. ام گلثوم آتلی خاتینلریگه: (اُم گلثوم حضرت علی کرم الله وجهه قیزی بۉلگن)
– الله(جل جلاله) اجر و ثوابینی آلیشنی ایسته‌ی‌سن‌می؟» دېب ایتدیلر.
اُم گلثوم (رضی‌الله‌عنها): «البته، اما قنده‌ی اجر و ثواب؟» دېب سۉره‌دیلر.
حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه): «بیر غریب خاتین نی توغوروق دردی توتیب توریبدی، لېکن اونینگ آلدیده اونگه یاردم بېره‌دیگن هېچ کیم یۉق» دېدیلر.
ام گلثوم: «اېسته‌سنگیز حاضر سیز بیلن بیرگه باره‌من» دېب، ایتدیلر.
اولر، بیرآز اون، یاغ و بیرته قزانچه آلیب، کۉچمنچی کیشی نینگ چادری تمانگه یۉل آلدیلر. چادرگه بارگچ، ام گلثوم خاتین گه یاردم بېریش و حضرت عمر(رضی الله عنه) یېمک پیشیریشگه کیریشدیلر.
آره دن کۉپ اۉتمه‌ی، ام‌گلثوم نینگ چادردن «اې امیرالمؤمنین، سویونچی بېرینگ!» دېگن تاووشی اېشیتیلدی. الله تعالی بو کۉچمنچی عایله‌گه اۉغیل باله بېردی.
کۉچمنچی کیشی حضرت‌عمر(رضی‌الله‌عنه) نی تانیب: «اې امیرالمؤمنین! مېنی کېچیرینگ. سیزنی تانیمب‌من. سیز امیرالمؤمنین بۉله توریب، یاغ، اون و قزانچه کېلتیریب، یېمک پیشیردینگیز. حرمتلی عیالینگیز خاتینیم‌گه یاردم بېردی. سیزلرگه قنده‌ی منتدارچیلیک بیلدیریشنی بیلمه‌یمن. خدا سیزگه اجر– ثوابینی بېرسین» دېدی.
حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه): «اې اینیم! کیم که الله(جل جلاله) بنده‌لری نینگ مسؤولیتینی اۉز ذمه‌سیگه آلگن، اولرنینگ کتّه– کیچیک قیین‌چیلیک‌لریدن خبردار بۉلیشی کېره‌ک.
مسلمانلرگه باشلیق بۉلگن کیشی اولرنینگ قیین‌چیلیکلریدن خبردار بۉلمسه، دنیا و آخرتده ضرر کۉریب، قیامت کونی شرمنده بۉلیب، اویاتگه قاله‌دی» دېب تأکیدله‌دیلر.

اساسی توشونچه:

حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) رعیت نینگ حالینی سۉره‌ش اوچون اویلریدن چیقیب، بیر چادرگه باردیلر. چادرده یشه‌یاتگن کۉچمنچی اېر- خاتین گه حضرت عمر و عیال‌لری یاردم بېردیلر. حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) محتاج کیشی‌لردن خبر آلیش کېره‌ک‌لیگینی تأکیدله‌دیلر.

فعالیتلر:

الف: متن‌نی دقت بیلن اۉقینگ. مسلمانلر باشلیغی قنده‌ی بۉلیشی تۉغریسیده سۉزلنگ!

ب: حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) نینگ حکایه‌لریدن بیلسنگیز، ایتیب بېرینگ!

ج: قوییده‌گی سۉراقلرگه اۉتگن زمان فعلینی ایشله‌تیب جواب بېرینگ:

۱- بیر کېچه حضرت عمر فاروق(رضی‌الله‌عنه) نیمه اوچون اویلریدن تشقریگه چیقدیلر؟

۲- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) قنده‌ی بیر کیشیگه یاردم بېردیلر؟

۳- چادرده یشه‌یاتگن عایله نینگ قنده‌ی قیین‌چیلیک‌لری بار اېدی؟

۴- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) اویلریگه قیتیب کېلیب، عیال‌لریگه نیمه دېدیلر؟

۵- حضرت ام‌گلثوم(رضی‌الله‌عنها)، کیم اېدی؟

۶- حضرت ام‌گلثوم، حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) سۉراقلریگه نیمه دېب جواب بېردیلر؟

۷- حضرت ام‌گلثوم، حضرت‌عمر(رضی‌الله‌عنه) بیلن بیرگه کۉچمنچی‌گه نیمه‌لر آلیب باردیلر؟

۸- حضرت عمرفاروق(رضی‌الله‌عنه) کۉچمنچی‌نینگ چادریگه باریب، نیمه ایش قیلدیلر؟

۹- حضرت ام‌گلثوم(رضی‌الله‌عنها) نینگ چادردن نیمه دېگن تاووشلری اېشیتیلدی؟

۱۰- کۉچمنچی، حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) گه نیمه دېدی؟

۱۱- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه)، کۉچمنچی‌گه نیمه دېدیلر؟

د: قوییده‌گی ینگی لغتلرنی معنا قیلیب، کمیده تۉرتته‌سینی مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

رعیت، یاروغلیک، محو، کۉچمنچی، غریب، فقیر، عیال، شاشیلینچ، تېگره ک، چادر، توغروق، اۉغیل، اویات.

هـ: اۉقیتووچینگیز یاردمیده اوچته نگیز (کۉچمنچی اېرکک، حضرت عمر فاروق و اُم کلثوم) نقشینی اۉینب، تمثیل قیلینگ.

و: بوحکایه‌نی قیسقرتیریب یازینگ و هرقطاردن بیرکیشی قیسقرتیریلگن شکلینی اۉقیسین.

اوی تاپشیریغی:

محتاج یا غریب کیشیلرگه یاردم بېریش نینگ یخشی‌لیگی حقیده کمیده بېش سطرلیک بیر مقاله یا حکایه یا مقال یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

* قوییده‌گی جمله‌لرنینگ آستیگه چیزیلگن سؤزلریگه دقت قیلینگ:

۱- بیر کیچه حضرت عمرفاروق(رضی‌الله‌عنه) رعیت‌نینگ احوالیدن خبر آلیش مقصدیده اویدن تشقریگه چیقدیلر.

۲- عمرفاروق(رضی‌الله‌عنه) تیگره‌ک- اطرافگه یورر ایکن‌لر، کؤزلری اوزاقده‌گی بیر چادرگه توشدی.

۳- حضرت عمر(رضی‌الله‌عنه) ییمک پیشیریش گه کیریشدیلر.

۴- ام‌گلثوم نینگ چادردن: «سویونچی بیرینگ» دیگن تاووشی اپشیتیلدی.

* یوقاریده گی جمله لرده ایشله تیلگن: چیقدیلر، توشدی، کیریشدیلر و اپشیتیلدی سؤزلری فعل نینگ انیق‌لیک میلینی کؤرسته دی. فعل نینگ میل لری (وجوه فعل اوچته: انیق‌لیک میلی (وجه اخباری) بویروق میلی (وجه امری)، شرط - ایستک میلی (وجه التزامی وشرطی)

انیق‌لیک میل:

ایش، حرکت یا حالت نینگ بجرماغینی خبر بیریش یا انیق‌لیک کیریتیش اوچون بیان قیلینه‌دی و همه زمانلرده (اؤتگن، حاضرگی و کیله‌جک) بیردیک کیله‌دی. اؤرنک: مین ایش قیلدیم؛ او، ایش قیله‌یاپتی؛ سیز ایش قیله‌سیز؛ بیز ایش قیلگن ایدیک؛ اولر ایش قیلماقده؛ سین ایش قیلر ایدینگ.

* قوییده‌گی سؤراق جمله‌لرنی انیق میلی‌گه اؤگیرینگ:

۱- بیز ایرته‌گه مکتب‌گه باره‌میزمی؟

۲- مین سینگه کتابیم‌نی بیرگن ایدیم‌می؟

۳- او، درسلرینی اؤقی یاپتی‌می؟

۴- سین، درسنی اؤرگنماقچی‌سن‌می؟

۵- سیز، کابل‌نی کؤریب سیزمی؟

۶- اولر، حکایه‌نی تمثیل قیله آلدیلرمی؟

قوییده‌گی انیق میل‌نی، سۉراق جمله‌لرنینگ منفی حالتیگه اۉگیرینگ:

۱- مېن درس اۉقیب، اۉخله‌دیم.

۲- سېن یخشی ایشلر قیلماقچی ایدینگ.

۳- او، سۉنگی وقتلر فوتبال اۉینه‌یاپتی.

۴- بیز هرکون وقت‌راق اویغانه‌میز.

۵- سیز حسن خطنی یخشی اۉرگنه آلدیز.

۶- اولر بیرگه‌لیکده مشق قیلگن‌لر.

اوی تاپشیریغی:

فعل‌نینگ انیق میلی‌نی یادلنگ. شو میل بیلن کمیده بېش‌ته ینگی جمله‌لر یازینگ. جمله‌لر تورلی زمانلرگه تېگیشلی بۉلسین.

سکّیزینچی درس

هدفلر:

۱- وطن (اۇلکه، یورت) نی سېویش و اونگه کۆنگول باغلش.

۲- کېلەسی زمان مقصد و گمان فعللرینی اۇرگنیش.

سۇراقلر:

۱- آمو دریا نی کۆرگن‌می‌سیز؟ یورتیمیزنینگ قَیسی تمانیده آقەدی؟

۲- آمو دریا نینگ باشقه آتی نیمه؟

آمو دریا

آمـــو دریـــا، اي جۇشـقیـن اولـــوغ دریـــا
اي عظـمت دریـــا، اي قـــوتـلـــوغ دریـــا
عصـــرلـــردن بېری تیـــنمه‌ی آقه‌ســـن
چۇللـر تامـان حســـرت بیـــلن باقه‌ســـن
قویاش سېنینگ آته‌نگ، دېنگیز دور آنه‌نگ
«هـریـرود» و «هلـمند» ایـکّی ایـنـاغه‌نگ
«میکونگ» هر کون سېنگه یوبارر سـلام
«نیـــل» قلبیـــده ســـقلر سېنگه احتـرام
ســـېنی «سیـــر دریـــا» بیـــله‌دی قریندش
«والـــگا» حســـابله‌یدی اۇزیـــگه یـــۇلداش
یورتیـم کۆز بۇلســه، سېن اوزون کیپریگی
تینچلیک چېگره سی، دۇستلیک کۆپریگی
سېـن شـــرق اولکه‌سینینگ اۇلمس غـــروری
اۇرتـــه آســـــیاده حیـــــات تامـــــوری

سـین پامیـر، هندوکش مجسـم جانی
سـبنده آقـر ینگی تیـریکلیـک قـانی
سـین اولـوغـوار تاریخچی سـن، اې دریا
اۋتمیـش‌دن بیـزگه ایلچی سـن، اې دریا

دکتور شرعی جوزجانی

اساسی توشونچه:

آمو دریا، وطنیمیزنینگ سیر سوو، کېنگ و اینگ اوزون دریالریدن بیری. بو دریا خلقیمیزنینگ اوزاق و پارلاق اۋتمیشینی کۆرگن و یورتیمیزنینگ یشنه‌شی و فراوانلیگی گه خذمت قیلگن. بیز بو دریانینگ عظمتیدن اولکه میز و خلقیمیز بویوک لیگینی انگله‌ی آله‌میز.

فعالیتلر:

الف– شعرنی هرقطاردن بیر اۋقووچی دکلمه شکلیده اۋقیسین.

ب– قوییده‌گی سۆراقلرگه جواب بېرینگ:

۱– آمو دریا نینگ آته– آنه و ایناغه‌لری بارمی؟ اولر نینگ آتینی اَیتینگ!

۲– آمو دریا قیسی دریا نینگ قرینداشی؟

۳– آمو دریا، نېگه تینچلیک چېگره‌سی دېب اَیتیلگن؟

۴– نېگه آمو دریا اۋرته آسیا نینگ حیات تامیری دېیلگن؟

۵– یورتنی اگر کۆز تصور قیلسک، آمو دریا بوکوز نینگ نیمه‌سی دیر؟

۶– بو شعرنینگ قیسی بیتی سیزگه کوپراق یاقتی؟ نیگه؟ دلیلینی اَیتینگ!

ج– ایکّی گروپ گه بۆلینیب، بیر گروپ آمو دریا نینگ فایده‌لری، ایکّینچی گروپ سوو نینگ قدری و دریالرنی قنده‌ی پاک اسره‌ش باره‌سیده اۋز ارا کېنگاشیب، هر گروپدن بیر کیشی اۋز گروپی فکرینی ایتیب، بېرسین. اوچینچی گروپ، اَیتیلگن فکرلرگه قۆشیمچه قیلسین.

اوی تاپشیریغی:

شعرنی یادلب، کۆنگلینگیزگه یاقغن ایکّی بیتینی چیرایلی خط بیلن یازیب کېلینگ!

گرامر:

قوییده‌گی سۉزلرگه دقت قیلینگ:

۱- مېن مکتب گه بارماقچی‌من.

۲- سېن بازارگه بارماقچی‌سن.

۳- سیز ایشخانه گه بارماقچی سیز.

یوقاریده‌گی «بارماقچی‌من»، «بارماقچی‌سن» و «بارماقچی‌سیز» سۉزلری کېله‌سی زمان مقصد فعللری دیر. تعریفی قوییده‌گیچه:

کېله‌سی زمان مقصد فعلی:

سۉزلب تورگن پیتده ایش- حرکت و حالت نینگ بجریلیشی مقصد قیلیب قۉییله‌دی و اساساً «ماقچی» قۉشیمچه‌سی بیلن حاصل قیلینه‌دی.

قوییده‌گی مثاللرگه دقت قیلینگ:

۱-مېن بازارگه باررمن.

۲-تۉلقون مکتب گه بارر.

۳-اۉقووچیلر سپورت میدانی گه باررلر.

یوقاریده‌گی مثاللرده «باررمن»، «بارر» و «باررلر» سۉزلری کېله‌سی زمان گمان فعللری دیر. تعریفی شونده‌ی:

کېله‌سی زمان گمان فعلی:

سۉزلب تورگن پیت دن سۉنگ ایش- حرکت نینگ بجریلیشی یا که بجریلمس‌لیگی تخمین قیلینه‌دی و اساساً «ر» قۉشیمچه‌سی یاردمیده یسه‌له‌دی.

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی فعللر آره‌سیدن کېله‌سی زمان مقصد فعلی و گمان فعلینی اجره‌تیب، یازینگ:

یاغمیر یاغماقچی؛ ایشلر یخشی بۉلر؛ کۉزگوگه کولسنگ کولر، ییغله سنگ ییغلر؛ درسیم‌نی اۉقیرمن؛ آیدین سېنی کۉرماقچی؛ آتیلا بیلن گپیرماقچی‌من.

ب- قوییده‌گی سۉزلرنی معنا قیلیب، کېله‌سی زمان فعلی بیلن کمیده اوچته‌سیگه جمله توزینگ:

جۉشقین، چۉل، دېنگیز، حسرت، عظمت، یۉلداش، قوتلوغ، اولوغوار، کیپریک، اولوغ، اۉتمیش، چېگره، عصرلر، ایلچی، تامور (تامیر)، تینمه‌ی آقماق، باقماق

ج- شعرنینگ قیسی سطرلریده کېله سی زمان گمان فعلی بار؟ اونی تاپیب علیحده کتابچه‌نگیزگه یازینگ!

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی اۉرنککه اۉخشه‌تیب، یازماقچی، اۉقیر، یازر، کېله‌سی زمان مقصد و گمان فعللرینی گردان قیلینگ:

مېن کتاب اۉقیماقچی‌من. سېن کتاب اۉقیماقچی‌سن.
او کتاب اۉقیماقچی. بیز کتاب اۉقیماقچی‌میز.
سیز کتاب اۉقیماقچی‌سیز. اولر کتاب اۉقیماقچیلر.

توّقیزینچی درس

هدفلر:

۱- تینچلیک‌نی سېویش، قدرلش و اسره‌ش و شونینگدېک اؤرنی حقیده معلوماتگه ایگه بؤلیش.

۲- فعل نینگ «بویروق میلی» باره‌سیده معلومات تاپیب، جمله‌لرده ایشلته بیلیش.

سؤراق:

۱- اگر عایله‌نگیزده تینچیلیک بؤلمسه، قنده‌ی حیات کېچیریشینگیز ممکن؟

تینچلیک اهمیتی

دنیاده برچه نرسه تینچلیک (صلح) طفیلی اؤنیب اؤسه‌دی و رواجلنه‌دی. تینچلیک انسان اوچون سوو کبی ضرور و هوا کبی کېره‌کلی دیر. انسان تینچ بؤلسه، آسوده یشه‌شی ممکن.

اگر انسان اؤز تیریکچیلیگیده تینچ و آرام بؤلمسه، هېچ قنده‌ی ایشنی یخشی بجره آلمه‌یدی.
تینچلیک بؤلمه‌گن جامعه‌ده بخت‌سیزلیک، تورلی کسل‌لیکلر، قیین‌چیلیکلر، بوزغون‌چیلیکلر، ترتیب‌سیزلیک‌لر، امیدسیزلیک‌لر، آچلیک، قحط‌چیلیک، قیمت‌چیلیک، اتفاق‌سیزلیک کبی تورلی علت‌لر یوزه‌گه کېله‌دی، عکسینچه، تینچلیک بؤلگن یېرده ترقیات بؤله‌دی؛ خلق آسایشته

یشه‌یدی؛ تیریک‌چیلیک سویه‌سی یوکسه‌له‌دی؛ کسل‌لیکلر آزه‌یه‌دی؛ تعلیم- تربیه رواجلنه‌دی؛ ترتیب- انتظام یوزه‌گه کېله‌دی و یشش اوچون قوله‌ی شرایط یره‌تیله‌دی.

انسان، طبیعتیگه کؤره تینچ سیزلیکنی یاقتیرمه یدی، چونکه تینچ سیزلیک کؤپ بلا و مصیبتلرگه سبب بؤله‌دی.

بیر جامعه ده تینچلیک برقرار بؤلیشی اوچون همه دن آلدینراق اؤشه جامعه اعضالری اؤرته‌سیده ایناقلیک نینگ وجودگه کېلیشی ضرور. بوندن تشقری، بیر جامعه ده تینچلیکنی اؤرنه‌تیلیشی حقیقتده الله(جل جلاله) دن قؤرقیش و اونینگ بویروغلرینی بجریش، همده ایمان و تقوی نینگ بېلگیسی دیر. الله(جل جلاله) قرآن کریم ده، تینچلیک، خیر و برکت الله(جل جلاله) نینگ رحمتی دیر، دېب بویوره‌دی. مادامی که شونده‌ی اېکن، بو خیرلی ایشنی حیاتیمیزده مستحکم‌لش اوچون هاریمه‌ی- تالیمه‌ی، کېچه-کوندوز تلاشیشیمیز کېره‌ک.

اساسی توشونچه:

هر قنده ی جامعه ده تینچلیک بؤلگن تقدیرده-گینه ترقیات بؤله دی؛ خلق آسایشده یشه‌یدی؛ تیریک‌چیلیک سویه سی یوکسه‌له‌دی؛ همه بؤلیم‌لرده ترتیب- انتظام اؤرنه‌تیلیب، ایشلر یخشی یؤلگه قؤییله‌دی و حیات اوچون قوله‌ی شرایط وجودگه کېله‌دی. عکس حالده، بوتون ساحه‌لرنی مصیبت قمره‌ب آله دی؛ جمعیتده ترقیات و رواجلنیش تؤختب قاله دی. تینچلیک الله(جل جلاله) نینگ رحمتی دیر، بناءً اونی اسره‌ش کېره‌ک.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی اؤقینگ و قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- اگر بیر جامعه‌ده تینچلیک حکم سورسه، نیمه‌لرگه اېریشیش ممکن؟

۲- اگر بیر جامعه ده تینچ‌سیزلیک بؤلسه، نیمه‌لر یوز بېره‌دی؟

۳- تینچلیکنی اؤرنه‌تیش اوچون نیمه‌لر قیلیش کېره‌ک؟

۴- قرآن کریم‌ده تینچلیک حقیده نیمه دېیلگن؟

ب: قوییده‌گی ینگی سؤزلرنینگ معنالرینی سؤزلیکدن تاپینگ؛ ینگی سؤزلرنی ایشله‌تیب، مناسب جمله‌لر توزینگ و توزگن جمله‌لرینگیزنی صنفداش‌لرینگیزگه اؤقیب بېرینگ:

تینچلیک، اؤنیب- اؤسیش، تیریکچیلیک، یوکسه‌لیش، تؤغری، تورلی، آلدین، آچلیک، ایناقلیک، هارمه‌ی- تالمه‌ی، اؤرنتماق، انتظام، یاقتیرماق، تقوی

ج: قوییده‌گی جمله‌لرنینگ بۉش ییرلرینی مناسب سۉزلر بیلن تۉلدیریب، کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:

۱- دنیاده برچه نرسه .... طفیلی .... و رواجلنه‌دی.

۲- بیر جامعه ده .... بۉلیشی اوچون .... اۉشه جامعه اعضاءلری اۉرته‌سیده .... بۉلیش ضرور.

۳- تینچلیک بۉلمه‌گن جامعه‌ده ....، ....، .... تورلی .... یوزه‌گه کېله‌دی.

۴- انسانلر طبیعتی گه کۉره .... یاقتیرمه‌یدی.

۵- الله(جل جلاله) قرآن کریم‌ده تینچلیک .... و .... و الله(جل جلاله) نینگ .... دیر دیب بویوره‌دی.

د: تۉرت گروپ گه بۉلینیب، تینچلیک و تینچسیزلیک حقیده صحبت لشینگ. صنفداش لرینگیزگه تینچلیک فایده لری و تینچسیزلیک ضررلری تۉغریسیده اۉز فکر- ملاحظه‌نگیزنی ایتیب بېرینگ.

اوی تاپشیریغی:

سیز، تینچلیک اوچون نیمه قیله آله‌سیز؟ بو باره‌ده اۉز فکرینگیزنی و یا تینچسیزلیک زمانیده بیرار حادثه‌نی کۉرگن- کېچیرگن بۉلسنگیز، اونی قیسقه‌چه حکایه شکلیده یازیب کېلتیرینگ!

گرامر:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

۱- احمد اوی تاپشیریق‌لرینی بجره‌دی.

۲- احمد، اوی تاپشیریق‌لرینگنی بجر!

۳- احمد، اوی تاپشیریق‌لرینگنی بجرمسدن، اؤینه‌مه!

بیرینچی جمله‌ده ایش بجریشی‌دن خبر بیریلسه، ایکینچی جمله‌ده بجریش گه و اوچینچی جمله ده اؤینه مس لیککه بویروق بیریله دی. دیمک، ۲-نچی و ۳-نچی جمله لر بویروق فعللر دیر.

بویروق فعل:

بویروق فعل ایش‌نینگ بجریشی یا بجرمس‌لیگیگه تاپشیریق بیریش یا امر قیلیش‌نی بیلدیره‌دی. بویروق فعل، اوزه‌ک فعل‌نینگ اؤزیدن یسلگن و بویروق فعل‌نینگ بجرمس‌لیک حالتی اوزه‌ک که (مه) قؤشیمچه‌سی قؤشیلیشی‌دن یسه‌له‌دی. عربچه و فارسچه‌ده بویروق فعل‌نینگ بجریش حالتینی (امر) و بجرمس‌لیک حالتینی (نهی) دیب‌دیلر.

اؤرنک:

امر	نهی
قیل	قیلمه
کؤر	کؤرمه
یاز	یازمه

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی بویروق فعل (امر و نهی) گه اؤزگرتیرینگ:

۱- احمد درسلرینی اؤقیدی.

۲- گؤزه‌ل انشاء یازه‌دی.

۳- تیمور شعرنی یادله‌دی.

۴- نازلی و آیلین مکتب گه بارماقچیلر.

۵- ایل بیک و ایلیار فوتبال اؤینه یدیلر.

ب: قوییده‌گی اؤتگن زمان فعلینی بویروق فعلی (امر و نهی) گه اؤگیرینگ:

کؤردی، کؤردیلر، ایشله‌دینگ، ایشله‌دینگیز، اوخله‌دی، اوخله‌دیلر، چاپدینگ، چاپدینگیز

ج: قوییده‌گی بویروق فعللرنینگ بجرمس‌لیک حالتی (نهی) نی یازینگ:

۱- والیبال اۉینه!

۲- شعرنی دکلمه قیل!

۳- اۉزینگدن کتّه‌راقلرگه احترام قیل!

۴- وقتلی‌راق اویگه قیت!

۵- هرکون سپورت‌گه وقت اجره‌ت!

اوی تاپشیریغی:

کۉنگلینگیز ایسته‌گن موضوع حقیده بیر مقاله یازیب، اونده بویروق فعل نینگ ایکّله حالتی (بجریش و بجرمسلیک) نی ایشله‌تینگ!

اۉنینچی درس

هدفلر:

۱- متل (اېرتک) لردن یخشیلیک و تۉغریلیک نی اۉرگنیش.

۲- گرامرنی چوقورراق اۉرگنیش.

سۉراقلر:

الف) قنده‌ی متل‌لرنی اېشیتگن سیز؟

ب) سیزگه کیم‌لر کۉپراق متل اَیتیب بېرگنلر؟

آلتین تربوز

قدیم زمانلرده بیر کمبغل دهقان‌نینگ آزگینه یېری بار اېکن. دهقان شو یېرده کېچه-کوندوز تینمه‌ی ایشلب، کون کۉرر اېکن. بهار کېلیبدی. دهقان یېرنی یخشی هیده‌ب، کېین سای نینگ بۉییده هاردیق چیقه‌ریب اۉلتیریبدی. شونده اوچیب کېته‌یاتگن بیر لک‌لک یېرگه ییقیلیب توشیبدی. دهقان قره‌سه، لک‌لک قناتی سینگن اېکن.

دهقان، بېچاره لک‌لک‌نی دراو اویی‌گه آلیب باریبدی. او، لک‌لک‌نینگ سینیق قناتینی دوالب تخته‌چه قۉییب باغلبدی و بیر قنچه وقت باقیبدی. لک‌لک ساغه‌ییب، اوچیب کېتیبدی.

کونلر اۉتیب بیر کون دهقان چیگیت اېکیب یورسه، لک‌لک قویی‌راق اوچیب اۉتیبدی. دهقان چیگیت اېکیش نی دوام اېتتیریبدی. بیراق، لک‌لک ینه پستراق اوچیب اۉتیبدی. شو اۉتیشده، اوچ دانه تربوز اوروغینی تشلب کېتیبدی.

بیر نېچه کوندن کېین چیگیت بیلن برابر تربوز اوروغی هم اۉنیب چیقیبدی. دهقان، اېکینی‌گه یخشی قره‌ب، اونی سوغاریب باریبدی. شونده‌ی قیلیب، حاصل ییغه‌دیگن پیت هم یېتیب کېلیبدی. بیر کونی تربوزدن اوچته‌سی‌نی اوزیب، اویی‌گه آلیب باریبدی. دهقان قوم- قرینداشلری و اۉرتاق‌لرینی مهمان قیلیبدی. او، مهمانلری اوچون تربوزلردن بیرینی سۉیماقچی بۉلیب، پیچاق سنچیبدی، بیراق پیچاق هېچ باتمبدی. اونی قۉییب، ایکّینچی‌سینی سۉیماقچی بۉلیبدی، پیچاق باتمبدی. اوچینچیسی هم شونده‌ی بۉلیبدی.

شونده، برچه مهمانلر، همده دهقان نینگ اۉزی هم حیران بۉلیب، بیرته تربوز نی ییرگه اوریب قره‌سه‌لر، ایچی تۉله آلتین ایمیش. قالگن ایکیته‌سینی هم یاریب کۉرسه‌لر، اولرنینگ ایچی هم طلا ایمیش. دهقان خرسند بۉلیب، آلتین‌لرنی مهمانلر بیلن بۉلیب آلیبدی. مهمانلر خرسند بۉلیب کیتیبدیلر. تربوزنینگ هر بیر پلگی اۉنته‌دن تربوز سالگن ایکن. شونده‌ی قیلیب، دهقان برچه آلتین‌لرنی آلیب، بای بۉلیب کیتیبدی.

کمبغل دهقان‌نینگ بیر بای دهقان قۉشنی‌سی بار ایکن. او، بو واقعه‌دن خبر بۉلیب، آلتین طمع‌سیده دله‌گه باریبدی و بیر چیتده پایلب اۉلتیریبدی. شونده، بیر لک‌لک‌نی کۉریبدی. او، سیکین- سیکین باریب، لک‌لک‌نی کلتک بیلن اوریب، ایاغینی سیندیریبدی. بیچاره لک‌لک اوچالمه‌ی قالیبدی. بای، دراو اونی توتیب، اویی‌گه آلیب کیلیبدی. لک‌لک‌نینگ ایاغی‌گه دارو و تخته‌چه قۉییب باغلبدی. بیر نیچه کوندن کیین، لک‌لک توزه‌لیب، اوچیب کیتیبدی.

بای هر کونی دله‌گه باریب، لک‌لک‌نی کوتیب توریبدی. کونلردن بیر کون تانیش لک‌لک اوچیب کیلیب، ایکّی دانه اوروغ تشلبدی. اوروغ کۉکریب، تربوز سالیبدی. تربوز پیشیشی بیلن، بای دهقان برچه قرینداش- دۉستلرینی مهمان قیلیبدی. تربوزگه پیچاق اورگن زمانی ایچیدن کتّه-کتّه اری (زنبور) لر چیقیب، اۉلتیرگن‌لرنی تله‌ی باشلبدی. بای، اری‌لرنی هیده ماقچی بۉلیبدی، اما اری‌لر اونینگ باشی، کۉزی و بدنینی چاقیبدی. کۉپ اۉتمه‌ی باشی، بورنی و لبلری شیشیب کیتیبدی. او، اری‌لردن قاچیب، اۉزینی کتّه بیر دریا گه تشلب، چۉکیب کیتیبدی.

اساسی توشونچه:

حیاتده، حلال‌لیک و تۉغریلیک انسانگه شرف و راحت کیلتیره‌دی. حرام‌خۉرلیک و قینغیرلیک انسان‌نی کلفت و اویات‌گه قۉیه‌دی.

فعالیتلر:

الف: اۉقیتووچینگیز متل (ایرتک) متنینی اۉقی یاتگنده، انیق ایشیتینگ و سۉراقلرگه قیسقه جواب بیرینگ:

۱- ایرتک‌نینگ باش قهرمانی کیم؟
۲- ایرتک واقعه‌لریدن قیسی بیرینی یمان دیب اۉیله‌یسیز؟ نیگه؟
۳- ایرتک قهرمانلریدن قه‌ی بیری سیزگه یاقدی؟ نیگه؟
۴- بای دهقان آخرده نیمه بۉلدی؟
۵- غله موسلیک و حرص عاقبتی نیمه ایکن؟
۶- لک‌لک‌نی کۉرگن‌می‌سیز؟ قنده‌ی قوش؟ اونینگ حقیده معلومات بیرینگ!

ب: متل (اېرتک) متنیده گی یخشی لیککه عاید جمله لرنی بېلگیلب، کتابچه نگیزگه یازینگ!

ج: هر قطاردن بیرینگیز نوبت بیلن توریب، تنله‌گن جمله‌نگیزنی اۉقینگ!

د: تۉرت گروپ‌گه بۉلینیب، متل‌نینگ مضمونی حقیده بحث‌لشینگ!

هـ: هر گروپ دن بیر کیشی نوبت بیلن توریب، اۉز گروپینگیز فکرینی اَیتینگ!

اوی تاپشیریغی:

۱- متل نینگ اساسی مضمونی اساسیده تۉرت سطرلیک بیر متن یازینگ!

۲- عایله اعضالرینگیزدن بیر اېرتک اۉرگنیب، اونی قیسقه قیلیب، یازیب کېلینگ!

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی سۉزلرنی سۉزلیک یاردمیده معنا قیلینگ:
سای، هاردیق، اوروغ، اۉنماق (اۉنیب)، چیت، کوتماق (کوتیب).
۲- یوقاریده‌گی سۉزلرنینگ اوچته‌سیگه مناسب جمله توزینگ.
۳- متل متنیدن بش ته اۉتگن زمان فعلی‌نی بیلگیلب، کتابچه‌نگیزگه یازینگ!
۴- هرقطاردن بیر کیشی نوبت بیلن توریب، کتابچه‌نگیزگه یازگن اۉتگن زمان فعلینی اۉقینگ. صنف‌داش‌لرینگیز فکر بیلدیرسین لر.
۵- قوییده‌گی ترتیب سیز جمله‌لرنی ترتیب‌گه سالینگ:
- یخشی قره‌ب / دهقان / ایکینی / سوغاردی / گه.
- پیچاق / بیراق / باتمبدی / هیچ.
- شونده / لک‌لک / بیر / نی / کۉریبدی.
- بای / هیده‌ماقچی / اری / بۉلیبدی / لرنی.
- اۉزینی / تشلب / بیر / دریا / گه / کېتیبدی / چۉکیب.
۶- قوییده‌گی جمله‌لرنی حاضرگی زمان فعلی‌گه اۉزگرتیرینگ:
- لک‌لک نی کوتیب توریبدی.
- پیچاق تربوز گه باتمبدی.
- بهار کېلیبدی.
- اری‌لر، مهمانلرنی تله‌ی باشلبدی.
- تربوزلرنینگ ایچی تۉله آلتین ایکن.
۷- هر قطاردن بیر کیشی اویده یازیب کېلگن ینگی ایرتگی نی اۉقیسین!
۸- باشقه لر دقت بیلن تینگلب، بیر قطارده گی لر، ایشیتتیریلگن ایرتکدن سۉراقلر سۉره‌سین‌لر و ایکینچی قطارده‌گیلر جواب بېرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

۱- بو فعل‌لر قنده‌ی فعللر دیر:
کېلیبدی، کېته‌یاتگن ایمیش، سۉیماقچی، سالگن ایکن، باغلبدی، هیده‌ماقچی، باییبدی، یازگن.
۲- اولردن ایکّی‌ته‌سینی اۉتگن زمان، حاضرگی زمان و کېله‌جک زمانگه قیته‌رینگ. (گردان قیلینگ)

اۉن بیرینچی درس

هدفلر:

۱- ساغلام یشش اوچون ساغلیقنی سقلش قاعده‌لرینی بیلیش و رعایت قیلیش.

۲- ساده فعل‌نی اۉرگنیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- ساغلام یشش اوچون نیمه قیلیش کېره‌ک؟

۲- میوه‌لرنی یوومه‌ی ییسک، نیمه بۉله‌دی؟

ساغلیک نی سقلش

ساغلام یشش هر بیر انسانگه اینگ کېره‌کلی نرسه سنه‌له‌دی، شونینگ اوچون برچه‌میز ساغلیگیمیزنی یخشی اسره‌شیمیز کېره‌ک. اوییمیزدن باشلب، شهرلریمیز، کۉی-کۉچه‌لریمیز، مکتبیمیز، ایشخانه میز و یان- اطرافیمیزنی پاک اسره‌شیمیز لازم. چیقیندیلرنی بیر چېتگه یا اخلت سالینه‌دیگن ایدیشلرگه تشلش هر خیل مکروبلر، چیبین و پشه‌لر تاپیلیشی آلدینی آله‌دی. میوه‌لر و کۉکتلر، جمله‌دن: شفتالو، المه، زردآلو، اوزوم، توت، قیزیلچه (آلبالو)، گیلاس، کۉک سلطان، کاهو، مولیچه، گندنه، گشنیز، کرم، تازه سوغان (نوش پیاز یا بره پیاز)، تره تېزه‌ک کبی‌لرنی یوویب ییماق، بیزنی کۉپ یوقیملی کسللیک‌لردن امان سقله‌یدی. پاکیزه‌لیک و آزاده‌لیککه یخشی اعتبار بیرمه‌گن کیشی‌لر دایم تورلی کسللیک‌لرگه یۉلیقه‌دیلر، شونینگ اوچون برچه‌میز ساغلیقنی سقلش مسأله‌سیگه جدی اعتبار بیریشیمیز کېره‌ک.

اساسی توشونچه:

ساغلیک و ساغلام یشش همه‌میزگه کېره‌کلی نعمت‌لردن دیر. ساغلام یشش اوچون یشه‌یدیگن جایلریمیز، کییه‌دیگن کییم‌لریمیز و ییبه‌دیگن ییمک‌لریمیزنینگ برچه‌سینی پاکیزه و صحی سقله‌شیمیز کېره‌ک، اینیقسه مېوه‌لر و کۉکت‌لرنی پتاسلی یا کلورین‌لی یا توزلی سوو بیلن یوویب ییماق لازم.

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی سۉزلرنی معنا قیلیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

سلامت‌لیک، ساغلام، اسره‌ماق، یوقیملی، چیقیندی، کۉکت، پۉلیقماق، سوغان

۲- قوییده‌گی سۉراقلرگه یازمه جواب بېرینگ:

- چیقیندیلر و اخلت‌لرنی قه‌یېرگه تشلش کېره‌ک؟
- ساغلیکنی سقلش قاعده‌لریگه اعتبار بېرمه‌گن کیشی‌لر عاقبتی نیمه بۉله‌دی؟
- مېوه و کۉکت‌لرنی ییېش‌دن آلدین نیمه قیلیش کېره‌ک؟

۳- درسنی جیم اۉقیب، قوییده‌گی جمله‌لرنی تۉلدیرینگ:

الف- مېوه‌لرنی ییېش‌دن آلدین یخشی‌لب . . . .

ب- انسانلر کسل بۉلمس‌لیک‌لری اوچون . . . . پاکیزه سقلش‌لری کېره‌ک.

ج- کۉکت‌لرنی . . . . و . . . . بیلن یوویش لازم.

۴- درس نیمه حقیده حکایه قیلیشینی توشونتیریب بېرینگ!

۵- درسده‌گیدن تشقری، کمیده بېش- بېش مېوه‌لر و کۉکت‌لر آتینی اَیتینگ و یازینگ!

۶- ایکّی گروپگه بۉلینیب، بیر گروپ کسل‌لیک قنده‌ی تاپیلیشی و باشقه گروپ کسل‌لیک آلدینی قنده‌ی آلیش باره‌سیده اۉز ارا کېنگاشیب، نتیجه‌نی بحث‌گه قۉیسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

ساغلیک حقیده قیسقه مقاله یازیب کېلینگ. مقاله نگیزده اوییگیز پاکیزه‌لیگی‌گه قنده‌ی حصه قوشگنینگیز تۉغریسیده معلومات بېرینگ.

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉقینگ، تگیگه خط چیزیلگن سۉزلرگه دقت قیلینگ:

مېن کتاب اۉقیدیم   سېن مکتب گه بار!   او یخشی ایشلماقده

بیز اوی تاپشیریغینی بجره‌میز   سیز بو مشقنی بجرینگ   اولر فوتبال اۉینه‌دیلر

یوقاریده‌گی آستیگه خط چیزیلگن سۉزلر ساده فعللر دیر.

ساده فعل:

فقط بیر اوزه‌ک (ریشه) دن یسلگن فعل، ساده فعل دېیله‌دی.

اۉرنک:

اۉقیماق، ایشله‌ماق، کۉرماق، بارماق، کېلماق، یېماق، ایچماق ...

فعالیتلر:

الف: درس نینگ قوییده‌گی سۉزلری‌نینگ معناداش، شکلداش و قره‌مه- قرشی‌سینی یازینگ:

۱- ساغ

۲- یان

۳- سنه

۴- کۉک

۵- سوغان

ب: «یاز» فعلینی آلتی کیشی (مېن، سېن، او، بیز، سیز، اولر) گه گردان قیلینگ!

ج: اۉرنکده بۉلمه‌گن کمیده آلتیته ساده فعلنی یازینگ!

د: هرقطاردن بیر- بیر کیشی یازگن ایکّیته ساده فعلینی اۉقیسین!

اوی تاپشیریغی:

۱- ایکّیته ساده فعل یازینگ!

۲- هرفعلنی آلتی کیشی (مېن، سېن، او، بیز، سیز، اولر) گه گردان قیلینگ!

اۉن ایکّینچی درس

هدفلر:

۱- باغدارلیک حقیده قیسقه‌چه معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- قۉشمه فعل حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

سۉراقلر:

۱- باغده اساساً قنده‌ی میوه درختلری بۉله‌دی؟

۲- اینگ یخشی باغ حقیده نیمه‌لر دییه آله‌سیز؟

باغدارلیک

سالارنینگ ایکّی جریب ییری بار ایدی. اونینگ بیر جریبی‌نی باغ توزه‌تماقچی بۉلدی، شونینگ اوچون زراعت مامورلری نینگ آلدیگه باریب، اولر دن یاردم سۉره‌دی. زراعت مامورلری بیر- بیری بیلن مصلحت‌لشیب، احمدفهیم دیگن مامورنی سالار گه قۉشیب، اۉشه ییرگه ییباردیلر. احمد فهیم او ییرگه باریب، باغ اوچون بیلگی‌لنگن ییرنی کۉردی. ییرنینگ توپراغینی هم کۉزدن کیچیردی و بو ییر، باغ‌گه اَیلنتیریش اوچون جوده مناسب ایکن‌لیگینی ایتدی.

احمد فهیم باغدارلیک حقیده قوییده‌گی معلوماتلرنی بېردی:

«حاضر، باغدارلیک فقط یېرگه باغله‌نیب قالگن اېمس. اېندی، تورلی اۉغیتلر، یخشی سوغاریش و یخشی اوروغ‌دن فایده‌لنیش یۉلی بیلن هرقنده‌ی یېرنی هم باغ و بۉستان قیلیش یا یخشی حاصل بېره‌دیگن اېکین زارگه اَیلنتیریش ممکن.

باغدارلیک، تورلی مېوه‌لر و کۉکت‌لر خاصیتی، اېکیش و سوغاریش وقتینی بیلیش، قنده‌ی اسره‌ش و حاصلنی قنده‌ی ییغیب، ساتووگه تیارلش مهارتلریدن عبارت دیر.

اولکه‌میز مېوه‌لری، هۉل و قوروق شکل‌ده تشقی اولکه‌لرگه صادر اېتیله‌دی. بو اېسه، اولکه نینگ اقتصادی ترقیاتیده کتّه اۉرین توته‌دی.»

احمدفهیم، گپ‌لرینی دوام اېتتیریب، سالارنی باغ یره‌تیش‌گه ینه- ده قیزیقتیریب ایتدی:

«اگر یېرینگیزنی باغ‌گه ایلنتیریش‌نی ایسته‌سنگیز، بیرینچی‌دن، یېرنی یخشی‌لب بۉشه‌تیب، کېسک‌لرینی میده‌لب، تېکیس قیلینگ. تاش، خشت و باشقه کېره‌ک‌سیز اۉت‌لرنی ییغیشتیریب، سۉنگره بیر پرچه یېرنی قۉریه‌گه اییریب، اونی جۉیه- جۉیه قیلینگ، جۉیه‌لر کېنگ‌لیگی ۷۰ سانتی متر و پُشته‌لری ۵۰ سانتی متر بۉلیشی کېره‌ک. جۉیه‌لرنینگ قیرغاغیگه اوروغلرنی ۱۰ — ۱۵ سانتی متر مسافه‌ده و آلمه درختی تخمینی ۵ — ۱۰ سانتی متر مسافه‌ده اېکینگ.

جۉیه لرنی سوغاریب، اېکیلگن دان لر اوستیگه بیرآز قُم سېپینگ. بو اېسه، دان لر کۉکه‌ریشیگه کتّه یاردم اېته‌دی. قۉریه‌ده‌گی نهال یا کۉچتلرنی اساسی یېرگه اېکینگ.»

احمدفهیم سۉزلری سۉنگیده ایتدی:

«کۉچت (نهال) لرینی اسره‌ش یۉللری:

۱- کۉچت‌لردن دایم خبردار بۉلیب توریش.

۲- یاوایی اۉتلرنی اولردن اجره‌تیش.

۳- DAP اۉغیت (کود) دن اوروغنی اېکیش وقتیده و یوریا اۉغیت (کود) دن اۉستیریش پیتیده فایده‌لنیش.

۴- کۉچت‌لرنی آفت‌لر و کسل‌لیک‌لردن اسره‌ش.»

سالار، احمدفهیم ایتگن یۉل- یورووقلرنی کۉزگه توتیب، ایشگه باشله‌دی.

بیرنیچه کوندن سۉنگ، اوروغلر کۉکردی. وقت اۉتیشی بیلن کۉچت‌لر اۉنیب اۉسدی. ایکّینچی ییلدن سۉنگ، احمدفهیم رهنمالیگی بیلن کۉچت‌لرگه پیوند سالدی. آره‌دن تۉرت ییل اۉتگچ، کۉچت‌لر، درختلرگه ایله‌نیب، حاصل بیره باشله‌دی. حاضر، سالار نینگ باغی جوده چیرایلی و سېرحاصل بۉلگن و سالار، باغی نینگ مېوه‌لرینی بازارگه ساتیب، اوندن فایده آلماقده.

اساسی توشونچه:

سالار بیر ییری نی باقفه اَیلنتیرماقچی بۉلدی. زراعت مأمورلریدن بیری اونگه بو ساحه‌ده یاردم بېردی. سالار زراعت مأموری‌نینگ یۉل- یوریغی بیلن اۉز ییرینی جوده چیرایلی و سېرحاصل باقفه ایلنتیردی و باغدارلیک‌دن فایده‌لر کۉردی.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی دقت بیلن جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه تېزلیک بیلن جواب بېرینگ:

* سالارنینگ قنچه ییری بار ایدی؟
* سالار، باغ توزه‌تیش اوچون کیم‌لردن مصلحت سۉره‌دی؟
* زراعت مأموری احمدفهیم، نیمه ایش قیلدی؟
* احمدفهیم، سالارگه نیمه دېدی؟
* اۉلکه‌میزنینگ هۉل و قورووق مېوه‌لری قه‌ییرلرگه صادر اېتیله‌دی؟
* کۉچتلرنی اسره‌ش یۉللری حقیده نیمه‌لر دېیه‌اله‌سیز؟
* سالار، احمدفهیم‌نینگ کۉرستمه‌لرینی کۉزگه توتیب، قنده‌ی ایش قیلدی؟
* سالارنینگ باغی نیچه ییلدن سۉنگ حاصل بېره‌باشله‌دی؟
* سالار مېوه‌لرینی نیمه قیلدی؟

۲- درس متنیدن فایده‌لنیب، قۉریه باره‌سیده قیسقه‌چه معلومات بېرینگ!

۳- قوییده‌گی ینگی لغت‌لرنینگ معناسینی تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

کېسک، تېگیس، چېت، قۉریه، جۉیه، بۉشه تیش، قیرغاق، سوغاریش، اۉغیت، اۉنیب اۉسیش، کۉچت

اوی تاپشیریغی:

الف- مېوه درختلریدن، بیلگن‌لرینگیز آتینی کتابچه‌لرینگیزگه یازیب کېلینگ!

ب- باغدارلیک فایده‌لری حقیده بېش سطردن کۉپراق بیر انشاء یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

* سالارنینگ ایکّی جریب یېری بار ایدی. اونینگ بیر جریبینی باغ توزه‌تماقچی بۉلدی، شونینگ اوچون سالار، زراعت مأمورلری آلدیگه باریب، اولردن یاردم سۉره‌دی.

* زراعت مأموری یېر توپراغینی کۉزدن کېچیردی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده «بار ایدی، توزه تماقچی بۉلدی، یاردم سۉره‌دی؛ کۉزدن کېچیردی» سۉزلر قۉشمه فعل لر دیر.

قۉشمه فعل (مرکب):

بیر فعل و بیر یا کۉپراق یاردمچی یا قۉشیمچه‌دن یسلگن فعل، قۉشمه فعل دېیله‌دی.

مثاللر: قیله آلیش، یاردم بېریش، اوچیب کېتیش، یېتیب باریش، امضاء چېکیش، آلغه باریش

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی بۉش جایلرنی مناسب سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

* سالار نی ایکّی جریب .... اونینگ .... باغ توزه‌تماقچی بۉلدی.

* احمدفهیم .... ایشگه باشله‌دی.

* اۉلکه‌میز میوه‌لری، .... حالده تشقی اولکه‌لرگه صادر اېتیله‌دی.

بو اېسه .... اۉرین توته‌دی.

ب– متن‌دن ساده و قۉشمه فعل‌لرنی بېلگی‌لب کۉرسه‌تینگ!

ج– قوییده‌گی فعللردن ساده و قۉشمه فعللرنی اجره‌تیب، یازینگ:

یازیش، آلغه باریش، چیقیش، امضاء چېکیش، یېتیب باریش، کۉریش، اۉلتیریش، ساتیب آلیش، بېریش، یوز بېریش، نظرسالماق، کۉز تیکماق، یاد آلماق، اسره ماق، ساتماق

د- قوییده‌گی جدول‌نی تؤلدیرینگ:

۱- مینیش و یوک تاشیش اوچون ایشله‌تیله‌دیگن حیوان.
۲- بیرینچی انسان، ابوالبشر.
۳- ادب نینگ کؤپلیگی.
۴- آرزو.
۵- آق رنگ گه ایلنماق.
۶- هماهنگ، اویغون.
۷- یاروغلیک، آی نوری بیلن یاروتیلگن‌لیک.
۸- دعا قیلماق.

	آ								
۱	آ								
۲	آ								
۳	آ		ا						
۴	آ		م						
۵	آ		ر		ا				
۶	آ		ن		د				
۷	آ				ن			ک	
۸	آ		ق		ش				ق

اوی تاپشیریغی:

کتابچه لرینگیزگه بېش دن کؤپراق جمله لر یازیب، اولرده ساده و قؤشمه فعللرینی بېلگی‌لب کؤرسه‌تینگ!

اۉن اوچینچی درس

هدفلر:

۱- لطفی هروی‌نینگ حیاتی و ایجادی حقیده معلومات‌گه اېگه بۉلیش.

۲- اۉتیملی (متعدی) و اۉتیمسیز (لازمی) فعللرنی اۉرگنیش، همده متن‌لرده اولرنی ایشلته‌آلیش.

سۉراقلر:

۱- لطفی هروی قیسی عصرده یشه‌گن؟

۲- لطفی‌نی نیمه اوچون هروی دېیدیلر؟

لطفی هروی

لطفی هروی، بویوک شاعرلریمیز جمله‌سیدن دیر. او، هجری تۉقّیزینچی عصرده هرات شهری یقینیده‌گی «ده کنار» قشلاغیده توغیلگن. مشهد و هرات مدرسه‌لریده علم اۉرگنیب، عمرینی کۉپراق بیلیمدانلر، شاعرلر، هنرمندلر بیلن اۉتکزدی.

لطفی هروی شاهرخ میرزا، اولوغ بېک میرزا و بایسنقر میرزالر خدمتیده بۉلدی.

بو اولوغ انسان کېینچه‌لیک، سلطان حسین میرزا بایقرا سرایی‌گه یۉل تاپه‌دی. سلطان حسین میرزا کۉپ لطف و مرحمت بیلن اونی اۉز خدمتیگه آلیب، اونگه نهایت مهربانلیک کۉرسته‌دی.

بو اتاقلی شاعر اۉزبېک و دری تیل‌لریده شعرلر یازگن، شونینگ اوچون اونی ذواللسانین شاعر دېیدیلر. شعرلری نینگ سویه‌سی یوقاریلیگی اوچون نوایی اونگه ملک الکلام یا سۉز سلطانی لقبی‌نی بېرگن.

لطفی، مولانا عبدالرحمن جامی بیلن کۉپ یقین دۉست بۉلگن. اولر ینگی یره‌تگن شعرلرینی گاهیده بیر- بیرلریگه اۉقیب بېرر اېکن‌لر.

لطفی‌نینگ یلغوز ترکچه دېوانی قۉلیمیزده موجود. اونینگ بو تورکچه دېوانی اېل ایچیده کۉپ مشهور دیر. شاعرنینگ تورکی تیلیده‌گی شعرلری مثل‌سیز و دری تیلیده‌گی شعرلریگه هم انچه شاعرلر جواب قیتره آلمه‌گن.

لطفی‌نینگ تورکچه شعرلری بوتون تورک‌لر آره‌سیده سېویلیب اۉقیله‌دی. یازگن اثرلری نینگ کۉپی اۉز عصریده‌گی اوروشلرده یۉقالگن. دری تیلیده‌گی دېوانی اېسه، هنوزگچه بیزگه انیق اېمس.

لطفی هروی تۉقسان تۉقّیز یاشده هراتده وفات ایتدی.
منه، اونینگ شعرلریدن ایکّی رباعینی اۉرنک صفتیده کېلتیره‌میز:

رباعی

سېن ملاحت مسندی نینگ خانی سن،
سـېن مسـیحا دم، کۉنگوللر جانی سن
حسن‌ملکی‌دېک خوش ایرماس کشوري،
اې‌خوش اول کشور که سېن سلطانی سن

سېن وفا اقلیمی نینگ سلطانی سن،
سـېن معانی و ظرافت کانـی سـن
دنیـاده سـېن‌دېـک تاپیـلماس آدمی،
سـېن مـگر فردوس نینگ رضوانی سـن؟

اساسی توشونچه:

لطفی هروی، ملک الکلام و ذواللسانین شاعرلر جمله سیدن دیر. شاهرخ میرزا، اولوغ بېک میرزا، بایسنقُر میرزا و سلطان حسین میرزا بایقرا دربارلریده یشه‌گن. نوایی و جامی بیلن جوده یقین مناسبت ده بۉلگن. اۉزبېک و دری تیل‌لریده شعرلر یازگن. اونینگ تورکچه دېوانی اېل ایچیده مشهور و مثل‌سیز دیر. دری تیلیده هم جوابسیز شعرلری بار.

فعالیتلر:

۱–متننی بېش دقیقه‌ده جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:
– لطفی قه‌یېرده توغیلدی؟
– لطفی قیسی شهرلر مدرسه‌لریده علم اۉرگندی؟
– لطفی قیسی تېموری شاهلر و شهزاده‌لر درباریده یشردی؟
– نوایی، لطفی‌گه نیمه لقب بېردی؟
– لطفی‌نی نیمه اوچون ذواللسانین شاعر دېیدیلر؟
– لطفی‌نینگ قیسی دېوانی اېل ایچیده مشهور دیر؟
– لطفی نېچه ییل عمر کۉردی و قه‌یېرده وفات ایتدی؟
۲– اۉقیتووچینگیز دیکته قیله‌دیگن متننی یازینگ و تینیش بېلگی‌لرینی قۉیینگ.
۳– هرگروپدن بیر کیشی توریب، لطفی‌نینگ رباعیلریدن بیرته‌سینی اۉقیسین. باشقه اۉقووچیلر اونینگ تۉغری و ناتۉغری اۉقیگنی حقیده اۉز فکرلرینی بېلدیرسین‌لر.

۴– قوییده‌گی سۉزلر معناسینی سۉزلیک‌دن تاپیب، اۉز کتابچه‌نگیزگه کۉچیرینگ، سۉنگره اوچ– تۉرته‌سیدن جمله توزینگ:

مدرسه، بیلیمدان، کمال، سرای، متفکر، ذواللسانین، ملک الکلام، ایل، انیق، ملاحت، مسند، مسیحا، سلطان، اقلیم، معانی، ظرافت، فردوس، رضوان

۵– هرگروپ‌دن بیرینگیز توریب، یازگن جمله‌لرینگیزنی باشقه اۉرتاق‌لرینگیزگه اۉقیب بېرینگ، اولر تۉغری و ناتۉغری‌لیگی حقیده اۉز فکرلرینی بیلدیرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

۱– لطفی‌نینگ بیر یا ایکله رباعی‌سینی یازیب، یادلب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

نور آی کتابنی اۉقیدی. توران مکتبگه باره‌دی.

آی میلی یوگوره‌دی. الپ ایر بوغداینی سپه‌دی.

تگین نهالنی ایکه‌دی. آی سره کورسدن قیتدی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده نور آی، توران، آی میلی، الپ ایر، تگین و آی سره‌گه؛ اۉقیدی، باره‌دی، یوگوره‌دی، سپه‌دی، ایکه‌دی و قیتدی فعل‌لر دیر.

اما کورگنینگیزدیک، بو فعللرنینگ بعضی بیرلری ایگه (فاعل) بیلن توگه‌گن و بعضی بیرلریده، فاعلدن تشقری مفعول هم کېره‌ک بۉلگن. بو ایکّی تور فعللرنی لازمی و متعدی یا اۉتیمسیز و اۉتیملی فعل دییدیلر.

اۉتیمسیز فعل (لازمی):

فقط فاعل یا ایگه بیلن ایش، حرکت یا حالت توگه‌گن بۉلسه، اۉتیمسیز یا لازمی فعل دییله‌دی. بو فعللرنینگ نشانه‌سی، فعلدن آلدین (گه، دن، ده) کېلیشیکلری نینگ کېلیشی دیر.

اۉرنک:

مکتب‌گه باردی، بازاردن کېلدی، شهرده یشه‌یدی.

اۉتیملی فعل (متعدی):

ایش، حرکت و حالت فقط فاعل یا ایگه بیلن توگه‌مه‌ی، مفعول گه هم ضرورت تاپگن فعل، اۉتیملی یا متعدی فعل دییله‌دی. اوتیملی فعل نینگ نشانه‌سی فعلدن آلدین (نی) کېلیشیگی نینگ کېلیشی دیر.

اۉرنک:

کتابنی اۉقیدی، آلمه‌نی تېره‌دی، خطنی یازدی. گاهیده (نی) کېلیشیگی قۉللنمه‌یدی، اما بارلیگی سېزیله‌دی، مثال:

نور آی کتاب اۉقیدی= نور آی کتاب نی اۉقیدی.

تگین نهال ایکه‌دی = تگین نهال نی ایکه‌دی.

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۇقیب، اۇتیملی و اۇتیمسیز فعل‌لرنی انیقلنگ:

تویغو، کشته نی تیکدی.

گۆزه‌ل سیگیرنی ساغه‌دی.

تمنا، اوخله‌دی.

توران اوزوم نی تېره‌دی.

تگینه، توت قاقه‌دی.

ایلتای آته‌سیگه یاردم‌لشه‌دی.

۲- تۆرت گروپگه بۆلینیب، اۇتیملی و اۇتیمسیز فعللرنی ایشله‌تیب، اوچ-تۆرت‌ته جمله توزینگ!

۳- هرگروپدن بیر کیشی توریب، توزه‌تگن جمله‌لرنی باشقه‌لرگه اۇقیب بېرسین.

۴- قوییده‌گی جمله‌لرنی مناسب اۇتیملی و اۇتیمسیز فعللر بیلن تۆلدیرینگ:

آته‌م بازارگه . . . .،

آنه‌م قاوون نی . . . .،

مرال گل . . . .،

اولوغ بېک اوی دن . . . .،

باغبان باغ نی . . . .،

اېرکه درس . . . .،

۵- قوییده‌گی ترتیب‌سیز جمله‌لرنی ترتیب‌گه سالینگ:

دی / قور / اوی / اېرکین / نی.

ایپک / کېتتی / گه / کابل.

چۆلپان / یازدی / نی / حکایه / شعر / و.

تېره‌دی / آچیلگن / باغده / میرآی / گل / نی / لر.

مېن / دن / ساعت / هرکون / بېش / اویقو / اویغانه من / ده.

اوی تاپشیریغی:

اۇتیملی و اۇتیمسیز فعللرنی ایشله‌تیب، کمیده تۆرت جمله یازیب کېلینگ!

اۋن تۋرتينچى درس

هدفلر:

۱- واكسين (اېملش) فايدەلرينى بيليش.

۲- آرتتيرمه نسبت‌نى اۋرگنيش و جمله‌لرده قۋللش.

سۋراقلر:

۱- واكسين دېگنده نيمه‌نى توشونه‌سيز؟

۲- واكسين‌نينگ فايده‌سى نيمه‌ده؟

واكسين (اېملش) فايده‌لرى

واكسين (Vaccine) فرانسوى سۋز بۋليب، اېملش، پيچكارى قيليش و خال قازيش دېگن معنالرنى انگلەتەدى. واكسين قيليش، انسانلر ساغليگى اوچون كېره‌كلى دير. حقيقتده واكسين بۋلگن كيشى يوقوملى كسل‌ليك‌لرگه دوچ كېلمه‌ى، هر دايم ساغلام حيات كېچيره‌دى. چقه‌لاقلر و كيچيك باله‌لر كۋپراق كسل‌ليككه چلينيش امكانيگه ابگه ديرلر، شونينگ اوچون همه‌دن كۋپراق اولرنى واكسين قيلديريش كېره‌كلى دير. قيزه‌موغ، چېچك، ملاريا، فلج، كۋك يۋتل و شونگه اۋخشش اَيريم يوقوملى كسل‌ليك‌لرنينگ آلدينى آليش اوچون واكسين قيلينه‌دى.

خيريه جمغرمه‌لر و دولت كسل‌خانه‌لرى تمانيـدن تشكيل اېتيلگن گروپ‌لر، باله‌لرنى تورلى

کسل لیک لرگه قرشی واکسین اپته دیلر، شو باعث اوشبو ساغلیک نی سقلش گروپلریگه یاردم بېریشیمیز کېره ک. اۉز اوکه- سینگیل لریمیزنی اۉز وقتیده واکسین قیلدیریش اوچون کلینیک لرگه آلیب باریشیمیز و اولرنینگ ساغلیگی اوچون محیطیمیزنی پاک اسره‌شیمیز لازم.

اساسی توشونچه:

عایله‌ده‌گی باللرنینگ ساغلیگینی اسرشیمیز اوچون اولرنی اۉز وقتیده واکسین قیلدیریشیمیز کېره ک. واکسین باله‌لرنی تورلی یوقوملی کسل‌لیک‌لر، جمله‌دن: چېچک، ملاریا، قیزه موغ، کۉک‌یۉتل و فلجگه یۉلیقیش‌دن سقلب قاله‌دی. واکسین اېتیش اوچون تورلی موسسه و کلینیکلر اولکه‌میزنینگ هر بیر ولایت، اولوسوال‌لیک، قریه و قیشلاق‌لریده فعالیت آلیب باره‌دی.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی ینگی سۉزلرنینگ معنالرینی تاپیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

۱- واکسین: ۲- عملگه آشیریش: ۳- اَیریم:

۴- ساغلام: ۵- قوتقه‌زیش: ۶- ایملش:

ب: قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- باله‌لرنی قنده‌ی قیلیب یوقوملی کسل‌لیک‌لردن اسره‌ب قالیش ممکن؟

۲- واکسین دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟

۳- واکسین اۉزبېک تیلی‌ده نیمه دېیله‌دی؟

۴- واکسین بیلن تداوی اۉرته‌سیده قنده‌ی فرق بار؟

۵- واکسین قیسی کسل‌لیک‌لر آلدینی آله‌دی؟

۶- ینه قیسی یوقوملی کسل‌لیکلرنی بیله‌سیز؟ آتینی اَیتینگ!

ج: درس حقیده گروپ‌لرگه بۉلینیب، سۉزلشینگ!

د: هر گروپدن بیرینگیز توریب، درس حقیده سۉزلب بېرینگ!

هـ: ایکّیته‌نگیز توریب، درس متنی‌نی اۉقینگ!

ح: قوییده‌گی جمله‌لرنینگ بۇش جای‌لرینی درس متنیدن یا اۉز مناسب و معنالی عبارتلرینگیز بیلن تۉلدیرینگ:

۱- واکسین قیلیش. . . . . کېره‌کلی دیر.

۲- قیزه‌موغ، . . . . آلدینی آلیش اوچون واکسین قیلینه‌دی.

۳- کیچیک باله‌لرنی . . . . کسل‌لیکلردن ایلگری واکسین قیلدیریش کېره‌ک.

۴- آته- آنه‌لر . . . . یقین کسل‌خانه‌لرگه آلیب باریب واکسین قیلدیریش‌لری کېره‌ک.

۵- واکسین . . . . سۆز بۆلیب . . . . دېگن معنالرنی انگلته‌دی.

قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉز کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیریب یازینگ:

۱- واکسین اَیریم کسل‌لیک‌لرنینگ آلدینی آلیش اوچون کېره‌کلی دیر.

۲- واکسین قیزه موغ، فلج و کۉک یۉتل کبی یوقوملی کسل‌لیک‌لر آلدینی آله‌دی.

۳- عایله‌لر، باله‌لرینی قیزه موغ، کۉک یۉتل و فلج کسل‌لیک‌لریگه یۉلیقمس‌لیگی اوچون اولرنی واکسین اېتتیریش‌لری کېره‌ک.

۴- اۉزیمیز و عزیزلریمیز ساغلیگینی سقلش اوچون محیطیمیزنی پاکیزه اسره شیمیز کېره‌ک.

۵- واکسین قیله‌دیگن کلینیک و مؤسسه‌لرگه هرقنده‌ی یاردم کۉرسه‌تیشیمیز کېره‌ک.

اوی تاپشیریغی:

درس حقیده بېش سطرلیک بیر مقاله یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

نور آی اوکه‌سینی اوخلتدی. نور آی اوکه سینی اوخلتتیردی.

ایلتای، اونی کۉپ ایشلتدی. ایلتای اونی کۉپ ایشلتتیردی.

جیران همه‌نی کولدیردی. جَیران همه نی کولدیرتیردی.

کۉرگنینگیز دیک، اۉنگ قطارده‌گی جمله‌ لرده ایش و حالت فاعل یا ایگه نینگ اۉزی تماندین بۉلگن، اما سۉل (چپ) تمانده‌گی جمله‌لرده، فاعل یا ایگه ایشنی باشقه بیر فاعل یا ایگه آرقه‌لی بجرگن. بونده‌ی فعللرنی آرتتیرمه نسبتلی فعل دییدیلر.

آرتتیرمه نسبت:

بیر شخص‌نینگ حرکتی باشقه بیر شخص‌نینگ تاثیری نتیجه‌سیده بجریلسه، اۉشه فعل آرتتیرمه نسبتلی فعل دییله‌دی.

آرتتیرمه نسبت، فعل اوزه گی یا نیگیزیگه قوییده گی قۉشیمچه لرنی قۉشیش آرقه لی یسه‌له‌دی:

- «ت»: اوشلت، ایسلت
- «تیر» یا (دیر): ایتتیر، بیتتیر، قوردیر، یازدیر
- «غیز»، «گیز» «قیز»، «کیز»: تورغیز، کیتکیز، اۉتقیز، یورگیز
- «ست»: کۉرست
- «یز»: آقیز، یاتقیز

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی فعللرنی آرتتیرمه نسبتلی فعللرگه اۉگیرینگ:

یاز، اۉقی، یات، تور، یوو، تکرارله، یادله، آل، قاچ، یې

ب– قوییده‌گی فعللرنی آرتتیرمه نسبت‌نی قۉلله‌گن حالده جمله گه ایشله‌تینگ:

سات، باق، ایشلت، کیی، کۉر

ج– قوییده‌گی آرتتیرمه نسبتلی فعللرنی آرتتیرمه نسبت سیز فعلگه اۉگیرینگ:

– تکرارلتدیم، یازدیردی، چاپتیردی، قازدیردیک، اۉلتیر

اوی تاپشیریغی:

کمیده بیش فعل یازیب، اولرنی آرتتیرمه نسبتلی فعلگه اۉگیرینگ و جمله‌گه ایشله‌تینگ!

اۆن بېشىنچى درس

هدفلر:

١– تيلويزيون حقيده قيسقەچە معلوماتگە ايگە بۆليش.

٢– انيق (معلوم فعل) نى اۆرگنيش و جملەلردە ايشلتە آليش.

سۆراقلر:

١– اۆلكەميزدە فعاليت كۆرستەياتگن نېچە تلويزيون‌نى بيلەسيز؟

٢– ملى تيلويزيون حقيدە نيمەلرنى بيلەسيز؟

تيلويزيون

تيلويزيون سۆزى يونانچە، تيل (Tele) اوزاق و ويزيون (Vision) كۆريش سۆزلريدن تشكيل تاپگن بۆليب، «اوزاقدن كۆريش» معناسينى انگلەتەدى.

تيلويزيون اۆزيگە خاص بويوملردن بۆليب، او بيلن تصويرى كۆرسەتوولرنى تماشا قيليش ممكن.

تيلويزيون ايكّى دستگاەدن تشكيل تاپگن.

١– ترقەتووچى دستگاە ٢– قبول قيلووچى دستگاە.

١– ترقە تووچى دستگاە تصوير و سېسنى هوا تۆلقونلريگە ترقە تيش اوچون خذمت قيلەدى.

قبول قيلەديگن دستگاە ايسە، اختياريميزدە بۆلگن تيلويزيونلردن عبارت. بو دستگاە هواگە ترقلگن تصوير و تاووشلرنى قبول قيليب، كۆرسەتيش امكانيگە ايگە دير.

اۉلکه میزده تیلویزیون بیرینچی مرتبه هجری شمسی ۱۳۵۳نچی ییلده فعالیت کۉرسته باشله دی و اۉشندن بویان تورلی پروگراملرنی ترقه‌تیب کېلماقده، اینقسه هجری‌شمسی ۱۳۸۱نچی ییلدن باشلب دولتگه قره‌شلی ملی‌تیلویزیون دن تشقری بیر قنچه خصوصی تیلویزیون ترماقلری هم‌قوریلدی. بو تیلویزیون ترماقلری ینگی‌لیکلر، علمی، فرهنگی، هنری و دینی پروگراملرنی ترقه تیب کېلماقده. تیلویزیون ترماقلری اۉزی نینگ ایجابی فعالیتلری آرقه‌لی اۉلکه ترقیاتیگه کتّه حصه قۉشه‌دی.

حددن کۉپراق تیلویزیون‌گه قره‌ش انسان سلامت‌لیگیگه ضرر یېتکیزه‌دی. کتّه‌لر، اینیقسه آته– آنه‌لر، باله‌لریگه یخشی اۉرگتووچی و تربیه‌لاوچی پروگراملر و برنامه‌لرنی تماشا قیلیشلرینی توصیه اېتیشلری ضرور.

اساسی توشونچه:

تیلویزیون ترقه‌تووچی و قبول قیلووچی ایکّی دستگاه دن عبارت دیر. ترقه‌تووچی دستگاه، تصویر و تاووشلرنی هواگه ترقه‌ته دی و قبول قیلووچی دستگاه اونی آلیب کۉرسه‌ته دی. افغانستان ده تیلویزیون بیرینچی مرتبه هجری شمسی ۱۳۵۳–نچی ییلده فعالیتگه باشله‌دی.

حاضر دولتگه قره‌شلی تیلویزیوندن تشقری، خصوصی تیلویزیون ترماقلری هم فعالیت کۉرسته‌دی.

فعالیتلر:

الف– قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱– تیلویزیون سۉزی نېچه سۉزدن تشکیل تاپگن و اولرنینگ معنالری نیمه؟

۲– تیلویزیون دېگنده نیمه‌نی توشونه‌سیز؟

۳– تیلویزیون نېچه دستگاه‌دن تشکیل تاپگن و اولر قنده‌ی وظیفه‌لرنی بجره‌دی؟

۴– اۉلکه‌میزده بیرینچی مرته تیلویزیون قچان فعالیتگه باشله‌گن؟

۵– خصوصی تیلویزیونلر قیسی ییلدن باشلب فعالیت کۉرسته باشله‌گن؟

۶– تیلویزیونلر اۉلکه ترقیاتیگه قنده‌ی حصه قۉشیشی ممکن؟

۷– آته–آنه‌لر، باله‌لریگه قنده‌ی پروگرام و برنامه‌لرنی کۉریش‌نی توصیه قیله‌دیلر؟

۸– نېچه خصوصی تیلویزیون آتینی بیله‌سیز؟ آت توتینگ!

۹– قیسی تیلویزیونلرده اۉزبېک تیلیگه کۉرسه‌توولر ترقه‌له‌دی؟ آت توتینگ!

۱۰- قیسی اۇزبېکچه کۉرسه‌توولرنی کۉرگن‌سیز یا دایم کۉریب توره‌سیز؟ آت توتینگ!
ب- ایکّی گروپ گه بۉلینیب، تیلویزیون نینگ فایده و ضررلری حقیده بحث‌لشینگ!
ج- قوییده‌گی لغتلرنینگ معناســــــینی کتاب ســــــۉزلیگیدن تاپیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:
پروگرام، ترقه‌تیش، تۉلقون، ترماق، خصوصی، قره‌شلی، ایجابی

اوی تاپشیریغی:

آته- آنه‌نگیز یاردمیده بیر- ایکّی (بیری خصوصی و بیری ملی) تیلویزیون نینگ باله‌لرگه فایده‌لی و ضررلی بیر نېچه کۉرسه‌توولری آتینی یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اؤقینگ:

۱– تیلویزیون نینگ ترقه‌ته‌دیگن دستگاه‌سی تصویر و سېسنی هواگه ترقته‌دی.

۲– تیلویزیون اؤلکه‌میزده بیرینچی مرتبه ۱۳۵۳–نچی ییلده فعالیتگه باشله‌دی.

۳– مېن فقط خبرلر و باله‌لر کؤرسه توولرینی تیلویزیوندن کؤره‌من.

۴– آته– آنه‌لر، باله‌لریگه یخشی برنامه‌لرنی کؤریشنی توصیه قیلدیلر.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده ایشله‌تیلگن ترقته‌دی، باشله‌دی، کؤره‌من و قیلدیلر فعل‌لریگه انیق (معلوم فعل) دېییله‌دی.

انیق فعل:

انیق یا معلوم فعل ده ایش، حرکت و حالت، اېگه (فاعل) تمانیدن بجَریله دی، یعنی جمله‌ده ایش، حرکت و حالت نی قیلگن کیشی یا نرسه معلوم و انیق دیر.

مثالّلر:

کؤردی، قیله‌من، یازماقچی

فعالیتلر:

الف– درس متنینی دقت بیلن اؤقینگ و معلوم یا انیق فعل ایشله‌تیلگن تؤرت جمله‌نی علیحده قیلیب یازینگ!

ب– قوییده‌گی جمله‌لرنینگ بؤش جایلرینی تؤلدیرینگ:

۱– افغانستان ده بیرینچی بار تیلویزیون . . . . ییلده فعالیت کؤرسته . . . .

۲– تیلویزیون ایکّی دستگاه‌دن . . . . I– . . . . II– . . . .

۳– افغانستانده ۱۳۸۱– ییلدن سؤنگ . . . . . تیلویزیون . . . . . کؤرسته باشله‌دی.

۴– حددن کؤپراق تیلویزیون . . . . ضرر یېتکیزه‌دی.

۵– مېن تلویزیوندن کؤره کؤپراق . . . . اؤقیشنی یاقتیره‌من.

ج– بیر نېچه انیق جمله یازینگ و اولرده انیق فعل‌نی کؤرسه‌تینگ!

د– قوییده‌گی جمله‌لردن انیق فعللرنی علیحده یازینگ:

* درختلر ییقیلدی

* اؤرمانچی، قوروق درختلرنی ارّه‌لب ییقیتدی.

* مېن اۋرمانده سَير قیلیشنی یاقتیره‌من.
* تیلویزیون استیشنی اۋلکه‌میزده قوریلدی.
* اۋرتاغیم تیلویزیون نینگ مسابقه کۉرسه‌توولریگه قتنه‌شه‌دی.
* بوگون اۋقیتووچیمیز ینگی درس بېردی.

اوی تاپشیریغی:

درس متنی نینگ سۉنگّی ایکّی پراگرافینی کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیریب، انیق فعللر نینگ آستیگه چیزیق چیزینگ.

اۉن آلتینچی درس

هدفلر:

۱- مهمان دۉست‌لیک حقیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- نا انیق (مجهول فعل) نی اۉرگنیش و ایشلته آلیش.

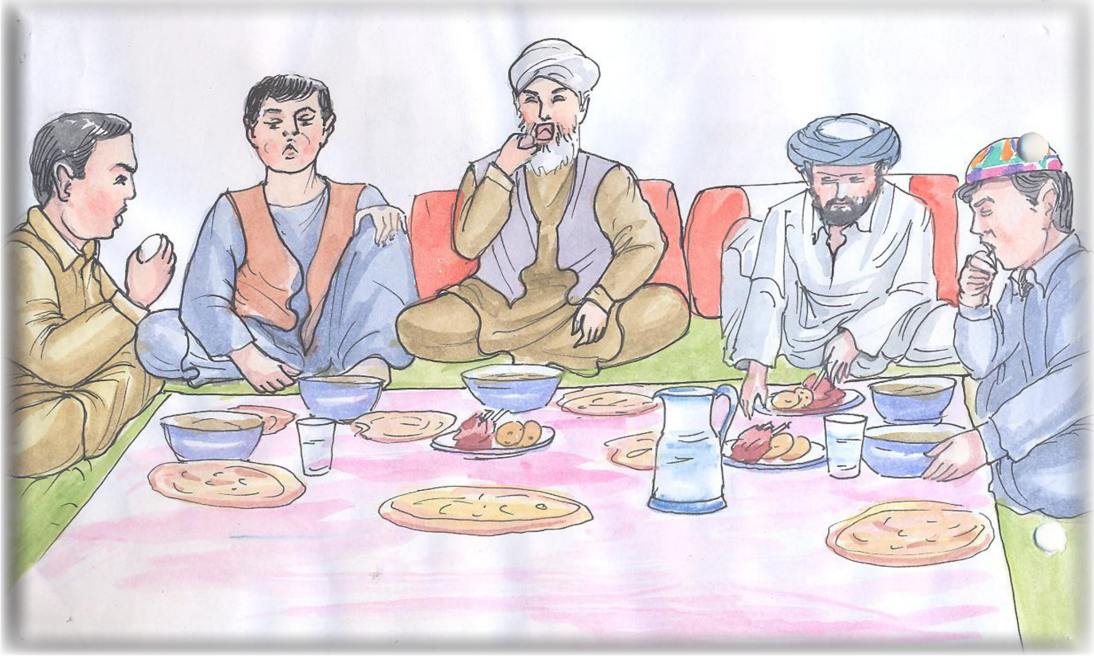

سۉراقلر:

۱- مهمانلیککه بارگن سیزمی؟ سیزگه مهمانلیککه باریش یاقه‌دیمی یا مهمانلیککه چقیریش؟

۲- اوییڭگیزگه مهمان کېلسه، قنده‌ی کوتیب آله‌سیز؟

مهمان‌دۉست‌لیک

مهماندۉستلیک، ایل- اولوسیمیزگه خاص شرقانه آداب و فضیلت‌لردن بیری سنه‌له‌دی. مهمان‌نی آچیق یوز بیلن صمیمی کوتیب آلیش، عزت- حرمت قیلیش ایلیمیزنینگ قدیمی عنعنه‌لریدن بیری دیر. ایلیمیزنینگ عادتی‌گه کۉره، مهمان کېلگن اویده عایله اعضاءلری بیر- بیری بیلن جنجال‌لشمه‌یدی، شاوقین- سوران کۉترمه‌یدی، کېسه‌تیب گپیرمه‌یدی

و حتی که اوی ایگه‌سی بالەلریگه هم قتّیق گیپیرمس‌لیککه حرکت قیله‌دی. مهمان کیله‌دیگن اوینی تازه‌لب ترتیبگه سالیب قۉییش و پاکیزه کییم‌لرنی کییش، تاتلی ییمک- ایچمکلرنی چیرایلی ایدیش- تباقلرگه تارتیش، مهمان دۉستلیک آدابیدن حسابلنه‌دی.
ایلیمیزده مهمان و مهمان دۉستلیک حقیده «مهمان کیلر ایشیکدن، رزقی کیلر تیشیکدن» یاکه «مهمان، آته‌نگدن اولوغ» یا که «مهمان، خدا نینگ عزیزی دیر» یا که «مهمان آلدیده موشوک‌نی پیش دیمه» دیگن حکمتلی مقال‌لر بار.

اساسی توشونچه:
مهمان دۉست‌لیک ایلیمیزگه خاص فضیلت‌لردن بیری دیر. مهمان‌نی آچیق یوز بیلن کوتیب آلیش و اونی عزت و حرمت قیلیش، یخشی آدابدن سنه‌له‌دی، شونینگ اوچون هم مهمان کیلگن اویده مهمان نینگ ایسته‌گیگه قره‌ب ایش قیلینه‌دی.

فعالیتلر:
الف- درس متنینی جیم اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بیرینگ:
۱- مهماندۉستلیک کیم‌گه خاص فضیلت؟
۲- مهمان کیلگنده، قنده‌ی کوتیب آله‌سیز؟
۳- مهمان آلدیده جنجال قیلیش یخشی‌می یا یمان؟ دلیلینی اَیتینگ!
۴- بو درسده نیچه مقال کیلتیریلگن؟
۵- مهمان کیلسه قووانه‌سیزمی؟ نیگه؟
ب- قوییده‌گی بۉش جایلرنی مناسب سۉزلر بیلن تولدیرینگ:
۱- مهمان‌نی ..... کوتیب آلیش ..... ایلیمیزنینگ .... دیر.
۲- مهمان کیلگن ..... لشمه‌یدی.
۳- حتی که اوی ایگه‌سی ...... حرکت قیله‌دی.
ج- قوییده‌گی مقاللرنینگ قالگن قسمینی چقّان اَیتینگ و کیین کتابچه‌نگیزگه کۉچیریب، تۉلدیرینگ.
۱- مهمان کیلر ایشیکدن ....
۲- مهمان آته نگ دن ....
۳- مهمان خدا نینگ ....
۴- مهمان آلدیده موشوک نی ....

د– قوییده‌گی سۉزلرنی معنا و اوچته‌سینی جمله‌لرگه استعمال قیلینگ:
شرقانه، آچیق یوز، صمیمی، کوتیب آلیش، شاوقین– سوران، کېستماق، حکمتلی، موشوک، رزق

اوی تاپشیریغی:

مهمان نوازلیک حقیده قیسقه متن یازینگ. متنده اوییڠیزگه کېلگن مهمان‌لر یا اۉزینگیز بارگن مهمانلیک حقیده حکایه قیلینگ.

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

اېشیک آچیلدی، کیر بۉلگن کییم لر یوویله دی؛ اوی تاپشیریقلری بجریلدی؛ کتاب آلیندی؛ ایش قیلیندی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده ایش و حرکت نینگ بجرووچیسی انیق اېمس. بونده‌ی فعللرنی ناانیق یا مجهول فعل دېیدیلر.

ناانیق (مجهول) فعل:

بو فعل ده ایش– حرکت نینگ کیم تامانیدن بجریلگنی ناانیق بۉله دی. یعنی فاعل معلوم اېمس. بو فعللر، اوزه ک فعلگه (یل) و (ین) قۉشیمچه سی قۉشیلیشی بیلن یسه‌له‌دی. مثال:

قیل (اوزه ک) + ین (ناانیق) فعل قۉشیمچه سی) + (دی اۉتگن زمان فعلی قۉشیمچه سی) = قیلیندی؛ آچ + یل + ه + دی = آچیله‌دی.

فعالیتلر:

الف– صنفده اۉز ارا گپلشیب، ناانیق (مجهول) فعلنی ایشله‌تینگ.

ب– قوییده‌گی انیق فعللرنی اۉرنککه قره‌ب ناانیق (مجهول) فعللرگه اۉگیرینگ:

اۉرنک:

مېن مهمانگه آش آلیب باردیم. (انیق فعل) مهمانگه آش آلیب باریلدی. ناانیق (فعل)

۱– اوکتم درس اۉقیدی. ۲– آنه‌م، مهمانگه آش پیشیردی. ۳– او صنفده، فعالیتلرنی بجره‌دی. ۴– یازده تعطیل گه کېته‌دی. ۵– باغبان کۉکلم ده باغ لرگه گل لر اېکه‌دی. ۶– کتابخانه دن کتابلرنی آلیب اۉقیمز. ۷– سېوینچ آنه‌سیگه ساوغه بېره‌دی. ۸– اوکه‌م مشق یازدی. ۹– اۉرتاغیم یازیش اوچون مېندن قلم سۉره‌دی.

اوی تاپشیریغی:

بېریلگن اۉرنکلردن تشقری، کمیده بېشته انیق (معلوم فعل) بیلن جمله یازیب، اولرنی ناانیق (مجهول فعل) گه اۉگیرینگ!

اۉن بېشینچی درس

هدفلر:

۱- بابر و بابرباغی حقیده معلومات گه ایگه بۉلیش.

۲- یاردمچی فعللرنی اۉرگنیب، سۉز و یازوو ده توزوک ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- بابر حقیده نیمه‌لرنی بیله‌سیز؟

۲- بابر باغی قه‌یېرده جایلشگن؟

بابر باغی

افغانستان، اۉرته آسیا، هند و پاکستان امپراتوری ظهیرالدین محمد بابر، امیرتېمور کۉرگان نینگ نبیره‌لریدن بیری دیر. او، هجری تۉقّیزینچی عصرده کابل‌ده پادشاهلیک قیلگن. بابر امپراتورلیک، شاهلیک، شاعرلیک و یازوچیلیک‌دن تشقری گۉزه‌ل‌لیککه شیدا، کۉنگلی یومشاق، هنری دید ایگه‌سی و جوده سینجکاو امپراتور بۉلگن.

بابر اۉز امپراتورلیگی دوریده کۉپ چیرایلی باغلر، سۉلیم تفریحگاهلر و حشمتلی قصرلر قورگن.

مثال اوچون، او یلغوز کابل ده اۉنلب ینگی باغ‌لر یره‌تدی. آهوخانه باغی، اۉرته باغ، باغ کلان، چهار باغ، دلکشاباغی، صورت خانه باغی، خلوت باغی، مهتاب باغی، بنفشه باغی، جلو خانه باغی، استالف باغینی تیکلش و آبادان قیلیش و باشقه‌لر انه‌شولر جمله‌سیدن دیر.

ننگرهارده «صفا» و «وفا» باغلرینی قوردی. پروان ولایتیده «خواجه سیاران» بولاغینی قیته‌قوردی. قندهار ولایـتی‌ده تاغ بغریده «چهل زینه» نی توزه‌تدی.

«بابر باغی» هجری تۉقیزینچی عصرده اونینگ کابل‌نینگ گذرگاه منطقه‌سی شرقیده‌گی شیردروازه تاغی اېته گیده خوش منظره یېرده برپا اېتیلدی. باقچه تورلی مېوه‌لی و مېوه‌سیز درختلر، گل‌لر و گل‌بوته‌لر اېکیلدی. باغ‌نینگ اۉرته‌سیدن کتّه بیر اریغ اۉتکزیلدی و قوییراغیده بیر حوض یسلدی.

بابرباغی اۉن یېتی قتلم‌دن عبارت بۉلیب، بابر مقبره‌سی اۉن آلتینچی قتلم‌ده جایلشگن. اۉن بېشینچی قتلم‌ده اېسه، بیر مرمر مسجد قوریلگن.

بو گۉزه‌ل باقچه کابل خلقی کۉکلم، یاز و کوز فصل‌لریده هاردیق چیقه‌ریش و دم آلیش اوچون باره‌دیلر. بوباغ، کابل‌نینگ اېنگ چیرایلی باغلریدن حسابلنه‌دی. حاضر بو باغ کابل نینگ اېنگ گۉزه‌ل و حتی که یگانه (بیره‌گه‌ی) سیرگاه‌لریدن دیر.

بابر هندوستانده وفات اېتگن‌دن سۉنگ، آگره شهریده‌گی زرافشان باغیگه دفن اېتیلدی، اما اونینگ وصیتی بۉییچه، کېینچه‌لیک جسدینی کابل‌گه کېلتیریب، بوگونگی بابر باغیگه کۉمدیلر.

اساسی توشونچه:

ظهیرالدن محمدبابر امیرتېمور کۉرگان‌نینگ نبیره‌لریدن بۉلیب، هجری تۉقیزینچی عصرده افغانستان، هند، پاکستان و اۉرته آسیاده امپراتورلیک قوردی. امپراتورلیگی دوریده کۉپگینه باغلر یره‌تدی. بابر باغی، کابل ده‌گی انه شو باغلر جمله‌سیدن دیر. بابر باغی شیر دروازه تاغی نینگ بغریده جایلشگن. بابر باغی، کابل‌لیک‌لر و پایتخت مهمان‌لری اوچون اېنگ سۉلیم دم آلیش مکانی سنه‌له‌دی.

فعالیتلر:

الف: درس متنی‌نی قونت بیلن بېش دقیقه‌ده جیم اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- بابر قیسی عصرده یشه‌گن؟

۲- بابر کیم‌نینگ نبیره‌سی دیر؟

۳- بابر قنده‌ی بیر امپراتور بۉلگن؟

۴– بابر قیسی مملکت‌لرده امپراتورلیک قیلگن؟
۵– بابر کابل ده قیسی باغلرنی یره‌تگن؟
۶– چهل زینه‌نی کیم، قه‌یرده توزه‌تگن؟
۷– بابر لغمان‌ده قیسی باغلرنی یره‌تگن؟
۸– بابر باغی نیچه قتلم‌دن عبارت؟
۹– بابر مقبره‌سی قه‌یرده جایلشگن؟
۱۰– بابر جسدینی قه‌یردن کابل‌گه کېلتیریب، دفن ایتدیلر؟
ب– قوییده‌گی ینگی سۉزلرنی سۉزلیکدن تاپیب، معنالرینی کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:
کۉرگان، امپراتور، گۉزه‌ل‌لیک، تفریحگاه، دلکشا، اریغ، قتلم، هاردیق.
ج– یوقاریده‌گی ینگی سۉزلردن کمیده ایکّی جمله توزینگ!
د– بابر باغینی اۉز کۉزی بیلن یا تیلویزیون و فلم‌دن کۉرگن‌لر نوبت بیلن توریب، صنفداشلریگه معلومات بیرسین. باشقه‌لر سۉراق بیریب، فعال قتنشسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

۱– هر بیرینگیز شهرینگیزده‌گی باغ یا بیرار سیرگاه یا او یېرده‌گی خاطره‌نگیز حقیده کمیده تۉرت جمله یازینگ.
۲– بابر قورگن باغلر آتینی چیرایلی خط بیلن یازیب کېلینگ.

گرامر قاعده‌لری:

۱- او، بابر باغینی کۉریب چیقدی.
۲- بابر، اۉزبېکچه شعرلر یازیب قالدیرگن.
۳- بابر آسیاده امپراتورلیک قوریب آلدی.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده‌گی چیقدی، قالدیرگن و آلدی سۉزلری یاردمچی یا کمکچی فعللر دیر و کۉریب، یازیب، قوریب فعللری معناسینی تۉلدیریش گه یاردم بېره‌دیلر.

یاردمچی فعل‌لر:

یېتکچی یا اساسی فعلگه تورلی معنالر بېره‌دی و اساسی فعلدن کېین کېله‌دی و اونینگ بېلگیسی اساسی فعل بیلن (ب، ه، یب) قۉشیمچه‌لری نینگ کېلیشی دیر.

مثال:

اۉقیب تورماق، اۉقیب بېرماق، اۉقیب بۉلماق، قره‌ب توریش، کۉره آلیش، سنب بېریش، سینب کۉریش، سېویب قالماق، سېوینیب یوریش

یوقاریده‌گی فعل‌لرده، اۉقیب، قره‌ب، کۉره، سنب، سینب، سېویب، سېوینیب سۉزلری یېتکچی فعل و تورماق، بېرماق، بۉلماق، توریش، آلیش، بېریش، کۉریش، قالماق، یوریش سۉزلری یاردمچی یا کمکچی فعل‌لر دیر.

فعالیتلر:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ و یاردمچی فعللرنینگ آستیگه خط چیزینگ:

یۉلداش، پاده‌نی هیده‌ب کېلدی. خدیجه، نان پیشیریب آلدی. آنه‌م کییم‌لرنی یوویب قۉیدی. آته‌م نماز اۉقیب بۉلدی. اوکه‌م درسلرینی تکرار اېته‌باشله‌دی، مېن تلویزیون تماشا قیله باشله‌دیم. سینگلیم، رادیونی اېشیتیب توریبدی.

ب: تۉرت گروپ گه بۉلینیب، کمکچی فعل‌لر بیلن ایکّی- اوچ جمله توزینگ!

ج: توزگن جمله‌لرینگیزنی باشقه صنفداش‌لرینگیزگه اۉقیب بېرینگ!

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉرینلی سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:

دهقان . . . . . نی هیده‌یدی. آنه‌م . . . . . . نی ساغدی. اکه‌م . . . . نی کېلتیردی.
سېنگلیم . . . . . قَیتدی.

هـ: تۆلدیرگن جمله‌لرینگیزگه یاردمچی فعل‌لر قۆشیب یازینگ و باشقه‌لرگه نوبت بیلن اۆقیب بېرینگ!

و: قوییده‌گی ترتیب سیز جمله‌لرنی ترتیب‌گه سالینگ:

۱- کتاب / بېک / اولوغ / نی / اۆقیب / کۆردی.

۲- نی / آی نور / باشله‌دی / یازه / اوی تاپشیریغی.

۳- چراغ / اۆتکیر / نی / یاقیب / قۆییبدی.

اوی تاپشیریغی:

یاردمچی یا کمکچی فعل‌لرنی ایشله‌تیب، تۆرت جمله یازینگ!

اۇن سکّیزینچی درس

هدفلر:

۱- لطیفه‌نینگ خصوصیتی‌نی بیلیش و لطیفه ایتیش قابلیتی‌گه ایگه بۉلیش.

۲- گرامرنی چوقورراق اۉرگنیش.

سۉراق:

۱- بیرار وقت بیرار اَیتیلگن گپگه کولگن‌می‌سیز؟ شو حقده سۉزلب بېرینگ!

لطیفه

لطیفه دېیلگنده کولگو اوچون اَیتیلگن یا یازیلگن کیچیک ادبی پارچه توشونیله‌دی. لطیفه نی «فکاهی» و «کولگولی سۉز» هم دېیدیلر.

لطیفه‌نینگ مهم خصوصیتی کولگی دیر. شو بیلن بیرگه لطیفه، عبرت آلیش اوچون هم اَیتیله‌دی. لطیفه اَیتیش، کیشی‌دن خاص مهارت و استعداد تیله‌یدی.

بیرینچی لطیفه

بیر کېچه، ایکّیته اۉغری افندی نینگ اوییگه توشیب، اونینگ اویینی تله‌ماقچی بۉلیبدی. افندی خاتینی بیلن اویده اوخلب یاتگن ایکن. بیر پیت افندی نینگ خاتینی اویغانیب قره‌سه، اۉغریلر اوینی تیتکیلب، اختره‌یاتگن ایمیش. شونده افندی‌نی اویغاتیب:

– «آی افندی! تورینگ، اوییمیزگه اۉغری توشیبدی. همه نرسه لرنی تیتکیله یاپتی؛ بار- یۉقیمیزنی آلیب کېتماقچی، چاغی!» دېبدی.

افندی ایسه خاتینی گه:

– «اي خاتین! قنده‌ی ساده سن. اوییمیز ده نیمه هم بار ایدی؟ بیز کوندوز کونی هیچ نرسه تاپالمه گن اویدن، اولر کېچه‌سی نیمه هم تاپردی؟ بي‌ملال اوخله‌ی بېرسنگ-چی؟!» دېب، جواب قیتریبدی.

ایکّینچی لطیفه

سیچقان‌لر بیر غله‌موس موشوک نینگ قۉلیدن جوده قیینه‌لیبدیلر؛ چون که موشوک هرکونی بیرته- ایکّیته سیچقان‌نی توتیب ییر ایکن.

آخری سیچقان‌لر بو عذابدن قوتیلیش اوچون کېنگاشیبدیلر. کېنگاشده سیچقان‌لر:

«موشوک نینگ کېلیشیدن خبردار بۉلیش اوچون اونینگ بۉیینی گه بیر قۉنغیراق تاقیب قۉییشیمیز کېره‌ک» دېگن قرارنی چیقریبدیلر.

شونده بیر سیچقانچه:

«فیصله‌لرینگیز جوده هم یخشی، بیراق قۉنغیراق‌نی موشوک‌نینگ بۉیینیگه تاقه‌دیگن باتیر بارمی، اۉزی؟»- دېب، سۉره‌بدی.

اساسی توشونچه:

لطیفه، کولیش و عبرت آلیش اوچون ایتیله‌دیگن ادبی پرچه دیر. بیرینچی لطیفه‌ده افندی نینگ کم‌بغل‌لیگی و اۉغری نینگ بیهوده حرکت و اورینیشی کۉرسه‌تیلگن بۉلسه، ایکّینچی لطیفه‌ده عملگه آشیریلیشی قیین یا که ناممکن بۉلگن تصمیم عکس اېتتیریلگن.

فعالیتلر:

۱- درس متنینی بېش دقیقه‌ده دقت بیلن جیم‌گینه اۉقینگ!

۲- لطیفه‌نینگ اېنگ مهم بېلگی‌سینی ایتینگ!

۳- لطیفه‌نینگ اساسی مضمونی نیمه‌دن عبارت بۉله‌دی؟

۴- ایکّینچی لطیفه‌ده قنده‌ی مهم مطلب کۉزده توتیلگن؟

۵- بیرینچی لطیفه مضمونی‌نی صنفداشلرینگیزگه ایتیب بېرینگ!

۶- هرقطاردن بیر کیشی توریب، بیر لطیفه ایتیب بېرسین. لطیفه مضمونی حقیده نوبت بیلن فکر بیلدیرینگ.

اوی تاپشیریغی:

بیر لطیفه یازیب، اونی صنفداشلرینگیزگه اَیتیب بېرینگ.

مشق:

۱- درس متنینی اۋقینگ و کېله‌سی زمان فعلی‌نی بېلگیلب کۉرسه‌تینگ!
۲- درس متنیدن اۋتگن زمان فعلی‌نینگ آستی‌گه چیزیق چیزینگ.
۳- هرقطاردن بیر- بیرکیشی نوبت بیلن تخته‌گه باریب، بېلگی‌لنگن زمانلرنی یازینگ!
۴- یازیلگن فعل زمانلری‌نینگ تۉغری یاکه ناتۉغریلیگی حقیده فکر بیلدیرینگ!
۵- سۉزلیک‌دن فایده‌لنیب، قوییده‌گی سۉزلرنینگ معناسینی تاپینگ:
پیت، چاغ، بېملال، کېنگاش، غله موس.
۶- یوقاریده‌گی سۉزلرنینگ کمیده ایکّیته‌سیگه جمله توزینگ. جمله‌ده کېله‌سی و اۋتگن زمان فعل‌لرینی ایشله‌تینگ!
۷- قوییده‌گی جمله‌لرده‌گی بۉشلیق‌لرنی مناسب سۉزلر بیلن تۉلدیرینگ:
- سیز، بیزگه بیرار .... ایتینگ، بیز کوله‌یلیک!
- مېن گه لطیفه ..... هم یاقه‌دی.
- لطیفه دېگنده .... پرچه توشونیله‌دی.
- لطیفه لردن .... آلیش هم ممکن.
- لطیفه ایتیشده علیحده ..... و ...... کېره‌ک.
۸- صنفداش‌لر ایکّی گروه‌گه بۉلینیب، لطیفه ایتیشده بېللشین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

۱- بیرته کولگی، عبرتلی و ینگی لطیفه یازیب کېلینگ!
۲- بیر قسقه انشاء یازیب، اونده کېله‌سی و اوتگن زمان فعل‌لرینی ایشله‌تینگ.

اۏن تۏقّیزینچی درس

هدفلر:

۱- داو یوره‌ک‌لیک نی وطن و اولوس اوچون اورگنیش.
۲- صفت‌نی بیلیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

ددیل‌لیک

ددیل‌لیک، اینگ یخشی فضیلت دیر. ددیل کیشی، داو یوره‌ک، قۏرقوونی بیلمه‌یدیگن، جسارتلی و غیرتلی بۏله‌دی. جسمانی و معنوی جهت‌دن تِتیک، یوره‌کلی و بردم کیشیلر، ددیل انسانلر دیرلر. آته- باباللریمیز اۏلکه ایرکین‌لیگی و اولوس تینچ‌لیگی یۏلیده ددیل کوره‌شیب، اۏزلریدن اۏچمس ایز قالدیرگن‌لر. بیز هم وطن و تینچ‌لیک اوچون ددیل بۏلیشیمیز ضرور دیر.

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی مقال‌لرنی اۏقینگ و معناسینی ایتیب بیرینگ:
۱- ددیل دۏست، داو ده قالدیرمس.
۲- ددیل‌لیک دردگه دوا، دنگسه‌لیک باش‌گه بلا.
ب- قوییده‌گی سۏراقلرگه کتاب گه قره مسدن جواب بیرینگ:
۱- ددیل‌لیک قنده‌ی فضیلت؟
۲- وطن و تینچلیک اوچون قنده‌ی بۏلیشمیز ضرور دیر؟
۳- قنده‌ی انسانلرنی ددیل دییه آله‌میز؟
۴- ددیل کیشی قنده ی کیشی بۏله‌دی؟
۵- باباللریمیز قنده‌ی یۏل بیلن اۏزلریدن تاریخده ایز قالدیردیلر؟
ج- هر ایکی چوکیده آلدین-کیین اۏلتیرگنلر بیر گروپ بۏلیب، یخشی انسانلر فضیلتلرینی تاپالگن‌لریچه یازسین‌لر.
د- هرگروپدن بیر اۏقووچی توریب، ایکّی فضیلتنی اَیتسین. باشقه گروپلر ایتیلگن فضیلتلرنی تکرار قیلمسدن، ینگی ایکی فضیلتنی قوشیب، وقتگه قره‌ب، دوام ایتتیرسینلر.

اوی تاپشیریغی:

هر بیرینگیز بیر انسانی فضیلت حقیده کمیده بیش سطرلیک بیر انشاء یازیب کیلینگ!

گرامر:

قوییده‌گی جمله‌لرگه دقت قیلینگ:

۱- بوگون هوا ایسیق.

۲- باتور، ینگی کییم کییبدی.

۳- یاش ییگیت لر، یم- یشیل دله لرگه سیاحت‌گه چیقدیلر.

۴- دریا دن تینیق سوو آقیب کېله‌دی.

۵- قرا بولوتلر، پارلاق قویاش یوزینی قاپلب آلدی.

یوقاریده‌گی جمله لرده: (ایسیق، ینگی، یاش، یم- یشیل، تینیق، قرا، پارلاق) سۉزلری (هوا، کییم، ییگیت، دله، سوو، بولوت، قویاش) نینگ صفتی یا حالتی یا قنده ی‌لیگینی کۉرسته‌دی.

صفت:

کیشی یا نرسه‌نینگ بېلگیسی، حالتی و قنده‌ی‌لیگینی بیلدیروچی سۉزگه، صفت دېیله‌دی.

صفت، (قنده‌ی؟) سۉراغیگه جواب بۉله‌دی. مثلاً: قنده‌ی آلمه؟ قیزیل آلمه، قنده‌ی سوو؟ تینیق سوو، قنده‌ی باله؟ عقللی باله . . .

آته‌لر سۉزی: یخشی، یخشی‌گه یانداشر، یمان، یۉلدن اده‌شر.

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی متن‌دن صفتلرنی بېلگی‌لنگ و اولرگه اۉخشش صفتلرنی یازینگ!

اېرگش‌نینگ باباسی ددیل کیشی. او یورت سېور انسان دیر. نبیره‌سی اېرگش‌نی اۉزیدیک ددیل و جسارتلی بۉلیشینی ایسته‌یدی. ددیل باله‌لر یخشی، آدابلی، زیرک و خوش معامله بۉله‌دیلر؛ کته‌لرنی حرمت قیلیب، کیچیک‌لرگه یاردم بیره‌دیلر.

۲: بېلگی‌لنگن آتلرگه، صفت تاپیب یازینگ:

کتاب: ______ / ______ / ______	باغ: ______ / ______ / ______	قیز: ______ / ______ / ______

۳- آق، قاره، عقللی، اچیق، اوزون و کېنگ سۉزلری قیسی سۉز تورکومیگه کیره‌دی؟ اوشبو سۉزلر اساسیده اوچ جمله یازینگ!

۴: قوییده‌گی بۉش جای‌لرنی تۉغری صفتلر بیلن تۉلدیرینگ:

شیبان ______ اۉقووچی. او، هر کون اېرته‌لب ______ هواده سپورت قیله‌دی. صنف‌ده صنفداش‌لری بیلن ______ گپیره‌دی. اونی همه ______ باله دېیدیلر.

۵- قوییده‌گی جمله‌لردن، صفتلرنی اجره‌تیب، کتابچه‌نگیزگه یازینگ!
او، بیر کونی اۉقیتووچی‌سیدن: یخشی انسان‌نینگ بېلگی‌لری نیمه‌دن بیلینه‌دی دېب، سۉره‌بدی. اۉقیتووچی‌سی اونگه: یخشی انسان خوش خلق، آداب‌لی، و عقل‌لی بۉله‌دی؛ همه‌گه یاردم قیله‌دی؛ همه بیلن ایلیق مناسبتده بۉله‌دی؛ همه‌گه یخشیلیک ایسته‌یدی و هرقنده‌ی یمان ایشدن اۉزینی آلیب قاچه‌دی، دېب جواب بېریبدی.
۶- هر صفت نینگ تۉغریسیده، قرمه- قرشی صفتینی یازیب، اۉقیب بېرینگ!

اوی تاپشیریغی:
اوی حیوانلری نینگ یخشی صفتلری حقیده بېشدن کۉپراق سطرلی بیر انشاء یازینگ. یازگن‌لرینگیزنی حکایه قیلیب بېرینگ!

ییگیرمه‌نچی درس

هدفلر:

۱- «کوره‌ش» اهمیتی و فایده‌لرینی بیلیش و سپورت گه قیزیقیش.
۲- صفت درجه‌لرینی بیلیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سؤراقلر:

۱- کوره‌ش قنده‌ی سپورت اؤیینی؟
۲- بیرار پیت کوره‌ش توتگن‌می‌سیز؟

کوره‌ش

کوره ش اېنگ قدیمگی سپورت تورلریدن سنه له دی. اوزاق اؤتمیشلرده انسانلر یاولرگه قرشی کوره شیش اوچون اؤزلرینی ساغلام و کوچلی قیلیش گه اینتیلگن‌لر و یاولرینی ییېنگماق اوچون کېره‌کلی مهارتلرنی اېگلله‌گن‌لر.

بو اَینیقسه، قبیله و گروهلر آره‌سیده‌گی رقابت‌لر، همده تن‌مه- تن بېلله‌شوولرده قؤل کېلگن. انه شو ضرورتگه کؤره، آدملر اؤز ارا بېلله‌شیب، جسماً کوچلی بؤلیش گه اینتیلیب کېلگن‌لر. زمان اؤتیشی بیلن بو نرسه حیات‌نینگ جوده کېره‌کلی و مهم فعالیتی‌گه اَیلندی. انسان‌لر، ساغلام اؤسیش اوچون کوره‌ش توتیش‌نی باله لیک و یاشلیک دن مشق اېته باشله‌دیلر. جنگچی‌لر اېسه، کوچلیراق و تېتیکراق بؤلیش اوچون «کوره‌ش» دن فایده‌لندیلر. استه- سېکین «کوره‌ش» عادی انسانلر اوچون هم سېویملی سپورت‌گه ایلندی.

اؤزبېک داستانلریده «الپامیش»، «گؤر اؤغلی» و «عوض‌خان» کبی مشهور پهلوانلر و قهرمانلر آتلری کېلتیریلگن.

کوره‌ش تورلی اؤلکه‌لر و خلقلرده تورلی یوسینلر بیلن اجرا اېتیله‌دی. کوره‌ش اؤزبېکلرنینگ اېنگ سېویملی ملی سپورتلریدن بیری دیر.

بوگون «کوره‌ش» خلق‌ارا اؤیین‌لر قطاریدن رسماً اؤرین آلگن. اونینگ خلق‌ارا فدراسیونیگه حاضرگچه دنیانینگ بېش قطعه‌سیدن (۵۰) گه یقین اؤلکه رسماً عضو بؤلگن و هر ییل بو اؤلکه‌لر سانی کؤپه‌یماقده. اونینگ خلق ارا آتی هم اؤزبېکچه «کوره ش» دیر. بېلله شوو (مسابقه) لرده اېسه، «غراملیک»، «چل»، «کوره ش چپانی» کبی سؤزلر رسماً پهلوانلر و حکم‌لر تمانیدن ایشله‌تیله‌دی.

«کوره‌ش» کۉپینچه تۉن و بیلباغ بیلن اجرا اېتیله‌دی. عزیز اۉلکه‌میز افغانستان ده، «کوره‌ش» اۉیینی کۉپراق نوروز بیره‌می، ملی و رسمی جشنلر، تۉی و قووانچلی کونلرده اجرا اېتیله‌دی.

اساسی توشونچه:

«کوره ش» قدیمگی سپورت تورلریدن دیر. کوره ش اۉزبېک لرنینگ ملی اۉیین لریدن سنه له دی. کوره ش، انسانلرنینگ کوچلی، ساغلام و تېتیک بۉلیب اۉسیش لریگه یاردم بېره‌دی. بو سپورت کۉپینچه بیره‌م‌لر، جشنلر، تۉیلر، همده ملی و خلق ارا اُلمپیک لر کبی رسمی مسابقه‌لرده اجرا اېتیله‌دی.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی بېش دقیقه ده جیم اۉقینگ!

ب: قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه و چقّان جواب بېرینگ:

۱– کوره‌ش کیم‌لرنینگ اۉیینی سنه‌له‌دی؟

۲– آدم‌لر قدیمدن نېگه کوره‌ش گه قیزیققن‌لر؟

۳– کوره‌شده نېچه کوره‌شچی قتنه‌شه‌دی؟

۴– کوره‌ش خلق‌ارا فدراسیونی‌گه نېچه مملکت عضو دیر؟

۵– کوره‌ش اۉیینی قچان اجرا اېتیله‌دی؟

۶– اۉزبېک داستانلری قهرمانلریدن آت توتینگ!

ج: هرقطاردن بیر کیشی نوبت بیلن توریب، کوره‌ش فایده‌لری حقیده گپیرسین!

د: قوییده‌گی سۉزلر معناسینی سۉزلیکدن تاپیب، کتابچه‌لرینگیزگه یازینگ:

یاو، ساغلام، کوچلی، یېنگماق، بیلله‌شوو، تېتیک، سېویملی، خلق‌ارا، فدراسیون، غراملیک، چل و حَکم.

هـ: یوقاریده‌گی سۉزلردن بیشته‌سینی تنلب، جمله توزینگ.

و: هرقطاردن ایکّی کیشی نوبت بیلن توریب، توزگن جمله‌لرینی اۉقیسین.

ز: کوره‌ش گه خاص سۉزلرنی بیلسنگیز، اۉرنینگیزدن توریب اَیتینگ.

اوی تاپشیریغی:

کوره‌ش مسابقه‌سیدن بیرار خاطره‌نگیزنی یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

درس متنیدن تنلنگن قوییده‌گی سؤزلرنی دقت بیلن اۉقینگ:

اینگ قدیمگی سپورت، جوده کیره‌کلی، کوچلیراق کوره‌شچی، تیتیکراق پهلوان

کۉرگنینگیزدیک، قدیمگی، کیره‌کلی، کوچلی، تیتیک سۉزلری صفت دیر، اما اولرگه (اینگ، جوده، راق) قۉشیمچه‌لری قۉشیلیب، اولر نینگ درجه‌سینی آرتتیرگن.

صفت درجه‌لری: نرسه‌لر صفتینی کۉپ و آزلیگی جهتیدن فرق‌لنیشگه یاردم بیره‌دیگن سۉزلر، صفت درجه‌لری دییله‌دی.

صفت نینگ اوچ درجه‌سی بار:

۱- مطلق صفت: بیر سۉزدن یسه‌له‌دی و درجه‌سی یا آز و کۉپلیگی یۉق؛ مثال: آق، کۉپ، بیلیملی، کتّه، ساووق

۲- تفضیلی (قیاسی درجه‌لی) صفت: بیر یا نیچه اۉز توریده‌گی کیشی یا نرسه یا حالتدن آرتیقراق بۉلگن صفت، تفضیلی صفت دییله‌دی و (راق) قۉشیمچه‌سی بیلن یسه‌له‌دی؛ مثال: آق‌راق، کۉپراق، بیلیملی راق، کتّه‌راق، ساووقراق

۳- عالی (آرتتیرمه درجه‌لی) صفت: اۉز توریده‌گی کیشی، نرسه یا حالت‌نینگ همه‌سیدن یوقاری صفت دیر. بونده ی صفت، روش نینگ تکراری همده، اینگ، جوده، اۉته و صفتلر نینگ باش قۉشیمچه‌لری (قپ، آپ، یم، کۉم، سپ، یپ، دوم، کپ گه اۉخشه‌گن‌لر) بیلن یسه‌له‌دی؛ مثال: کۉپدن- کۉپ، اینگ بیلیملی، جوده ساووق، اۉته گۉزه‌ل، قپ- قرا، آپ‌آق، یم- یشیل، کۉم- کۉک، سپ- سریغ، یپ- یسی، دوم- دومه لاق، کپ- کلته.

مثال:

۱- بیز نینگ اوییمیز، سیزنینگ اوییگیزدن اوزاق‌راق.

۲- بازارنی ایله‌نیب، اینگ شیرین قاوون‌نی آخته‌ریب تاپدیم.

۳- ارسلان آدابلی باله دیر.

یوقاریده‌گی بیرینچی جمله قیاسی «راق»، ایکّینچی جمله آرتتیرمه «اینگ» و اوچینچی جمله‌ده «آدابلی» عادی صفت درجه‌لری کۉرسه‌تیلگن.

فعالیتلر:

۱- درس متنیدن ینه باشقه صفت‌لرنی اخته‌ریب تاپینگ و کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیرینگ!

۲- هرقطاردن بیرینگیز توریب، تاپگن صفت‌لرنی اۉقینگ، باشقه صنف‌داشلرینگیز اونی تفضیلی و عالی صفت گه اۉزگرتیرسین‌لر.

۳- قوییده‌گی متن‌نی اۉقینگ و صفت‌لرنی درجه‌سیگه کۉره، بیلگی‌لنگ:

«تینیق آسمان‌نی تیم قرا بولوت‌لر قاپله‌دی. کوچلی یاغمیر تینیم‌سیز یاغه باشله‌دی. ینگی کییم‌لریم بوتونله‌ی هۉل بۉلدی. کاشکی تیزراق کیلیب قالسه و مین وقتلی‌راق اوییم‌گه یېتیب بارالسم! مین جوده صبرسیزلیک بیلن سرویس‌نی کوتیب تورگن‌من».

۴- قوییده‌گی چَله جمله‌لرنی اۉرینلی ساده، تفضیلی و عالی صفت‌لر بیلن تۉلدیرینگ:

- بیز . . . اۉلکه‌میز افغانستان‌نی سیوه‌میز.
- اونینگ . . . خطی بار.
- تربوز . . . ایکن.
- نوایی . . . شاعر و ادیب دیر.
- . . . پیچاق قۉل‌نی کیسر.
- تیز . . . کیل!

۵- قوییده‌گی سۉزلر آره‌سیدن صفتلرنی تاپیب، کتابچه‌لرینگیزگه کۉچیرینگ:

افغانستان، یخشی، برق، درخت، اوزون، ایچکی، ایسکی، خام، شور، قلم، تیز، طیاره، اۉتمس، قرری، یاش، کلته، آته، چوقور، ایپ

الف- یوقاریده‌گی صفتلر نینگ ایکّی‌ته‌سیگه جمله توزینگ!

ب- قوییده‌گی صفتلرنی تفضیلی و عالی صفتلرگه اۉگیرینگ!

گۉزه‌ل، چوچوک، قرا، آق، هارغین، پارلاق، تاتلی، یاختی، قرانغو، چقّان

اوی تاپشیریغی:

- کمیده بیشته ینگی ساده صفت‌نی تاپیب یازینگ!
- تاپگن صفت‌لرینگیزنی تفضیلی و عالی صفتلرگه اۉزگرتیرینگ!

ییگیرمه بیرینچی درس

هدفلر:

۱- آغزه‌کی ادبیات تورلری و آتلری بیلن تانیشیش.

۲- سوزوان (سبزمن) خصوصیت‌لرینی بیلیش.

* * *

سؤراق:

عایله‌نگیزده (سبزمن) سؤزینی اېشیتگن‌می‌سیز؟ بوحقده نیمه‌لرنی بیله‌سیز؟

سبزمن یا سوزوان

آغزه‌کی ادبیات اولوسیمیزنینگ بای فرهنگی میراثی سنه‌له‌دی. بو بایلیک خزینه سیده خیلمه- خیل اینجولر و گوهرلر بؤلگن. هر بیری اؤزیگه خاص چیرای و جاذبه‌گه ایگه. متل (اېرتک)، مقال، جومباق(جوماق)، سبزمن، ایتیم، اَیتیم، داستان، لپر، قؤشیق و باشقه‌لر آغزه‌کی ادبیاتیمیز تورلری دیر.

آغزه‌کی ادبیات تورلریدن بیری «سبزمن» بؤلیب، او اَیریم اؤزبېک‌لر آره‌سیده «سوزوان» دېب هم اته‌له‌دی. سبزمن‌لر کؤپینچه خاتین- قیزلر تمانیدن اَیتیله‌دی. سبزمن شعرلریده سېوگی، حیات‌نینگ تورلی واقعه‌لری، کیشی‌لرنینگ آرزو- ارمان‌لری، قیغو- قووانچ‌لری اؤز عکسینی تاپه‌دی.

«سبزمن» قؤشیق‌لرینی خاتین- قیزلر تؤیلر، بیره‌م‌لر، سومه‌لک و نوروز مراسم‌لریده اَیته‌دیلر. بو قؤشیق‌لر دف و چنگ (قؤبیز) بیلن یا که سازسیز، مخصوص آهنگده اَیتیله‌دی.

«سبزمن» لر مضمونیده چرخ اېگیریش، کشته، تؤن، تاقی و عرقچین تیکیش، تورلی یېمک‌لر پیشیریش، باغدارچیلیک، چارواچیلیک و کتاب اؤقیش کبی ایش و فعالیتلر هم عکس اېتتیریلگن.

«سبزمن» لر ایکی بیت یا تؤرت مصرع‌لی شعرلردن عبارت بؤله‌دی؛

اؤرنک‌لر:

سبزمن سبز بهارینگگه سلام
بؤیی‌تال، صاحب جمال، کؤزی‌خمار

بؤیی تال، کؤزی خمارینگگه سلام
بؤیینگگه کؤز تېگمه‌سین، آلگین طومار

آغه جانیم اؤن سکیز ده یاشینگیز
چتر دولت سایه سیده باشینگیز

ینگی چیققن آی گه اؤخشر قاشینگیز
آته‌نگیز و آنه‌نگیز، یؤلداشینگیز

اساسی توشونچه:

اولوسیمیزنینگ آغزه‌کی ادبیاتیِ خیل مه- خیل کۉرینیش‌گه ایگه. «سبزمن» اونینگ شعری نمونه‌لریدن دیر. او، اساساً عیالّر تمانیدن یره‌تیلیب، مخصوص آهنگده اَیتیله‌دی. «سبزمن» لرده انسان‌لرنینگ تورلی تویغو و فعالیت‌لری اۉز عکسینی تاپه‌دی.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه جواب بېرینگ:

۱- «سبزمن» ینه نیمه دېب اته‌له‌دی؟

۲- آغزه‌کی ادبیات تورلریدن ایکّیته‌سینی آت توتینگ!

۳- «سبزمن» نېچه بیت یا مصرع دنِ عبارت بۉله‌دی؟

۴- «سبزمن» کۉپراق کیم تمانیدن اَیتیله‌دی؟

۵- «سبزمن» قۉشیق‌لری قنده‌ی طرزده اَیتیله‌دی؟

۶- «سبزمن» لر مضمونیده نیمه‌لر عکس اېتتیریله‌دی؟

ب: تۉرت گروپ‌گه بۉلینیب، ایکّینچی سبزمن مضمونی حقیده گپیرینگ.

ج: هر گروپ‌دن بیرکیشی نوبت بیلن توریب، اۉز گروپی فکرینی اَیتسین.

د: هرقطاردن بیرکیشی نوبت بیلن توریب، متنده‌گی یا که اۉزی بیلگن «سبزمن» نی مخصوص آهنگ بیلن اَیتسین.

اوی تاپشیریغی:

عایله اعضالرینگیزدن بیر نېچیته «سبزمن» اېشیتیب، اۉز قۉلینگیز بیلن یازیب کېلینگ!

فعالیتلر:

الف: هرقطاردن ایکّی اۆقووچی نوبت بیلن توریب، اوی تاپشیریغی بۆییچه یازیب کېلگن «سبزمن» لرینی صنفداشلریگه اۆقیب بېرسین.

ب: قوییده‌گی «سبزمن» لرنی دقت بیلن جیم اۆقینگ:

۱– اوزیـگینگ‌نی کـــۆزلـــری یـیـتـر منگه   دۆســتیم‌دن دشمن سۆزی اۆتر منگه
ساغ بۆلینگ، امان بۆلینگ، ای دۆستلریم   هـر یـیـــرده آوازه‌نـگیــز یـیتــر منگه

۲– کـــوچه دن اۆتیب بـــاره دی اوچ کـــیشی   دومبـوره چـېرتیب بـارر اۆرتنچیـسی
دومبوره چېـــرتگن قـۆلی کاهشــــــده دور   او قـۆشیق ایتگن تـیلی نالشــــده دور

ج: هرقطاردن بیر کیشی توریب یوقاریده‌گی ایکّیته «سبزمن» دن بیرته‌سینی مناسب آهنگ‌ده اۆقیسین.

د: درس متنیدن فایده‌لنیب، قوییده‌گی چَله جمله‌لرنی توگللنگ:

– آغزه . . . میز خیل مه– خیل دیر.
– آغزه‌کی ادبیاتیمیزنینگ تورلریدن بیری . . . دیر.
– . . . اساساً عیاللر تمانیدن اَیتیله‌دی.
– سبزمن قۆشیق‌لری . . . و . . . بیلن اَیتیله‌دی.
– سبزمن شعرلریده حیات‌نینگ . . . . بیان اېتیلگن.
– سبزمن‌لر مضمونیده . . . . .، . . . .، . . . . . کبی ایش‌لر عکس اېتتیریله‌دی.

هـ: قوییده‌گی سۆزلرنی سۆزلیک یاردمیده معنا قیلینگ و ایکّیته‌سینی مناسب جمله لرده ایشله‌تینگ:

آغزه‌کی ادبیات، اینجو، چیرای، مقال، جومباق، قَیغو، کاهش

و: هر قطاردن بیر اۆقووچی تورگن جمله‌سینی تخته‌گه یازسین و باشقه‌لر تۆغری یا ناتۆغری‌لیگی حقیده فکر بیلدیرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

۱– آغزه‌کی ادبیات تورلریدن بیر نېچه مثال یازیب کیلینگ!
۲– کمیده بیر سبزمن نی یادلب کېلینگ و صنفداشلرینگیزگه یاددن اۆقیب بېرینگ!

ییگیرمه ایکّینچی درس

هدفلر:

۱- قیش فصلی و اونینگ فایده‌لرینی توشونیش، همده ساووقدن اؤزنی اسره‌شنی اؤرگنیش.
۲- صفتلر توزیلمه‌سی حقیده معلوماتگه ایگه بؤلیش.

سؤراقلر:

۱- قیش فصلی قنده‌ی بیر فصل؟
۲- قیش‌نینگ باشقه فصل‌لردن فرقی نیمه‌ده؟

قیش فصلی

عزیز و جانه جان اؤلکه‌میزده تؤرت فصل‌نی کؤریش ممکن. بو فصل‌لر بیر- بیریدن اجره‌لیب توره‌دیگن کؤکلم، یاز، کوز و قیشدن عبارت. کؤکلمده یاغمیر یاغه‌دی؛ یازده آلتون رنگلی بوغدای و تورلی میوه‌لر پیشه‌دی؛ کوزده یفراغلر سرغه‌یب، تؤکیله‌باشله‌یدی؛ قیشده ایسه، قار یاغه‌دی و هوا ساووق بؤله‌دی.

قیش فصلیده هر قنچه کؤپ قار یاغسه، یازده ایکین‌چیلیک و باغدارلیک اؤنوملری مؤل بؤله‌دی؛ اؤتلاق‌لر اؤتدن تؤله‌دی؛ چارواچیلیک ایشلری رواجلنه‌دی.

قیشده تاغ‌لرگه قلین قار یاغه‌دی. یازده اونینگ سووی دریالر و اریقلرگه آقیب کیله‌دی. قار کؤپ یاققن ییلی قورت و قومورسقه‌لر یؤقاله‌دی. میوه‌لی درختلر و اؤسیملیک‌لر، ایکین زارلرده تاپیله‌دیگن ضررلی حشره‌لر و کسل‌لیک‌لردن قوتیله‌دی.

قیش فصلیده ساووق هوادن اؤزنی سقلش اوچون کیشیلر ملایم و یونگلیک و پخته‌لیک کییم‌لرنی کییه‌دیلر.

قیشده تورلی اؤیینلر اؤینه‌له‌دی، جمله‌دن: قار اوروشی، قار بابا یسش، چنغی اوچیش، موز

سییریلیش (یخمالک)، قیش اؤیینلری جملهسیدن دیر. قیشده کېچهلر کوندوزگه قرهگنده انچه اوزاق بؤلهدی، شونینگ اوچون کتاب خوانلیک و شعر و قصه کېچهلری اؤتکهزیلهدی.

اساسی توشونچه:

قیش فصلی ییل‌نینگ سؤنگی فصلی بؤلیب، بو فصلده قار یاغهدی. تاغلرگه یاقغن قارلر یازده اېریب، انسانلرگه حیات بغیشله یدی. سوو کؤپ بؤلسه، دهقان‌چیلیک، چارواچیلیک و باغدارلیک ایشی برکتلی بؤلهدی.

انسانلر قیشده تورلی کسل‌لیک‌لر آلدینی آلیش اوچون ایسّیق کییملر کییهدیلر.

فعالیتلر:

الف: درس متنی‌نی بېش دقیقه، آواز چیقرمسدن اؤقینگ. قوییده‌گی سؤراقلرگه جواب بېرینگ:

۱– کؤکلم، یاز، کوز و قیش نینگ مهم بېلگی‌لری نیمه‌لردن عبارت؟
۲– قیش فصلیده قار کؤپ یاغسه، یازده نیمه کؤپه‌یه‌دی؟
۳– قیش نینگ باشقه قنده‌ی فایده‌لری بار؟
۴– قار کؤپ بؤلگنده، نیمه‌لر آزه‌یه‌دی؟
۵– قیشده قنده‌ی کییم‌لرنی کییش کېره‌ک؟
۶– قیشده قنده‌ی اؤیینلر اؤینه‌له‌دی؟
۷– قیش حقیده قنده‌ی مقال و یا شعرلرنی بیله‌سیز؟

ب: اوچ گروپ‌گه بؤلینیب، بیرینچی گروپ قیش نینگ یخشی تامانلری، ایکّینچی گروپ قیش نینگ یامان تامانلری تؤغریسیده سؤزلسین؛ کېین ایکله گروپدن بیر– بیر کیشی توریب، گروپ فکرینی بیلدیرسین، اوچینچی گروپ ینگی فکرلرنی قؤشسین یا تؤغری– ناتؤغریلیگینی بیلدیرسین!

د: قوییده‌گی سؤزلرنی سؤزلیکدن فایده‌لنیب، معنا قیلینگ و اولردن تؤرتته‌سیگه جمله توزینگ:

کؤکلم، یاز، کوز، قیش، آلتون، یفراغ، ایل، ساووق، کییم، مؤل، اؤنوملی، قورت– قوموسقه، چنغی، سییریلمه، اؤنیب اؤسیش

هـ: توزه‌تگن جمله‌لرینگیزدن بیرینی صنفداشلرینگیزگه اؤقیب بېرینگ.

اوی تاپشیریغی:

قیش حقیده بیرنېچه قؤشیق، سؤزوان و مقاللرنی عایله اعضانگیز یاردمیده یازیب کېلینگ!

گرامر قاعده‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۉقینگ:

قویاش، کۉپ عقللی باله. او، همیشه یاش- اولوغ کیشیلرنی حرمت قیله‌دی؛ او یاش‌لیکدن اۉتکیر ذهنلی باله بۉلگن.

یوقاریده‌گی جمله‌لرده صفتلرنینگ درجه‌سینی ایمس، بلکه توزیشده فرقی بارلیگینی کۉره‌سیز: (عقللی، یاش- اولوغ، اۉتکیر ذهنلی)

صفتلر توزیلیشیگه کۉره اوچ- تور گه بۉلینه‌دی:

۱- ساده صفتلر: بیر اوزه‌کدن عبارت بۉله‌دی، مثلاً: عقللی، توزلی، تاتلی، یخشی، یامان، آق، گۉزه‌ل

۲- قۉشمه صفتلر: ایکّی و اوندن آرتیق توب سۉزدن یسه‌له‌دی و بیر معنانی انگلته‌دی؛ مثلا: هوارنگ، آچیق کۉنگول، سویوق قان، آغیر ایاق، آچ کۉز، صاحب جمال، کیچ پیشر

۳- جفت صفتلر: نرسه نینگ بیر عمومی بیلگیسینی بیلدیره‌دی و ایکّی ساده اوزه‌کلی صفت نینگ تکراریدن یسه‌له‌دی؛ مثلا: آچ- ناهار، نازک- نهال، ایسکی- توسکی، ایکیر- چیکیر، کتّه- کتّه، یخشی- یمان، کتّه- کیچیک

فعالیتلر:

۱- قوییده‌گی صفتلرنی اۉقینگ و توزیلیشیگه کۉره تورلرینی انیقلنگ:

اویاتلی، یخشی- یمان، بوزووق، سینیق، کوچلی، قرّی چال، یاش باله، کلته بین، بغری تاش، کۉزی تۉق، آچ کۉز، سویوق قان، بلند بۉیلی، استه- سیکین، چنگ- تۉزان، پله- پرتیش، اله- چوپار.

۲- گروپ‌لرگه بۉلینیب، صفتلر تورلری بیلن اوچته جمله یازینگ!

۳- هرگروپدن بیر کیشی توریب، توزگن جمله سینی اۉقیسین و صنفداشلری فکر بیلدیرسینلر.

۴- قوییده‌گی جمله‌لرنی ساده، قۉشمه و جفت مناسب صفتلر بیلن تۉلدیرینگ:

اوکتم بیک . . . آدم، او کۉپ . . . دیر. او، هر کون . . . کیشیلر بیلن صحبت ایته‌دی.

او، یورگنده . . . . - . . . . . یوریبدی، اما گپیرگنده . . . . - . . . . . گپیره‌دی.

۵- قوییده‌گی صفتلرنی توزیلیشیگه کۉره انیقلب یازینگ:

دوم- دومه‌لاق، گۉزه‌ل، چیرایلی، تاش بغیر، داو یوره‌ک، شور پیشانه، آچیق کۉنگول، جیم- جیریت

۶- اوچ گروپگه بۉلینیب؛ بیرینچی گروپدن بیر کیشی بیر ساده صفتنی، ایکّینچی گروپ قۉشمه و اوچینچی گروپ جفت صفتنی ایتسین و شو یوسینده، وقت یېتگنیچه بو فعالیت دوام ایتتیریلسین.

اوی تاپشیریغی:

صفت درجه‌لری و تورلرینی ایشله‌تیب، آلتیته جمله توزینگ!

ییگیرمه اوچینچی درس

هدفلر:

۱- شعرنی افاده‌لی اۉقیش و اونینگ مضمونینی توشونیش.

۲- گرامر (تجزیه و ترکیب، قیسقرتیرماق و کېنگه‌یتیرماق) نی چوقورراق اۉرگنیش.

* * *

سۉراق:

۱- شعر اۉقیشنی یاقتیره‌سیزمی؟

۲- نادره بېگیم نینگ آتینی اېشیتگن‌میسیز؟

شعر

کېل، دهرنی امتحان اېتیب کېت
سیر چمن جهان اېتیب کېت
دنیا چمنینی بلبلی سن
گل شاخیده آشیان اېتیب کېت
اي اشک، کۉزیم نی مکتبیدن
حیرت سبقین روان اېتیب کېت
عالم چمنی که بیوفا دور
بیر آه بیله خزان اېتیب کېت
مقصد نه ابدی جهانگه کېلدینگ؟
کیفیتی نی بیان اېتیب کېت

«نادره بېگیم»

اساسی توشونچه:

یخشی انسان دنیا چمنی نینگ بلبلی دیر و گل شاخیده آشیان قیلیشی کېره‌ک، یعنی انسان دنیاگه یخشی ایش قیلیش بقالی و اېزگولی ایز قالدیریش اوچون کېلگن. بیز بو دنیاگه کېلگنیمیز مقصدینی بیلیب، یخشیلیک قیلیش و عمریمیزدن تۉغری فایده‌لنیشیمیز لازم.

فعالیتلر:

الف: درس متنی‌نی یخشی تینگلنگ، کېین اؤز یانینگیزده (آلدینگیزده) جیم اؤقینگ!

ب: شعرنی ایکّی– ایکّی اؤقووچی اؤرنیدن توریب، تاق مصرعلرنی بیری، جفت مصرعلرنی ایکّینچیسی افاده‌لی اؤقیسین و باشقه‌لر اونگه قولاق سالسین‌لر.

ج: قوییده‌گی سؤزلرنی معنا قیلیب، مناسب جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

دهر، سیر، حیرت، روان، کیفیت

د: هرقطاردن بیر اؤقووچی بیر لغتنی اؤقیسین؛ ایکّینچی قطاردن بیر اؤقووچی اونی معنا قیلیب، اوچینچی قطاردن بیر اؤقووچی اونگه یازگن جمله سینی اؤقیسین و عکسینچه سیگه دوام اېتتیریلسین!

هـ: هرکیم اؤزیگه یاققن بیر بیتنی چیرایلی خط بیلن کتابچه‌سیگه یازسین!

و: گروپلرگه بؤلینیب، یشش اوچون قنده‌ی مقصدینگیز بارلیگی حقیده بحث‌لشینگ!

ز: هرگروپدن بیر کیشی کمیده بیر مقصدنی اَیتسین و باشقه گروپلر نماینده‌لری، اونگه قؤشیمچه قیلیب، دوام اېتتیرسینلر!

ح: بویروق فعل گه تېگیشلی سؤزلرنی شعردن تاپیب، کتابچه‌نگیزگه یازینگ! هرقطاردن بیر کیشی تاپگن سؤزینی تخته گه باریب یازسین و سؤزلر توگه گونیچه بو فعالیت دوام اېتتیریلسین!

اوی تاپشیریغی:

۱– شعرنی چیرایلی جمله‌لر بیلن نثرگه اؤگیرینگ!

۲– شعر نینگ کمیده ایکّی بیتینی یادلب کېلینگ!

گرامر مشقی:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی چیرایلی خط بیلن اؤز کتابچه‌لرینگیزگه کؤچیریب یازینگ:

۱- بیلیم، انسان جوهری دیر.

۲- بیلیم، انسان نی کمال ساری یېتکله‌یدی.

۳- بیلیم بیلن وطنیمیز اؤسگه‌ی و آلغه بارگه‌ی.

۴- مکتب، بیلیم اؤچاغی دیر.

ب: قوییده گی ساده جمله لرنی اؤرنککه قره ب، روشلر، صفتلر، آلماشلر و سانلر بیلن کېنگه‌یتیرینگ و ایشلتگن سؤز تورکوملرینگیزنی آت آلیب، کؤرسه‌تینگ:

۱- درس اؤقییمن.

۲- کتاب ساتیب آلدیم.

اؤرنک: مېن بازارگه باریب، مکتب نرسه‌لرینی ساتیب آله‌من.

کېنگه یتیریلگن جمله: مېن هر پنجشنبه کونی مکتبدن قیتگچ، آته‌م بیلن بازارگه باریب، مکتبگه کېره‌کلی نرسه‌لرنی ساتیب آله‌من.

مېن- *آلماش*، هر پنجشنبه کونی- *روش*، مکتب- *اسم*، دن- *کېلیشیک*، قیتگچ- *فعل*، آته م- *اسم*، بیلن- *کېلیشیک*، بازار- *اسم*، گه- *کېلیشیک*، باریب- *فعل*، مکتب- *اسم*، گه- *کېلیشیک*، کېره‌کلی- *صفت*، نرسه‌لر- *اسم*، نی- *کېلیشیک*، ساتیب آله‌من- *فعل*.

ج: هرقطاردن بیر کیشی تخته گه باریب، کېنگه‌یتیرگن بیر جمله سینی یازسین؛ باشقه قطارلردن بیر- بیر کیشی گرامر بؤلکلرینی اَیتسین!

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی اوچ جمله‌نی کېنگه‌یتیریب، حاضرگچه اؤقیگن برچه گرامر بؤلک‌لریگه، صنفده ایشلنگن اؤرنک‌گه اؤخشه‌تیب، بؤلیب کېلینگ!

۱- ایگاچی‌سیگه بېردی.

۲- آنه‌سینی سېوه‌دی.

۳- افغانستانگه خذمت قیلماقچی‌میز.

ییگیرمه تۉرتینچی درس

هدفلر:

۱- «کشته‌چیلیک» هنری، فرهنگی و اونینگ اقتصادی اهمیتینی توشونیش، اینیقسه قیزلرنی اونگه قیزیقتیریش.

۲- تیل قاعده‌لرینی چقورراق اۉرگنیش و ایشلته آلیش.

کشته‌چیلیک

اولوسیمیز آره سیده تورلی قۉل صنعتلری بار. اولردن بیری «کشته چیلیک» صنعتی دیر. «کشته‌چیلیک» خاتین- قیزلرگه خاص صنعت بۉلیب. چبور خاتین- قیزلر بو هنرنی چیرایلی پرده، یاستیق، دسترخوان، رۉمال، یقه، پاچه، تاقی و عرقچین کبی بویوم و کییم‌لرده ایشلته‌دیلر.

«کشته‌چیلیک» اولوسیمیزنینگ قدیمگی فرهنگ و صنعت‌لریدن سنه‌له‌دی. کشته اساساً اطلس، ایپک، سان، کتان و بۉز کبی تورلی قوماش‌لر اوستیگه تیکیله‌دی. کشته‌چیلیک‌ده ایپک، پخته و سُند ایپ‌لری ایشله‌تیله‌دی. بو ایپ‌لر تورلی بۉیاقلرگه بۉیه‌له‌دی.

«کشته‌چیلیک» صنعتیده تورلی گللر، ییراقلر، قوشلر، حیوانلر و طبیعت منظره‌لری و صورتلری، همده هندسی چیزیق‌لر ایشله‌تیله‌دی. دسترخوان، پرده و دریشی پۉشلرگه شعرلر هم یازیب، تیکیله‌دی.

کشته تیکیلگن بویوم‌لر اۉزی‌نینگ قوماشی، نقشه‌سی، تیکیشی و قدیمی‌لیگی نقطهٔ نظرلردن بهالنه‌دی. آدملر اۉز سلیقه و ذوق‌لریگه کۉره کشته تورلرینی بویوره‌دیلر.

«کشته» لر، دیزاین و تیکیلیش اصول لریگه کۆره، تورلیچه نامـلنه دی. اولردن اینگ مشهورلری: کنگره دۆزلیک، قندهاری دۆزلیک، خامک دۆزلیک، صدف دۆزلیک، پُخته دۆزلیک، پتیق دۆزلیک، چیغیل دۆزلیک، چپه دۆزلیک، گراف دۆزلیک، زنجیرک دۆزلیک، بادامچه گل، تراق گلی، تیش– تیش گلی، تاووق کۆزی، طومارچه‌گل کبی‌لردن عبارت دیر.

«کشته چیلیک» عایله‌لر اوچون کتّه اقتصادی اهمیت‌گه ایگه دیر. قدیمگی کشته تیکوولر انتیک بویوم‌لر صفتیده ایچکی و تشقی بازارلرده کۆپ خریدارلرگه ایگه.

اساسی توشونچه:

«کشته چیلیک» قۆل صنعتی نینگ مهم بیر توری دیر. بو صنعت بیلن کۆپراق خاتین– قیزلر شغللنه‌دی. «کشته‌چیلیک» خیل مه–خیل کۆرینیش‌لرده بۆلیب، کتّه اقتصادی و هنری اهمیتگه ایگه.

فعالیتلر:

الف: متن‌نی بیش دقیقه‌ده جیم اۆقیب، قوییده‌گی سۆراقلرگه قیسقه جواب بیرینگ:

۱– کشته‌چیلیک قیسی صنعت تورلری گه کیره‌دی؟

۲– زرگرلیک، خامک دۆزلیک و پالان دۆزلیک‌دن قه‌ی بیری «کشته‌چیلیک» دیر؟

۳– کشته‌چیلیک‌ده قنده‌ی موادّدن فایده‌لنیله‌دی؟

۴– کشته‌چیلیک قنده‌ی اهمیت گه ایگه؟

۵– کشته‌چیلیک تورلریدن قیسی‌لرینی بیله‌سیز؟

ب: هر اۆقووچی درس متنیده بۆلمه‌گن بیرته کشته توری‌نی ایتسین.

ج: قوییده‌گی سۆزلرنی سۆزلیک‌دن فایده‌لنیب معنا قیلینگ.

کشته، چپور، بویوم، چیزیق، قه‌ی، دیزاین، انتیک، قوماش (تکه) ایچکی، تشقی

د: یوقاریده‌گی سۆزلردن کمیده اوچته جمله توزیب، صنفداش‌لرینگیزگه اۆقیب بیرینگ!

هـ: صنفداشلرینگیز، توزگن جمله‌لرینگیزنینگ تۆغری یا که ناتۆغریلیگی حقیده فکر بیلدیرسین‌لر!

اوی تاپشیریغی:

اۆز عایله اعضالرینگیز یاردمیده «کشته‌چیلیک» تورلریدن بیری حقیده تۆلیق معلومات یازیب کیلینگ!

گرامر مشقی:

درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی بویروقلرنی بجرینگ:

۱- متنده‌گی برچه اۉتیملی فعللرنی یازینگ!

۲- متنده‌گی اۉتیمسیز فعللرنی یازینگ!

۳- متن نینگ حاضرگی زمان فعللرینی یازینگ!

۴- حاضرگی زمان فعللرینی اۉتگن زمانگه اۉگیرینگ!

۵- متنده‌گی برچه ساده فعللرنی یازینگ!

۶- متنده‌گی برچه قۉشمه فعللرنی یازینگ!

۶- بیر نیچه انیق فعللرنی ناانیق فعللرگه اۉگیرینگ!

۷- بیر نیچه ییتکچی + یاردمچی فعللرنی یازیب، قیسیسی ییتکچی و قیسیسی یاردمچی‌لیگینی کۉرسه‌تینگ!

۹- نوبت بیلن هرقطاردن توریب، هر بیرینگیز اییرگن فعللرینگیزدن اوچته سینی نیمه‌لیگی بیلن اۉقیب بیرینگ. تۉغری یا ناتۉغریلیگی حقیده باشقه‌لر فکر بیلدیرسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

۱- درس متنیدن تورلی کېلیشیک‌لرنی اجره‌تیب، آتلرینی تېگیشلی جمله‌سی بیلن علیحده یازیب کېلینگ!

۲- کمیده بیش جمله یازیب کېلینگ. جمله لرده کېله‌سی زمان فعلی‌نینگ انیق، بویروق، مقصد و گمان، وصف مَیل‌لرینی ایشله‌تینگ.

ییگیرمه بېشینچی درس

هدفلر:

۱- نادم قیصاری و اونینگ اۉزبېکچه شعرلری بیلن تانیشیش.

۲- اۉتیملی و اۉتیمسیز، همده انیق و ناانیق فعللرنی چقورراق اۉرگنیش و جمله‌لرده ایشلته آلیش.

سۉراقلر:

۱- نادم قیصاری قچان و قه‌یېرده یشب ایجاد اېتگن؟

۲- نادم قیصاری نینگ اۉزبېکچه یا دری شعرلریدن بیرار مصرع یا بېت‌نی بیله‌سیزمی؟

نادم قیصاری

ملا سید احمد بېک اۉغلی الحاج میرزا محمد یحیی نادم قیصاری اۉلکه میزنینگ اتاقلی شاعرلریدن دیر. او، هجری شمسی ۱۲۴۸نچی ییلده میمنه شهریده توغیلدی؛ یاش‌لیگیده اۉز زمانیده‌گی بویوک عالم‌لردن سبق آلدی؛ صوفی‌لر و شاعرلر کتابلرینی کۉپراق مطالعه قیلدی؛ نستعلیق خطینی یخشی اۉرگندی؛ دری تیلیده شعر یازدی و شاعر صفتیده تانیلدی.

نادم، همت لی، اۉتکیر ذهنلی و آچیق کۉنگوللی کیشی ایدی. صحبتیگه مایل بۉلگن کیشی‌لرنی ایلیق کوتیب آلر و اولرگه صمیمیت کۉرسه‌تر ایدی؛ او، گپ‌دن کۉره عمل‌نی یخشی کۉریب، وقت‌نی نهایتده قیمتلی بیلر ایدی.

او، فاریاب ولایتی قیصار اولوسوال‌لیگی نینگ چهارشنبه قیشلاغیده دهقانچیلیک ایشلری بیلن شغللنر ایدی.

نادم دېوانی تورلی شعرلردن عبارت بۉلیب، بو شعرلرنینگ برچه‌سی دری تیلیده یازیلگن و فقط بیر اۉزبېکچه شعری بار. نادم قیصاری هجری شمسی ۱۳۲۷نچی ییل نینگ ثور آیی‌ده یېتمیش تۉقوز یاشده فاریاب ولاتیده وفات اېتدی. نادم قیصاریدن آلتی مینگ بیت گه یقین شعرلر قالگن. بو شعرلرنینگ بیر بۉلگی هجری شمسی ۱۳۳۰نچی ییلده فاریاب ده «دیوان نادم قیصاری» آتی آستیده نشر بۉلگن.

قوییده اونینگ اۉزبېکچه قصیده‌سیدن بیرنېچه بیتی اۉرنک صفتیده کېلتیریله‌دی:

مناجات:

یا الهی، سېن کرم بیرله نظر ایله مېنگا،
گر چه مېن اۉز جانیمه قیلدیم حسابی یۉق گناه.
هېچکیم عصیان ایله نومید ایمس بو درگهه،
کۉز توتار احسانینگه گر پادشاه دیر گر گدا.
ایله‌مه محتاج درگاه امیر ایله وزیر،
اۉزگه‌دن بېگانه ایلب، ایت اۉزینگگه آشنا.
ذوق یادینگ کۉنگلومه سال، ایله‌مه مشغول غیر،
ایله‌مه غافل اۉزینگدن، لحظه‌یی صبح و مسا.
گرچه یۉقدور اۉز فعالیمدن مېنگه زاد سفر،
لېک چۉقدور نادم محزونه فضلینگ دن رجا.

اساسی توشونچه:

نادم قیصاری اولکه‌میز نینگ اتاقلی شاعرلریدن بیری بۉلیب. دری تیلیده کۉپراق و اۉزبېک تیلیده جوده آز شعر یازگن. فاریاب ولایتی، قیصار اولوسوال‌لیگی نینگ چهارشنبه قیشلاغیده یشب، عالمدن اۉتگن. اونینگ دیوانی چاپ بۉلگن.

فعالیتلر:

الف: درس متنینی بېش دقیقه قونت بیلن جیم اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه قیسقه جواب بېرینگ:

۱- نادم قیصاری قچان و قه‌ی یېرده توغیلگن؟
۲- یاشلیک پیت‌لریده قیسی کتابلرنی مطالعه قیلر ایدی؟
۳- نادم قیصاری قیسی تیل‌لرده شعر یازگن و شعرلری نینگ کوپی قیسی تیلده دیر؟
۴- نادم، قنده‌ی بیر انسان ایدی؟

ب: قوییده‌گی ینگی سۉزلر معنالرینی سۉزلیک دن تاپینگ و تۉرتته‌سیگه جمله توزینگ:

احسان، اۉتکیر، آچیق کۉنگول، چۉق، مسا، رجا و زادسفر.

ج: ینگی سۉزلردن توزه‌تگن جمله‌لرینگیزنی صنفداش‌لرینگیزگه اۉقیب بېرینگ و اولر سیز توزگن جمله‌لرنینگ تۉغری و ناتۉغریلیگی باره‌سیده اۉز فکرلرینی بیلدیرسین‌لر.

د: تۉرت گروپ گه بۉلینیب، نادم قیصاری‌نینگ حیاتی حقیده صحبت‌لشینگ. کېین هر گروپ‌دن بیر کیشی اۉز بیلگنلرینی باشقه‌لرگه اَیتیب بېرسین.

هـ: هر قطاردن بیرینگیز توریب، نوبت بیلن نادم قیصاری مناجاتینی افاده لی اۉقیب بېرینگ!

اوی تاپشیریغی:

۱- نادم قیصاری شعرینی نثرگه اۉگیریب کېلینگ!

۲- نادم قیصاری‌نینگ مناجاتیدن ایکّی- اوچ بیت‌نی یادلب کېلینگ!

گرامر مشقی:

۱- قوییده‌گی جمله‌لرنینگ قه‌ی بیریده اۏتیم سیز یا اۏتیملی (لازمی و متعدی) فعل ایشله‌تیلگن؟ اولرنی اجره‌تینگ:

گۏزه‌ل یوگوردی، جیران سوو ایچدی، تویغو یسندی، آیگون دم آلدی، تولون آی درسلرینی اۏقیدی، بېکچین اۏلتیردی، آی بېک کمپیوترنی اۏرگندی، توران توردی، سوییمه نان پیشیردی، بوغدای اۏسدی، اییک، گللرنی سوغاردی، قاوون پیشدی.

۲- تۏرت گروپگه بۏلینیب انیق و نانیق (معلوم و مجهول) فعللرنی کۏرستووچی ایکّی-اوچ جمله توزینگ!

۳- هرگروپدن بیر کیشی توریب، توزگن جمله‌لرینی اۏقیسین و باشقه‌لر تۏغری یا ناتۏغری‌لیگی حقیده فکر بیلدیرسین‌لر.

۴- قوییده‌گی جمله‌لرنی مناسب اۏتیم‌سیز فعللر بیلن تۏلدیرینگ:

تاووق . . . . ؛ اېشک . . . . ؛ موشوک . . . . ؛ هوکیز . . . . ؛ خوراز . . . . ؛ قۏی . . . . .

۵- قوییده‌گی ترتیب‌سیز جمله‌لرنی تۏغریلنگ:

دی / آلتای / کېل / دن / مکتب.

بار / جیران / دی / گه / کتابخانه.

باتمان / دی / سایه / یات / ده.

کېتدی / بالقیز / دن / اوی / گه / مکتب.

۶- قوییده‌گی انیق فعللرنی نانیق فعللرگه اۏگیرینگ:

آچدی، اۏقیدی، یازدی، کۏردي، قازدی، یاروتدی

۷- هرقطاردن بیر کیشی ایکّی انیق فعلِنی اۏقیسین و قرشی قطاردن بیر کیشی اۏشه ایکّی انیقِ فعل نینگ نانیق شکلینی اَیتیب بېرسین و اوچینچی قطار تۏغری یا ناتۏغری‌لیگینی اَیتسین و شو عمل تکرارلنسین.

۸- اۏقیتووچی اۏتگن درسلردن املاء ایتسین و اۏقووچیلر چیرایلی خط بیلن یازیب تینیش بېلگی‌لرینی اۏز اۏرنیگه قۏیسین‌لر.

۹- اۏقووچیلردن بیری شو املانی اۏقیسین، باشقه قطاردن بیر کیشی و تینیش بېلگیلری بیلن اونی تخته‌گه یازسین. اوچینچی قطاردن بیر کیشی ناتۏغری یېرلرینی تۏغریلسین.

اوی تاپشیریغی:

اۏتیملی و اۏتیم‌سیز فعلینی ایشله‌تیب، اوچ-تۏرت جمله یازیب کېلینگ و اولرنی تورلی زمانلرگه قیته‌رینگ!

ییگیرمه آلتینچی درس

هدفلر:

۱- درس متنینی اؤقیب توشونیش و شعرلرنی افاده‌لی اؤقی آلیش.
۲- فعل‌لرنی چوقورراق اؤرگنیش و جمله‌لرده کؤرسته آلیش.

سؤراقلر:

۱- بیلیم قه‌یرده اؤرگه‌نیله‌دی؟
۲- بیلیم انسان گه نیمه بیره‌دی؟

بیلیم

بول جهان کانونیده شمع فروزان دیر بیلیم
دایما چقنب آچیلگن باغ و بوستان دیر بیلیم
علم و عرفان مهدی مکتب دیر همیشه دؤستلر
تن‌گه راحت، هم سینینگ جسمینگ‌گه چون جان دیر بیلیم
گر سعادت ایسته‌سنگ، مکتبده تعلیم ایله‌گیل
جانگه آرامش، ینه دردینگ گه درمان دیر بیلیم

کېــچه و کــونــدوز بیــلیم آرتیگه یورسنگ صدق ابله
اوشــــبو مقصد ده سېنگه هر یــاردم ایتکان دیر بیلیم
آیــدیــن اۉلــگه‌ی اوشـــبو اولـکه معـرفت نــوری بیـلن
یرقیره‌ب یارقین قویاش دېک یـاغدو بېرگان دیر بیلیم
یورتداش

اساسی توشونچه:

بیلیم و دانش دنیاده اینگ کېره‌کلی نرسه‌لردن دیر. هر بیر کیشی بیلیم آرقه‌لی موفقیت‌لرگه ایریشه‌دی. بیلیم و دانش اۉچاغی، مکتب دیر. بیلیم یاغدوسی بیلن قرانغولیک‌لر یاروغلیک‌که ایلنه‌دی.

فعالیتلر:

۱- اۉقووچیلردن ایکّیته‌سی اۉرنیدن توریب، شعرنی بلند سېس بیلن اۉقیسین.
۲- قوییده‌گی لغتلر معناسینی تاپیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:
کانون، بیلیم، مهد، آرت، آیدین، قویاش، یاغدو، یاروق
۳- شعرنی اۉقیب، قوییده‌گی سۉراقلرگه اۉز فکرینگیزچه جواب بېرینگ:
الف- بو شعر نیمه حقیده؟
ب- بیلیم‌نینگ قنده‌ی فایده‌سی بار؟
ج- بیلیمی بۉلمه‌گن کیشی قنده‌ی حیات کېچیره‌دی؟
د- بیلیملی و بیلیم‌سیز کیشیلر اۉرته‌سیده قنده‌ی فرق بار؟

اوی تاپشیریغی:

بیلیم فایده‌لری حقیده کمیده بېش سطرلیک بیر مقاله یازیب کېلینگ.

گرامر مشق‌لری:

قوییده‌گی جمله‌لرده «فعل» نی کۉرسه‌تینگ:

۱- بیلیم اۉرگنیش هر بیر ایرکک- عیال گه فرض دیر.

۲- باتور، اوی‌ده هم مکتب درسلرینی اۉقییدی.

۳- چین‌آی، مکتب‌گه باره‌دی.

۴- ایرگش، اوی تاپشیریق‌لرینی بجردی.

۵- اینجو، کمپیوتر کورسینی اۉقیماقچی.

فعالیتلر:

الف- قوییده‌گی فعل‌لر بیلن جمله‌لر توزینگ:

اۉقیدیم، کیتماقچی ایدی، یازه‌دی، درس تیارلماقده، ایتماقچی‌من، چیزگن‌می سن؟، بجرمه‌گن، یادله

ب- هر اۉقووچی نوبت بیلن توزگن بیر جمله‌سینی اۉقیسین، یانیده‌گی اۉقووچی اونینگ جمله‌سینی سۉراق جمله‌گه اۉگیرسین.

ج- اۉقووچیلر ایکّی گروپ‌گه بۉلینیب، بیر گروپ بیلیم اهمیتی و باشقه گروپ بایلیک اهمیتی حقیده سۉزله‌سین. گروپ گه قۉشیلمه‌گن بیر- ایکّی اۉقووچی قضاوتینی اَیتسین.

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی توگللنمه‌گن جمله‌لرنی مناسب فعل‌لر بیلن توگللنگ:

۱- توناکون یاغمیر .....

۲- آنه‌م هر کون بیزنی مکتب‌گه ......

۳- آته- آنه‌م اوی ایشلرینی بیرگه‌لیکده ......

۴- مین مکتبیم، اۉقیتووچیلریم و صفداشلریم‌نی ......

۵- افغانستان بیزنینگ وطنیمز ....

ییگیرمه بېشینچی درس

هدفلر:

۱- قۉشنی‌لر حقی باره‌سیده معلومات‌گه ایگه بۉلیش.

۲- گرامر نی چوقورراق اۉرگنیش.

سۉراق:

۱- قۉشنی‌لرینگیزنینگ آتلرینی بیله‌سیزمی؟ اَیتینگ!

قۉشنی‌لر حقی

بیر کونی تاش پـولاد نینگ خاتینی جیران، قۉشنی‌سی نینگ اوییگه باردی، قۉشنی‌سینی جوده پریشان و شاشگن حالده کۉردی. اوندن سببینی سۉره‌دی. قۉشنی‌سی اونگه: «آی قیز دېگن قیزچه‌میز کسل بۉلیب قالدی. اونی داکترگه آلیب بارماقچی من؛ اما پولیم یۉق. آته‌سی مزارشریف‌گه کېتگن‌لر، ایرته‌گه کېله‌دیلر، لېکن ایرته‌گچه قیزگینه‌م‌نینگ احوالی نیمه بۉلر؟» دېب نالیدی.

جیران اونینگ بو سۉزلرینی ایشیتیب، جوده قیغوردی. اونگه تسلی بېردی، اما یوره‌گی ناتینچ بۉلیب، اوییگه قیتیب کېلدی. ایشیتگن- کۉرگن‌لرینی ایری‌گه حکایه قیلیب بېردی.

تاش پولاد، خاتینیدن بو سۉزلرنی ایشیتگچ:

«قۉشنی، قۉشنی گه حقی بار. پیغمبریمیز حضرت محمد(صلی الله علیه وسلم) ایتیشلریگه کۉره، قۉشنی‌لر اوچ خیل بۉله‌دیلر:

۱- قرینداش و مسلمان قۉشنی. اونینگ اوچ حقی بۉله‌دی: مسلمانلیک، قرینداشلیک و قۉشنی‌لیک حقی.

۲- مسلمان قۉشنی نینگ ایکّی حقی بۉله‌دی: مسلمانلیک و قۉشنی‌لیک حقی.

۳- مشرک و یا کتاب اهلی (یهود و نصارا) قۉشنی نینگ بیر حقی بۉله‌دی، او هم بۉلسه، قۉشنی‌لیک حقی».

پیغمبریمیز بشقه بیر حدیث‌لریده: «جبرئیل(علیه السلام) دایم مېنگه قۉشنی‌لر حقیده وصیت قیلر ایدی. مېن قۉشنی‌لر میراث آله‌دیلر، دېب اۉیلر ایدیم» دېگنلر.

«پیغمبریمیز بویروق‌لریگه کۉره، قۉشنی‌لریمیزنی حرمت قیلیب، کېره‌کلی چاغلرده اولرگه یاردم بېریشیمیز و دایم اولر بیلن یخشی مناسبتده بۉلیشیمیز کېره‌ک.

همسایه، همسایه نینگ بازاری بېزاری اېمس، دېگن مقال بار. منه، بو پولنی آلیب باریب، قۉشنیمیزگه بېر» دېب، خاتینیگه پول اوزه‌تدی.

جیران پولنی قۉشنی‌سیگه آلیب باریب بېردی. قۉشنی‌سی پولدن کېره‌ک‌لیگینی آلدی و آی قیزنی داکترگه آلیب باردی. داکتر، آی قیزنی معاینه قیلیب، نسخه بېردی. آی قیزنینگ آنه‌سی نسخه‌نی دواخانه‌گه آلیب، باریب دوا آلدی. سۉنگره داکترنینگ بویروغی گه کۉره، آی قیزگه دوا بېره باشله‌دی.

بیر کوندن سۉنگ، آی قیز ساغه‌ییب، اۉرنیدن توره‌دیگن بۉلدی.

آی قیزنینگ آنه‌سی قۉشنی سیدن جوده سخوش بۉلیب، اونگه منت‌دارچیلیک بیلدیردی.

اساسی توشونچه:

تاش پـولادنینگ خاتینی جیران، قۉشنی‌سی‌نینگ اوییگه باره‌دی و قوشنی سینینگ قیین‌چیلیگیدن آگاه بۉله‌دی. جیران قۉشنی‌سینینگ قیین‌چیلیگینی حل اېتیش اوچون اېری تاش‌پولاد دن بیرآز پول آلیب، قۉشنی‌سیگه بېره‌دی. بو بیلن، قوشنی‌سینینگ قیین‌چیلیگی حل بۉله‌دی.

نتیجه شوکه، قۉشنیلر بیر–بیرلریگه همیشه مهربان بۉلیب، یاردمچی بۉلیشلری کېره‌ک.

فعالیتلر:

۱– درس متنی‌ده‌گی حضرت پیغمبریمیز حدیث‌لریدن بیرته‌سینینگ مفهومینی ایتینگ!

۲– قۉشنی‌لر حقیده نېچه مقال بیله‌سیز؟ ایتینگ!

۳– قوییده‌گی ینگی سۉزلر معناسینی سۉزلیک‌دن تاپیب، جمله‌لرده ایشله‌تینگ:

قۉشنی، قرینداش، قیین چیلیک، کتاب اهلی (یهود و نصارا)، جبرئیل(علیه السلام)، میراث، معاینه، نسخه، اېشیتگچ، چاغ، ساغ، ساغلیک.

۴– قۉشنی‌لرگه یاردم بېریش و اولر بیلن یخشی مناسبت اۉرنه‌تیش حقیده هرقطاردن بیر– ایکّی اۉقووچی فکر بیلدیرسین و باشقه‌لر هم فکرلریگه قۉشیمچه فکرلر ایتسین‌لر.

اوی تاپشیریغی:

قۉشنی اۉرتاق‌لرینگیز بیلن قنده‌ی دۉست‌لشگنینگیز تۉغریسیده کمیده بېش جمله‌لی بیر انشاء یازیب کېلینگ!

گرامر مشقی:

الف: درس متنینی دقت بیلن اۉقینگ و قوییده‌گی سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- بیر کونی تاش‌پولادنینگ خاتینی جیران کیم نینگ اوییگه بارگن اېدی؟

۲- تاش‌پولاد قۉشنی‌سی نینگ قنده‌ی قیین‌چیلیگی بار اېدی؟

۳- جیران، قۉشنی سینینگ قیین‌چیلیگینی آسان قیلیش اوچون نیمه ایش قیلدی؟

۴- پیغمبریمیز اَیتگن‌لریگه کۉره، قۉشنی‌لر نېچه تورگه بۉلینه‌دی و اولر قیسی‌لر دیر؟

۵- قۉشنی‌لریمیز بیلن قنده‌ی مناسبت‌ده بۉلیشیمیز کېره‌ک؟

۶- باباللریمیز قوشنی‌لر حقیده نیمه دېگن‌لر؟

۷- تاش‌پولاد، خاتینی‌دن قۉشنی‌سیگه نیمه بېریب ییباردی؟

۸- تاش‌پولادنینگ قۉشنی‌سی پولنی آلیب، نیمه ایش قیلدی؟

ب: درس متنیدن بویروق فعلنی، کتابچه نگیز گه کۉچیرینگ!

ج: اوچته بویروق فعلنی یازیب، اولرنی بیرلیک و کۉپلیک (مفرد و جمع)، همده بجرمسلیک بویروغی (نهی) گه هم اۉگیرینگ!

د: درس متنیدن مقصد و گمان فعللرینی تاپیب، کتابچه نگیز گه کۉچیرینگ!

هـ: درس متنیده ایشله‌تیلگن فعللردن اوچته مقصد و اوچته گمان فعللرینی یسنگ!

و: هرقطاردن بیر- بیر کیشی تخته‌گه باریب، ج و هـ فعالیتلریدن بیرینی یازسین و باشقه‌لر تۉغری یا ناتۉغریلیگی حقیده فکر بیلدیرسینلر!

ز: اوچته صفت یازیب، اونی قیاسی و آرتیرمه (تفضیلی و عالی) صفتلر گه اۉگیرینگ!

ح: هرقطاردن بیر کیشی صفت نی ایکّینچی قطاردن اوشه صفت نینگ قیاسی و اوچینچی قطاردن آرتیرمه صفت شکلینی اَیتسین و عکسینچه سیگه دوام اېتتیریلسین!

اوی تاپشیریغی:

۱- «اۉقی» بویروق فعلینی مقصد، گمان و نهی فعللریگه قیته‌رینگ (گردان قیلینگ)!

۲- بېشته مطلق صفتنی تفضیلی و عالی شکلی بیلن، همده کمیده اوچته دن ساده، قۉشمه و جفت صفتلر نی یازیب کېلینگ!

ییگیرمه سکّیزینچی درس

هدفلر:

۱- تریاک ضررلری تؤغریسیده معلومات‌گه اېگه بؤلیش و اوندن اؤزنی اسره‌ش یؤللرینی بیلیش.

۲- گرامرنی چوقورراق اؤرگنیش و مشق قیلیش.

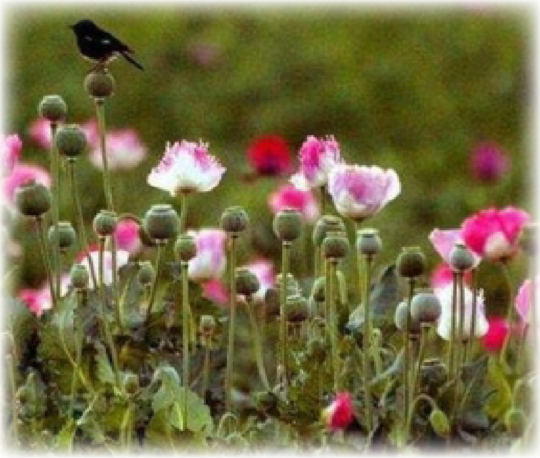

سؤراقلر:

۱- نَشه قیله‌دیگن ماده‌لر نیمه‌لردن عبارت؟

۲- نَشه قیله‌دیگن ماده‌لر، ساغلیققه و اقتصادگه قنده‌ی ضرر یېتکیزه‌دی؟

تریاک ضررلری

اېرکین، آته‌سی الله‌بېردی بیلن اَیله‌نیب یورگن اېدی. کؤزی بیر کؤپریک آستیده تؤپله‌نیب تورگن نېچه کیشی‌گه توشدی. ساچلری چؤپر، کییم‌لری زقّی، بشره‌لری خنک بو انسانلر، تیتراق قؤل‌لر بیلن نیمه‌نی دیر، نوبت بیلن چېکر اېدیلر.

بو حالت‌نی کؤرگن اېرکین، آته‌سیدن:

«آته جان! اولر کیم و نیمه قیله‌یاپدیلر؟» دېب، سؤره‌دی.

- «باله‌م! اولر بنگی‌لر، تریاک چېکه یاپدیلر» دېب، جواب بېردی.

- «تریاک نیمه؟» دېب، سؤره‌دی اېرکین، آته‌سیدن.

آته سی الله بېردی: «ترياک، کۉکنار دېگن اۉسیم لیکدن قۉلگه کېله دی. کۉکنار، يېرگه اېکیله دی؛ کۉکه ریب اۉسه دی؛ گلله یدی و غۉزه قیله دی. غۉزه سینی نیشتر بیلن تیله دیلر؛ تیلینگن غوزه‌لردن شیره چیقه‌دی؛ چیققن شیره‌لرنی بیر ایدیشده ییغیب آله‌دیلر. انه شو شیره‌نی ترياک دېيدیلر» دېب، توشونتیردی.

اېرکین ینه آته‌سیدن: «بنگی، نیمه دېگنی؟» دېب سۉره‌دی.

– بنگی لغت‌ده، دایم نشه حالتده بۉلگن کیشی، دېگن معنانی انگلته‌دی. نشه چېکیش‌گه عادت قیلگن کیشینی بنگی دېیدیلر.» دېب، جواب بېردی. سۉنگره او، ترياک نینگ ضررلری حقیده معلومات بېره‌باشله‌دی:

– «ترياک چېکه دیگن کیشی نینگ یوره گی بوزیله دی؛ نفس آلیشی آزه یه دی؛ ایت و پوستی قوریيدی؛ بدنی‌قیچیيدی؛ تیلی توتیلیب، جسمی و روحی قیین‌چیلیکلرگه دوچ کېله‌دی. ترياک‌دن هیروئین، کوکائین و شونگه اۉخشش مخدر ماده‌لر حاصل قیلینه‌دی. بولرنینگ همه سی انسان سلامت‌لیگی و اقتصادی‌گه ضرر یېتکیزه‌دی» دېب تأکیدله‌دی.

اگر بنگی کیشیلر تېزلیکده تداوی قیلینمسه لر، یوره ک سکته سی و باشقه یمان کسل‌لیکلرگه دوچ کېلیب، اۉلیب قالیشلری ممکن.

اساسی توشونچه:

ترياک، کۉکنار اۉسیم‌لیگی غوزه‌سی‌دن آلینه‌دیگن شیره‌دن حاصل بۉله‌دی. ترياک چېکیش‌گه عادت قیلگن کیشی‌نی بنگی دېیدیلر. بنگی‌لر تورلی– تومن کسل‌لیک‌لرگه اوچره‌ب، تېزده جمعیت‌دن اجره‌لیب قاله‌دیلر. ترياک و باشقه مخدر ماده‌لر، نه فقط ساغلیککه، بلکه بایلیک و جمعیت‌گه هم کتّه ضرر یېتکیزه‌دی. بو کسل‌لیککه یۉلیققن لر تېزده دوالنیش‌لری کېره‌ک.

فعالیتلر:

۱– درس متنیدن فایده‌لنیب، ترياک‌نی ساغلیککه یېتکیزه‌دیگن ضررلری تۉغریسیده سۉزلنگ!

۲– بنگی کیشیگه قنده‌ی یاردم بېریشیمیز کېره‌ک؟ بو تۉغری‌ده اۉزفکرلرینگیزنی ایتینگ!

۳- مخدر مادەلرگە يۆليقمسلیک اوچون نیمە قیلیش کېرەک؟ بو حقدە اۆز گرووپلرینگیزدە بحثلشیب، نتیجەسینی هرگرووپدن بیرینگیز اَیتیب بیرینگ!

۴- قوییدەگی ینگی لغتلر معناسینی تاپیب، مناسب جملەلردە ایشلەتینگ:

تداوی، بنگی، بشرە، نیشتر، زقفی، مخدر مادەلر، تیتراق، هیروئین، کوکائین، چۆپر، یۆلیققن

۵- هرگرووپدن بیر کیشی بیر لغت نی، ایکّینچی قطاردن معناسینی و اوچینچی قطاردن اۆشە لغتگە توزیلگن جملەنی اۆقیسین و وقتگە کۆرە عکسینچەسیگە دوام اېتتیریلیسین.

اوی تاپشیریغی:

مخدرمادە لرنینگ ساغلیککە ضررلری تۆغریسیدە کمیدە بېش سطرلیک انشاء کتابچەلرینگیزگە یازیب کېلینگ!

گرامر مشقی:

الف: قوییده‌گی جمله‌لرنی دقت بیلن اۆقینگ و اولرنی گرامر بۆلکلریگه اۆرنک دېک اجره‌تیب، نامینی یازینگ:

۱- اېرکین کتاب‌نی اۆقیدی.

۲- قوشلر درختلرگه اویه قوره باشله‌دیلر.

۳- قۆزی‌لر اۆسیملیک‌لرنی یېیدیلر.

۴- اېرکین، آته‌سی الله‌بېردی بیلن اَیله‌نیش‌گه چیقماقچی.

۵- بنگی‌لر، دایم نشه حالتده یاته دیلر.

اۆرنک:

لاچین، کۆپ محنت قیلیب، یېریدن یخشی حاصل آلدی.

لاچین - آت، کۆپ- روش، محنت- آت، قیلیب- اۆتگن زمان وصفی فعل، یېر- آت، دن- چیقیش کېلیشیگی، یخشی- صفت و روش، حاصل - آت، آلدی- مطلق اۆتگن زمان اۆتیملی انیق فعل.

ب: هرقطاردن بیرینگیز نوبت بیلن یازگن جمله‌لرینگیزدن بیرینی اۆقیب، گرامر بۆلکلریگه اجره تگن لرینگیزنی تخته گه یازینگ. باشقه گروپدن بیرکیشی ناتۆغری یېرلرینی تۆغریله‌سین.

ج: قوییده‌گی جمله‌لرنی اۆرنک دېک قیسقرتیرینگ:

۱- اېرکین، استه- سېکین کېته باشله‌دی.

۲- اېرکین‌گه آته‌سی، بنگی‌لر تۆغری‌سیده معلومات بېردی.

۳- تریاک‌دن تورلی مخدر ماده‌لرنی توزه‌ته‌دیلر.

۴- اېرکین تریاک ضررلری تۆغری‌سیده یازیلگن مجله‌نی اۆقیدی.

اۆرنک: اېرکین کۆپریک تگیده بیر نېچه بنگیلرنی کۆردی.

قیسقرتمه‌لر:

اېرکین کۆپریک تگیده بنگیلرنی کۆردی.

اېرکین بیر نېچه بنگیلرنی کۆردی.

اېرکین بنگیلرنی کۆردی.

اېرکین کۆردی.

د: قوییده‌گی جمله‌لرنی اۉقینگ و سۉراقلرگه جواب بېرینگ:

۱- ایرکین، آته‌سیدن نیمه تۉغری‌سیده سۉره‌دی؟

۲- ایرکین، کۉپریک تگیده کیم‌لرنی کۉردی؟

۳- ایرکین، آته‌سیدن کیم‌لر حقیده سۉره‌دی؟

۴- الله‌بېردی، تریاک حقیده نیمه دېب جواب بېردی؟

۵- الله‌بېردی، بنگی‌لر حقیده نیمه‌لر دېدی؟

۶- الله بېردی، تریاک ضررلری حقیده قنده‌ی معلومات بېردی؟

۷- بنگی‌لرنی تیزده تداوی قیلمسه‌لر، نیمه بۉلیش‌لری ممکن؟

اوی تاپشیریغی:

قوییده‌گی فعللرنینگ اۉتیم‌لی و اۉتیم سیزلیگی، همده انیق و ناانیق‌لیگینی انیق‌لب، ایکّی ستونگه علیحده یازینگ و هر بیریگه بیر جمله توزینگ.

* کېلدی، یازیلدی، قینه دی، ییه‌دی، ایکیلدی، تۉقیلدی، یاتدی، قوریتیلدی، ییغله‌دی، اوردی، اختردی، قیمیرلدی، یقیتیلدی.

- **آرت:** کېین، ارقه
- **آلغه:** آلدین، ایلگری
- **آیدین:** انیق، روشن، کؤرینیب تورگن
- **آغزه‌کی ادبیات:** عامیانه ادبیات، فلکلورادبیات
- **آچلیک:** آچ حالت
- **اینجو:** مروارید، دُر
- **احسان:** خیرلی، ثوابلی ایش، یخشیلیک
- **اسره‌ماق:** ۱. پرورش قیلماق
۲. احتیاط قیلماق، سقله‌ماق
- **اولغه‌ییش:** اؤسیب کتّه بؤلماق، بلاغتگه یېتماق، وایه گه یېتماق
- **اقلیم:** آب و هوا، بیر جای نینگ اؤزیگه خاص آب و هوا شرایطی
- **امپراتور:** شاهنشاه، بورونگی روم پادشاهلر نینگ لقبی
- **انتیک:** تاریخي اهمیتگه ایگه بؤلگن، بورونگی، عتیق
- **انیق:** دقیق، تؤغری، ایشانرلی، شبهه دن خالی
- **اؤتمیش:** ایلگریگی دور، کیشی حیاتی نینگ یشب اوتگن قسمی
- **اؤجاق:** قازان قیلیش جای، چای قینش مکان
- **اوروغ:** ۱. تخم، دانه ۲. قبیله
- **اورینماق:** بیرار ایشنی بجریش، بیرار نرسه گه اېریشیش وشو کبیلر اوچون حرکت قیلماق، اینتیلماق، تیریشماق
- **اونوم:** ثمر، حاصل بؤله دیگان، حاصل
- **ایناق:** اؤز ارا دؤستانه مناسبتلی، قلین دوست
- **اولوس:** خلق، مردم
- **اولوغلیگی:** بویوکلیگی، کؤرکلیگی، صولتلیگی
- **اولوغ:** اولکن، جوده کتّه، بویوک
- **اوتمیش:** اؤتگن، ایلگریگی دور، کېچمیش، ماس، کیشی حیاتی نینگ یشب اؤتیلگن قسمی
- **ایلچی:** سفیر، بیرمملکت نینگ ایکینچی بیر مملکتده‌گی اېنگ یوقاری مرتبه‌لی سیاسی نماینده سی
- **اؤغیل:** ابر جنسیده‌گی باله، فرزند
- **اویات:** شرم، اؤته خجالت بؤلیش حسی
- **اؤغیت:** پارو، کود
- **ایملش:** اشاره بیلن چقیریش
- **اهل کتاب:** خداوند(ج) یېبارگن تورتته کتاب (قرآن، انجیل، تورات و زبور) پیرولری.
- **اېرکین:** آزاد
- **اېل:** ۱. اهالی، قبیله، طایفه ۲. کشور، دیار

- **اؤنماق:** اؤسماق، بلند بؤلماق
- **ایریم:** بعضی
- **انتظام:** بؤیونیلیش لازم بؤلگن قطعه، نظم، قانون، قاعده
- **ایلیق:** بیر آز ایسیق، یخشی مناسب، یاقیملی
- **ایچکی و تشقی:** داخلی و خارجی
- **آلتون:** طلا، زر
- **اریغ:** جوی، سوو آقیب کېته دیگن یؤل، نهر
- **اېسده‌لیک:** خاطره
- **ایدیش:** تورلی نرسه‌لر سالیب قؤییله‌دیگن اوی-روزگار بویومی، ظرف
- **القیش:** دعا، یخشی‌لیکلر، ممنونلیک، تحسین معناسیده‌گی قرسکلر
- **اویاق:** اوتمان
- **اینتیلیش:** کوشش، تلاش
- **ایپار:** هید، عطر،
- **بیردنیگه:** عاجل، ناگهان
- **امواج:** موجلر، تؤلقونلر
- **آنگ:** کیشی نینگ فکرلش قابلیتی، عقل، ادراک، شعور
- **اؤزگه:** باشقه کیشی، ناتانیش آدم، بیگانه
- **اؤنیب- اؤسماق:** اولغه ی ماق، رشد قیلماق
- **اوزره:** اؤستیگه (بالایي)
- **اوونچ:** تسلی
- **سېویملی:** محبوب، یخشی کؤره‌دیگن
- **ایناقلیک:** ایناق سؤزی نینگ بیلگی آتی
- **براعظم:** قاره
- **باش- باشداقلیک:** خود سرلیک
- **بؤشه‌تیش:** ۱. نرم قیلیش ۲. خالی قیلیش ۳. ایشدن بېکار قیلیش، برطرف قیلیش
- **بورون:** آلدین، ایلگری
- **بؤلیم:** ۱. قسم، بخش ۲. مؤسسه، کارخانه و شو کبی‌لر نینگ معلوم ایش بیلن شغلله‌دیگن هر بیر قسمی، شعبه، دیپارتمنت
- **بها:** ارزش، نرخ
- **بهره‌لنماق:** فایده لنماق
- **بقا:** قالگن نرسه، پاینده
- **باقماق:** نظر تشله‌ماق، نظر سالماق، قره‌ماق، پرورش قیلماق
- **بی آلایش:** صاف دل، صمیمی

- **بیلیک:** بیلیم، علم
- **بیلیمدان:** عالم، دانشمند
- **بیملال:** قیینچیلیک‌سیز، تشویش‌سیز
- **بیلیم:** علم، دانش
- **بۆیاق:** رنگ
- **بویوم:** تیریکچیلیک، روزگارده کېره ک بۆله‌دیگن هر بیر نرسه
- **بیلله‌شوو:** مسابقه، ایکّی یا نیچه آدم اره‌سده بیر خاص ورزش یا موضوع حقیده اۆتکزیله‌دیگن مسابقه
- **پیت:** ۱. معلوم بیر وقت، ان، لحظه ۲. معین بیر دور، زمان
- **پیشلاق:** سوتنی اچیتیب تیارلنه‌دیگن لبنیات توری، پنیر، ققه‌ناق
- **پیوند:** یاپیشتیرماق
- **تاقینچاق:** اوزوک، سیرغه و بیلک اوزیک کبی زینت بویوملری، گنه
- **تانگ آتگن:** کون بۆلگن، تون توگب کون بۆلگن
- **تیکیس:** ۱. برابر ۲. هموار
- **ترقی:** یوکسلیش، آلغه باریش، رواجلنیش
- **تراغ:** شانه
- **تصویب:** چین و توغری دېب حسابلش، بیرار ایش نینگ تۆغری و چین ایکنلیگی گه رای بېریش
- **تقدیر:** انسان نینگ پیشانه سیده یازیب قۆیییلگن اوّلدن بېلگیلنگن کۆرگیلیک، قسمت، سرنوشت
- **تقوا:** پرهیزگارلیک.
- **تواضع:** فروتنلیک، اوزی نینگ خم قیلیب باشقه لر نی حرمت قیلیش، بیراونی احترام قیلیش اوچون اۆرنیدن توریش
- **توتون:** بیرار نرسه یانگنده هوا گه اجره‌لیب چیقه دیگن ماده‌لر مجموعی، دود
- **تېتیک:** کوچگه تۆله، بردم، کوچلی، چققان
- **تبسم:** کولیمسیره‌ش، جیلمه یش
- **ترقه تیش:** نشر قیلیش یه یره‌تیش
- **تېگره‌ک:** دایره، اطراف، محیط
- **تفریحگاه:** سَیل یېری
- **تورلی:** خیلمه- خیل
- **تشقی:** چېت ایللیک، خارجلیک
- **تامیر:** آدم و حیوانلر تنه‌سیده قان آقه‌دیگن نَی گه آخشه‌گن عضو، ریشه
- **تیریکچیلیک:** یشش، حیات کېچیریش
- **تولقون:** موج، قتیّق چَیقه‌لیب تورگن سوو
- **ترماق:** شاخه، شبکه
- **تینچلیک:** تینچ حالت، صلح

- **تۆغری:** خطاسیز، صحیح، درست
- **توغروق:** توغیش، فرزنده کۆریش، بېشیک تۆیی، مراسم
- **تینمه‌ی آقماق:** دواملی آقیش
- **جلال:** بویوکلیک، اولوغوارلیک، شکوه عزت
- **جراحت:** زخم ، یره‌لنگن جای
- **جوشقین:** جوش اورگن، موج اورگن، قتّیق تولقینلنگن.
- **جویه:** میده اریغ
- **جرگه:** گروه، دسته، صف و حلقه، آدملر نینگ کته ییغینی، کتّه مجلس
- **جمغرمه:** ۱. ییغیلگن پول، ۲. خیریه ایشلر قیلیش اوچون توزیلگن اویوشمه و ییغیلگن پولی.
- **جبرئیل**(علیه السلام)**:** پیغمبریمیزگه الهی وحی یېتکزگن فرشته
- **جوماق:** تاپیشماق، تاپتی متل
- **چارلب (چارلماق):** چقیرماق، دعوت قیلماق، مهمان قیلماق
- **چیت:** طرف
- **چاغی:** تخمیناً، قریب، شکیللی، چمه سی
- **چادر:** خیمه، کپه
- **چۆل:** دشت، بیابان، صحرا
- **چیقیندی:** کېرکلی قسمی ایشلـه تیلگندن نرسه لر چیقت، قالدیق، اعانه
- **چنغی:** قارده یېلیش اوچون آیاقلرگه محکم لنه دیگن بیر جفت اوزون سیلیق تخته
- **چیرای:** حسن جمال گۆزه‌للیک، کۆرک
- **چیت:** پخته تاله سیدن تۆقیلگن گللی رخت
- **چیزیق:** یازه دیگن یا یوقه دیگن نرسه لر قالدیرگن اینگیچکه ایز، خط
- **چل:** ۱. طریقه، یۆریق ۲. نیرنگ، حیله
- **چېبر:** اۆز ایشی گه ماهر خاتین، چېور
- **چېور:** کییم، کیچک تیکیش، اۆزایشی نینگ استاسی.
- **حب:** محبت، یخشي کۆریش
- **حَکَم:** داور، دعوا ایشیده ایکی تمان اره سیده قضاوت قیلووچی
- **حیرت:** حیرانلیک
- **حسرت:** باغینچ، قتیق آرزووقیلینگن.
- **حکمتلی:** حکمتی بار، سرلی، دانالیک بیلن ایتلگن.
- **حکیم:** دانا، دانشمند، حکمت ایگه سی
- **خلق ارا:** خلقلر یا ملتلر اۆرته سیده گی مناسبتلرگه عاید، بین المللی

- **خۉجه‌یین:** ۱. مالو ملکی بۉلگن ۲. نفوذلی و باشلیغ
- **در:** اینجو یا مروارید نینگ بیریک توری
دهر: دنیا.
دیموکراتیک: مردم گه تیگیشلی بیر سیاسی نظام
- **دلکشا:** دلربا، کۉنگیل آچه دیگن، یاقیملی
- **دېنگیز:** اوقیانوس نینگ قوروقلیککه توشگن یا قوروقلیککه یاریب کیرگن، سووی شور بۉله‌دیگن بیر بۉلگی، بحر
- **ذواللسانین:** ایکّی تیل لیک، ایکّی تیلده سۉزلاوچی
- **رعیت:** خلق عامه سی، رهبر وسر پرستی بۉلگن قوم، جماعت
- **اخلت:** کثافت، چیقیندیلر
- **رستگارلیک:** نجات تاپیش، پرهیزگارلیک
- **رضوان:** بهشت، جنت
- **روح:** ۱. جان، روان ۲. کیشی نینگ ایچکی حالتینی، روانی کېچینمه‌لرینی، حس تویغولرینی عکس اېتتیرووچی کیفیتی
- **رونق:** ترقی، یخشی، رواج، گللب یشنش
- **ساغلام:** ساغ و سلامتلیک
- **سای:** ۱. ایکی ادیر یا ایکی تاغ اره لیغیده گی پستلیک جای، دره سوو یۉلی، ۳. وادی
- **سلطان:** شاه، پادشاه
- **سوپورېندی:** سوپورگنده ییغیلگن، کثافات
- **سرای:** خان، امیر و پادشاه‌لرنینگ دایمی اقامت گاهی بۉلگن حشمتلی کته بنا، قصر، تۉرت یانی احاطه بۉلگن بیر
- **سوغاریش:** درخت یا اېکینلرگه سوو بېریش، سوو قویماق
- **سمن:** اچ مله، سمان رنگ (آت توسی حقیده)
- **سوران:** کوچلی شاوقین ، غاوور، غوور
- **ساووق:** پست حرارت ، ایسق اېمس
- **سیر:** تماشا، سیاحت
- **سویه:** شخص نینگ ترقیات درجه سی
- **سیاحت:** جهان گردلیک، دم آلیش یا هاردیق چیقریش مقصدیگه سفر
- **سیلش:** اۉستیدن قۉل نینگ کفینی یورگیزماق، سیپیه‌لش ۲. انتخاب قیلیش، سره لب آلماق، تنله ماق
- **سوچوک:** شیرین، چوچوک
- **شاشیلینچ:** تیزده بجریلیشی لازم بۉلگن، عاجل
- **شورا:** کېنگاش، مشورت
- **شایق:** آرزومند، مای

- **شاوقین:** کوچلی سېس و تاووشلر
- **شاکر:** شکر قیلگن، سپاسگزار
- **صمیمی:** بخت گه توله بیربیریگه یقین.
- **صیقل:** نرسه سیرتیگه، سطحیگه بېریلگن جلا، ایشلاو
- **ظرافت:** زیرکلیک، خوش طبعلیک گۉزه‌للیک، ظریفلیک
- **طبیعت:** بوتون بارلیق، عالمده گي برچه نرسه لر، موجودات
- **عنعنه:** عصرلر آشه اولاددن اولادگه اۉتیب کېله یاتگن عرف، عادتلر، رواجلر، اخلاق لوازملری، قره شلر
- **عیال:** خاتین، زن
- **فردوس:** جنت نینگ اېنگ بویوک جایی
– **عملگه آشیریش:** بیر ایشنی بجریش
- **عظمت:** بویوکلیک، اولوغوارلیک، کتّه لیک
- **غراملیک:** خطالیک قیلیش.
- **غله‌موس:** حریص، کوزی آچ، فتنه گر
- **غریب:** اوروغی یۉق، کمبغل، بیچاره، مسافر
- **فدراسیون:** بیر نیچه مملکت نینگ اتحادی، بیرلشگن ایالتلر
- **فطرت:** انسان نینگ طبعتی، صفتی سرشت، طبیعت
- **فقر:** ناداریک، کمبغللیک، درویشلیک، قشاقلیک
- **قانون چیقرووچی:** قانون توزه‌ته‌دیگن ارگان
- **قتله:** بوکله ماق، ییغماق
- **قرینداش:** جدی بیر بۉلگن کیشیلرنینگ بیری باشقه‌سیگه نسبتا قوم، ایناغه، نسبی باغیلق لر
- **قره‌شلی:** تېگیشلی، قره یدیگن
- **قیش:** ییل نینگ کوزدن کېین کېله دیگن ساووق فصلی
- **قیغو:** کلفت، الم، غم غصه، درد
- **قووینده:** آغوشی
– قه‌ی: سۉراق بېلگیسی
- **قویاش:** آفتاب، کون
- **قییش:** ۱. ایشلاو بیریلمه گن خام چرم ۲ اوزون چرم تسمه، باغیچ
- **قیناو:** جسمانی یا روحی عذاب، آزار
- **قره‌تان:** ساوق، اېنگ ساوق
- **قورال:** اسلحه، سلاح
- **قوتقریش:** نجات بېریش
- **قتلم:** لایه، بخش، قشر
- **قوماش:** تکه
- **قتله:** بار، نوبت، دفعه، مرتبه

- **قره‌ماق:** کؤریش اوچون کؤزینی بیرارتامانگه، نرسه گه یۆنلتیرماق کؤز
- **قوتلوغ:** بخت وبرکت کېلتیروووچی بختلی، مبارک، مقدس.
- **قؤشنی:** یانمه یان تورگن جایلشگن، بیر-بیریگه یقین، چیېگره داش.
- **قیین چیلیک:** قیین حالت، آغیرشرایط
- **کاهش:** آزه یش
- **کوتماق (کوتیب):** استقبال قیلماق، انتظار چېکماق
- **کشته:** تکه‌ده تیکیلگن هر رقم گل رسم و شکللر
- **کؤچمنچی:** کؤچی
- **کوچلی:** ۱. جسمانی قوتی کؤپ، باقوت ۲. اقتصادی، مادی و باشقه جهتدن قدرتلی
- **کؤچت:** اوروغ یاقلمچه دن اؤسیب چققن و باشقه جایگه آلیب اؤتکزیله دیگن درخت، نهال
- **کؤکت:** ییپله دیگن تورلی اؤسیملیک‌لر
- **کوز:** یاز و قیش اؤرته سیده گی فصل، خزان
- **کؤکلم:** ییل نینگ قیش بیلن یاز اره لیغیده‌گی فصل، بهار
- **کیفیت:** نرسه نینگ صفتی، حالتی و قنده یلیگی
- **کیییم:** کییله دیگن تورلی متاع لردن، لباس.
- **کېسک:** لای نینگ قوریب قاتیب قالگن بؤلگی
- **کمال:** ۱. کامل بؤلگن ۲. عیبسیز ۳. نهایت درجه
- **کېله‌سی:** حاضردن کېینگي، بوندن کېین کېله‌دیگن
- **کیپریک:** کؤزقباقلری نینگ چیتیده قطارجایلشگن اوزون توکلر.
- **گؤزه‌ل‌لیک:** گؤزه‌ل سؤزی نینگ بېلگی آتی، چیرایلی، حسن.
- **کېنگاش (کېنگش):** بیرارمسأله نی حل قیلیش اوچون مصلحت، مشوره
- **کورگان:** کیاوخان یا امیر کورگان کیاوی کورگان (لقب)
- **کانون:** مرکز
- **کنترول:** نظارت
- **کؤرستگیچ برماغی:** باش برماق دن ایکینچی سی
- **کوکائین:** مخدره موادنینگ بیر توری
- **کېله‌جک:** کېله‌سی
- **کېلوشوو:** بیرار نرسه باره‌سیده اؤز ارا صحبتله شیب، مصلحت‌لشیب بیر فیصله‌گه کېلش، قرار، شرطنامه
- **گوهر:** ۱. اصل، نژاد ۲. الماس، یاقوت فیروزه کبی ارزشلی تاش

- **للمی:** سووغاریلمه‌یدیگن، یاغیندن سوو ایچه‌دیگن، دیمه
- **مباحثه:** اؤز ارا بحث‌لشیش، بحث، مناظره
- **متفکر:** یوکسک تفکر اېگه سی
- **مدرسه:** دینی تعلیم و تربیه بېرووچی اؤقوو مؤسسه‌سی، درس اوقیله دیگن جای
- **مذاکره:** بیرار مسأله بؤییچه بیراو بیلن فکر المه‌شیش، بحثلشیش، بحث یوریتیش
- **مهر:** انسان نینگ باشقه آدملرگه بؤلگن صمیمی محبتی
- **مول:** کؤپ
- **موشوک:** چشقانلرنی آوله‌یدیگن اوی حیوانی، پشک
- **مهد:** بېشیک
- **ملک الکلام:** بیلیم و ادبیات، اینیقسه شعرگه وارد و استاد کیشی
- **مسیحا:** حضرت عیسی (علیه السلام) پیغمبر
- **معانی:** معنالر
- **مبتذل فلم:** ناپسند فلم، بازاری و بی ارزش فلم
- **مسند:** مقام، اؤلتیرگن جای، اؤرین
- **منگو:** جاویدان، ابدی
- **دم:** نفس
- **مشوره:** مصلحت، کېنگاش
- **ملاحت:** گؤزه‌للرگه خاص یا قیملی لیک
- **مقابل:** یوزمه- یوز، قرشی، روبه رو
- **مصلحت:** مشوره، بیرار ایش و اونی قنده‌ی عملگه آشیریش باره‌سیده‌گی اؤز ارا فکر و ملاحظه
- **مسا:** آقشام
- **مناظره:** بیرار مسأله بؤییچه تارتیشوو، بحث
- **موزیم:** تورلی ساحه‌لرگه علمی طبیعی اهمیتگه اېگه بؤلگن نرسه‌لرنی تؤپلش، سقلش، اؤرگه‌نیش و نمایش اېتیش بیلن شغلله‌نه دیگن موسسه
- **مشرک:** خدانینگ شریکی بار دېب اؤیله‌یدیگن آدم، کؤپ خدالرگه عقیده سی بار کیشی
- **میراث:** ۱. مرحوم نینگ وارثلریگه قالگن مال- ملکی ۲. اجدادلردن اولاد لرگه قالگن علمی، ادبی، مدنی بایلیک
- **نظم:** قافیه‌لی و وزنلی یازوو، شعر
- **نابسامانلیک:** آشفته حال‌لیک، پریشان‌لیک
- **نظارت:** بیرار کیشی یا نرسه نینگ احوالي، کوزه تیش، تیکشیرش، کنترول آلیب باریش

- **نفوذ:** آبرولی، اعتبارلی، سلماق، اؤرین
- **نسخه:** ۱. کتاب یوزیدن یازیلگن مطلب، یازوو، بیرار نرسه نینگ اصلدن آلینگن کؤچیرمه، کاپی
۲. داکتر کسلگه توصیه قیلگن دوالر نامی یازیلگن کاغذ
- **نیزه:** قدیمگی زمان گه اوریش قورالی
- **نیشتر:** تامرنی کېسیش اوچون ایشله تیله دیگن اوچی اؤتکیر اسباب
- **واکسین:** معلوم بیر کسللیککه قرشی وقایه ماده سی
- **وایه:** کمال
- **هاردق:** ۱. هارغین حالت، چرچاق ۲ دم آلیش، آرام آلیش، استراحت قیلیش
- **همت:** قصد، اراده، کوچلي عزم
- **هیروئین:** مخدره‌لر نینگ بیر توری
- **یاز:** ییل نینگ بهار بیلن کوز اره‌سیده‌گی اینگ ایسیق فصل.
- **یاقتیرماق:** راحت احساس قیلیش، یخشی احساس قیلیش.
- **یاغدو:** نور، یاروغلیک
- **یاقیملی:** ۱. کیشیني اؤزیگه تارته دیگن ستاره سي ایسیق، ۲. کیشیگه یاقه دیگن، ذوق بیره دیگن
- **یوکسلیش:** ۱. بلند کؤترلیب بارماق ۲. اؤسماق، رواجلنماق، کمال گه ایریشماق، بلندبؤلماق، رشد و توسعه
- **یاو:** اوروش حالتیده‌گی قرشی تمان، دشمن
- **یلانغاچ:** کییم کییمه گن، اوست باشسیز، کییمسیز
- **یولیقماق:** ۱. دوچ کېلماق، اوچره ماق ۲. دچار بؤلماق
- **یومشاق:** نرم، ملایم
- **یوپقه:** نازک، تنک
- **یینگماق:** غالب چیقماق، غلبه قازانماق، اوستون چیقماق
- **ییراغ:** برگ
- **بیللشوو:** مسابقه و مبارزه
- **هیلپیره‌ماق:** شمالده اوچیب، سیلکینیب تورماق
- **یؤلدن ازدیروچی:** تؤغری یؤلدن چیقاره دیگن، گمراه قیله دیگن
- **بویوم:** اسباب- انجاملر
- **یوز:** رقمی افاده لنگن سان ، مقدار.
- **یؤلداش:** یولده، سفرده بیربؤلگن کیشی، همراه
- **یونغینچه:** اوتلرنینگ بیر توری، یونغیشقه،رشقه
- **یاله:** شاخه، جاله، درخت شاخچه‌سی
- **یوکسه‌لیش:** اوسش، کمال گه یتیش.